

VART ÄR EUROPA PÅ VÄG?

16 röster om Europa

VART ÄR EUROPA PÅ VÄG? 16 TEXTER OM EUROPA

REDAKTÖRER: Francisco Contreras och Ann-Margarethe Livh

GRAFISK FORM: Atti Brinkmann

PRODUKTION: Internationell Arena

med stöd av Världsbiblioteket i Solidaritetshuset.

ISBN: 978-91-519-1551-7

För användande och villkor gäller: cc by-nc-sa2.5 se
Sammanfattningsvis ger Creative Commonslicensen
tillstånd att Dela – kopiera och vidare distribuera materialet
oavsett medium eller format – med villkoren: Erkännande
–Icke kommersiell–Inga bearbetningar,
se vidare www.creativecommons.se

Internationell Arena vill bidra till att stärka det
internationella perspektivet i den svenska debatten.

Läs mer på www.internationellarena.com

VART ÄR EUROPA PÅ VÄG?

16 röster om Europa

INNEHÅLL

3	Ann-Margarethe Livh och Francisco Contreras	INLEDNING
5	Joakim Medin	UNGERN – DET HÖGERAUKTORITÄRA HOTET I EUROPAS HJÄRTA
13	Jonas Karlsson	PLAN B ELLER EN TROVÄRDIG STRATEGI
17	Kajsa Ekis Ekman	COSTAS LAPAVITSAS: VÄNSTERN HAR INGET I EU ATT HÄMTA
21	Agneta Norberg	MILITARISERINGEN AV EUROPA
26	Eirik Vold	HUR USA ANVÄNDER SKANDINAVIEN FÖR ATT FÅ MED EUROPA I KRIG
29	Ellie Cijvat	DET VÅRAS FÖR KLIMATRÄTTVISA!
31	Tord Björk	FOLKRÖRELSENAS EUROPA
37	Carmen Blanco Valer	EUROPA BEHÖVER FEMINISM!
43	Valter Mutt	ETT EU DÄR MARKNADEN UNDERORDNAS DEMOKRATIN
46	Malin Björk	VÄNSTERN OCH EU – MOTSTÅND
51	Bodil Valero	ETT ÖDESVAL
53	Mats Wingborg	DET BEHÖVS EN STARK VÄNSTER I EUROPAPARLAMENTET
56	Brid Brennan och Gonzalo Berron	CORPORATE POWER – THE DAVID AND GOLIATH STRUGGLE OF THE 21ST CENTURY
64	Domino Kai	ANTIZIGANISMEN, EN AV EUROPAS ÖDESFRÅGOR
67	Christina Hermansson-Placon	RÖRELSEN MED GULA VARNINGSVÄSTAR SOM SKAKAR ETABLISSEMANGET
69	Helle Hagenau	BRITENE STEMTE FOR BREXIT!
73	Författarpresentation	16 RÖSTER OM EUROPA

INLEDNING

ANN-MARGARETHE LIVH OCH FRANCISCO CONTRERAS

UTVECKLINGEN I EUROPA OROAR. Starka krafter driver fram en politik som ökar klyftorna med växande rasism och ökad fattigdom som följd. Vi ser en militarisering som drivs fram av både NATO och EU och ett växande inflytande för storbolagen och finanskapitalet. Företagsmakt stärks genom EU:s strukturer och i den rådande världsordningen är EU det europeiska kapitalets och storbolagens främsta försvarare. När Grekland, mot folkets vilja, tvingades in i ännu ett åtstramningsprogram hamnade landet i en utpressningssituation som en demokratiskt vald regering inte kunde hantera.

Europa hotas av högerextrema krafter. Konsekvenserna är en ökad rasism, hot mot kvinnors och HBTQI-personers mänskliga rättigheter och angrepp på yttrandefriheten. Högerradikala populistpartier går fram i land efter land. Ett exempel är Ungern, det första landet där ett sådant parti kom till regeringsmakten på helt egen hand och idag är symbol över en auktoritär framtid mitt i EU.

Det finns många ödesfrågor i dagens Europa och det finns många olika svar, perspektiv och strategier. Det är uppenbart att progressiva folkrörelser och partier inte har en samsyn kring EU och Europa. En del uppfattar EU som den viktigaste politiska arenan och menar att EU kan förändras. Andra menar att EU är och kommer att förbli ett odemokratiskt nyliberalt system och vill se ett annat demokratiskt och jämlikt Europa som bör vända EU ryggen. En annan skillnad är synen på hur Europa och EU ska förändras. De EU-parlamentariska krafterna samordnar sig alltmer överstatligt och i europeiska partier inom EU. Medan systemkritiska folkrörelser, som utmanar Europas odemokratiska strukturer, organiserar sig i alleuropeiska och globala rörelser.

Frågan vart Europa är på väg är avgörande för de demokratiska rörelserna. Det finns både ett behov att analysera och debattera om läget i Europa och ett ansvar att mobilisera och förändra Europa i demokratisk riktning. Europa är mer än EU:s inre och yttre gränser, Jean-Claude Juncker och Bryssel. Europa är sociala rörelser, feministisk och antirasistisk kamp. Europa är behovet av en fredlig samvaro och gemensamma svar på energifrågor och säkerhetspolitik. Europa är mänskliga och hållbara lösningar till flyktingkrisen och klimatkrisen.

VART ÄR EUROPA PÅ VÄG? – 16 texter om Europa beskriver och analyserar Europa utifrån ett systemkritiskt perspektiv. Texterna är sinsemellan mycket olika och gemensamt för författarna är deras engagemang för att förändra Europa och EU. Med boken vill vi bidra till en diskussion om vart Europa är på väg. ■

UNGERN – DET HÖGERAUKTORITÄRA HOTET I EUROPAS HJÄRTA

JOAKIM MEDIN

Högerradikala populistpartier är på frammarsch i Europa. Det första landet där ett sådant parti kom till regeringsmakten på helt egen hand är Ungern, under premiärminister Viktor Orbán. Idag är utvecklingen i Ungern ett facit på hur högerradikalerna även utgör ett hot mot demokratin – och Orbán har gett sina ideologiska syskon en handbok över hur en auktoritär politik kan föras. Ingenting tyder heller på att Orbán kommer försvinna, varför Ungern också är en symbol över en auktoritär framtid mitt i EU.

Strax efter årsskiftet 2019 såg jag Ungerns premiärminister Viktor Orbán dingla från en röd hängsnara, på torget framför parlamentsbyggnaden i Budapest. Han var upphissad i luften ovanför en stor folkmassa som jublande vid åsynen av liket. Viktor Orbáns namn fanns inte utskrivet någonstans. Men den lilla tygdockan i snaran hade en grå mittbena fastsydd på sitt huvud, så att alla skulle förstå vem den föreställde.

Demonstranten som bar på denna mycket radikala ”protestskylt” i en marsch med 15 000 människor var en helt vanlig medelålders man. Han hette Otto, tillhörde medelklassen och arbetade för ett multinationellt företag. Otto berättade att han var ”förbannat trött på Orbáns regim”. Han var ute på gatorna och demonstrerade, eftersom han ville rädda sin 18-åriga dotter från en diktatorisk framtid.

Det här är inte någon vanlig syn i dagens Ungern. De flesta regeringskritiska ungrare lider snarare av politisk apati, eller vågar inte demonstrera av rädsla för att på något vis drabbas negativt. Men de uppmärksammade protester som pågick under några vinterveckor 2018–2019 var både oväntat långvariga och radikala. De vittnade om den djupa, undertryckta frustration som regeringsmotståndare känner över politiken som präglad Ungern under det senaste decenniet.

Orbán har i flera år varit en symbol över det auktoritära, högerradikala, populistiska och främlingsfientliga hotet i EU. Från första stund har hans regering skapat kritiska rubriker och internationella protester. Men det har inte försvagat Orbán. Tvärtom så har han konstruerat ett allt starkare och ett allt mer auktoritärt system, som idag i princip garanterar att han stannar kvar vid makten under en lång tid framöver.

Vart Europa än är på väg, så lär Orbán med andra ord följa med på vägen dit. Det gör det ännu viktigare att förstå hur Orbán på flera sätt hotar stabiliteten och demokratin i Europa.

Absolut makt och ”ungerska värderingar”

I februari 2019 publicerade den konservativa, amerikanska tankesmedjan Freedom House sin årliga sammanställning över politisk frihet i världen. Där hade man nedgra-

derat Ungern till att nu betraktas som ett endast ”delvis fritt” land. Tankesmedjan menar att Orbán har legat bakom ”oavbrutna attacker mot landets demokratiska institutioner”. Ungern är det första landet i EU som Freedom House därför inte längre betraktar som en fullvärdig demokrati.

Bakgrunden till detta dystra konstaterande är den auktoritära revolution som Orbán inledde så snart han kom till makten 2010. I valet samma år vann Fidesz en jordskredsseger och fick 53,1 procent av rösterna. Det gav partiet en egen majoritet i parlamentet, vilket innebar att Fidesz av helt egen kraft kunde rösta igenom sina egna lagförslag i parlamentet, utan att behöva kompromissa med andra partier.

Under den första mandatperioden 2010–2014 stiftade Fidesz hundratals nya lagar. Många av dessa var utformade för att attackera Ungerns demokratiska fundament. De gjorde att regeringen kunde ta kontrollen över landets maktdelningsinstitutioner och viktiga samhällsorgan, genom att man tillsatte nya lojala ledningar. Icke-lojala personalstyrkor rensades ut och ersattes med lojalister. På detta sätt miste både konstitutionsdomstolen, ämbetsmannasektorn, domstolsväsendet och public service-medierna sitt oberoende och fungerar idag som verktyg för Orbáns maktutövning. Förändringarna centraliserade den juridiska, politiska och mediala makten i Orbáns händer. Så här etablerades grunden till dagens auktoritära system i Ungern.

Fidesz är ett nationalistiskt, reaktionärt och ärkekonservativt parti. Det är också ett nationalkonservativt parti, som passionerat försvarar det man anser är ”ungerska värderingar” – fosterlandskärlek, kristendom, den heteronormativa kärnfamiljen – mot olika progressiva värderingar som man anser är ”utländska” idégoods. Orbán har sedan sitt makttillträde tvingat in dessa ”ungerska värderingar” i det ungerska kulturlivet, genom att villkora statliga bidrag och stöd till kultursatsningar med ”rätt” inriktning.

Under den senaste tiden har man även attackerat den akademiska friheten, med syfte att tvinga bort ”icke-ungerska” värderingar. I oktober 2018 förbjöd regeringen i praktiken akademiska studier i genusvetenskap, genom att man drog in all statlig ackreditering och finansiering. ”Människor föds som antingen män eller kvinnor”, hälsade regeringen kort.

Orbán politik har genom åren kritiserats av bland annat EU-parlamentet, EU-kommissionen, Europarådet, Venedigkommissionen, Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSCE), EU-domstolen, Europadomstolen, FN:s speciella rapportörer, samt olika människor- och civilrättsorganisationer. Bortsett från ett fåtal gånger då Orbán låtsats lyssna och genomfört några kosmetiska förändringar av kritiserad lagstiftning, har hans konsekvent avfärdat den internationella kritiken. Han har fortsatt med sin auktoritära revolution och inga protester har lyckats stoppa den.

EU:s oförmåga att rädda demokratin och upplysta värderingar i ett av unionens egna medlemsländer, har gett vind i seglen för flera andra politiker som liknar Orbán. Som talar om frihet, men som har en auktoritär och nationalistisk agenda. Redan inför valet 2014 förklarade en oppositionell lokalpolitiker i Budapest för mig, att Orbáns listiga angrepp mot demokratin sannolikt skulle inspirera efterföljare:

– Det här kan bli en handbok i hur man smidigt bygger upp en diktatur. Det här kan kopieras och påverka resten av Europa.

Populism, nationalism och euroskepticism

De största demonstrationerna som har arrangerats under Orbáns styre, och faktiskt även under hela den postkommunistiska perioden i Ungern, har alltihop varit för Orbán. Inte emot honom. 2012 hade den ungerska regeringen utvecklat en infekterad konflikt med EU. Orbán höll ett tal där han jämförde byråkraterna i Bryssel med forna tiders Moskvakommunister – fiender bägge två, som ville kontrollera det ungerska folket! Samma år arrangerade Fidesz tre euroskeptiska nationalistmarscher i Budapest, som lockade mellan 150 000 och 400 000 regeringsanhängare.

Orbán är ett klassiskt exempel på en populistisk politiker. Han sätter likhetstecken mellan sig själv och det ungerska folket, och legitimerar all sin politik med att det är ”folkets vilja”. Samtidigt attackerar han ständigt olika ”eliter” både i Ungern och utanför landets gränser, som är ”fiender till folket”. När han fått internationell kritik på grund av sitt styre, har han hävdad att det egentligen rör sig om ”utländska attacker mot det ungerska folket”. Att kritiken i själva verket är försök av olika utländska krafter att beröva Ungern dess självbestämmande. Orbán har framför allt riktat sådana attacker mot EU, i form av euroskeptiska utspel. Han har mycket framgångsrikt anspelat på ungersk historia, för att trigga igång både oro och nationalism hos sina väljare.

Det här är ett fenomen som har undersökts av den ofta citerade ungerske statsvetaren Péter Krekó. När jag träffat honom i Budapest, har Péter Krekó förklarat att det ännu finns många ungrare som söker en stark ledarfigur att sluta upp kring. En landsfader som kan leda sitt folk och ta kampen mot hotfulla ”fiender” – särskilt utländska fiender. Den här mentaliteten bottnar i Ungerns historiska erfarenhet av att ingå i större länders maktsfärer.

– Det finns en generell känsla av att andra alltid har bestämt över våra liv. Att vi alltid varit styrda av stormakter och att vi aldrig haft våra öden i egna händer. Det ligger en viss sanning i det. Vi har också upplevt långa perioder med ett begränsat eller helt utraderat självstyre, säger Péter Krekó.

Ingenting av detta är heller unikt för Ungern. Liknande historiska erfarenheter och mentaliteter finns i ett flertal andra östeuropeiska länder. Där löper stormakters inflytanden som en röd tråd genom historien, ända fram till att länderna förväntades anta marknadsekonomier och liberala system efter kommunismen för att kunna närma sig väst och bli medlemmar i EU. Även där har det höjts nationalkonservativa röster om att traditioner och värderingar hotas av ”utländska” idégoods. Det är en krutdurk som stått redo att tändas på.

Fidesz var det första högerradikala, populistiska partiet som kom till makten och bildade regering på helt egen hand i ett EU-land. Orbáns aggressiva utspel mot EU har åtföljts av att den nationalistiska euroskepticismen vuxit sig starkare i fler östeuropeiska länder, och i flera fall letat sig fram till regeringsmakten.

Och det var flyktingkrisen 2015 som allra tydligast visade hur det finns en spricka mellan öst och väst i EU. När EU-kommissionen på våren 2015 beslutade att obligatoriska kvotflyktingar ska fördelas solidariskt mellan alla medlemsstater, mötte det ett massivt motstånd från den så kallade Visegrádgruppen, där Ungern, Polen, Tjeckien och Slovakien ingår. Regeringarna i de tre första länderna vägrar fortfarande att ta emot kvotflyktingar, vilket gjort att EU har åtalat länderna. Det är Orbán som agerar språkrör för denna flyktingfientliga linje hos Visegrádgruppen.

Flyktingpolitiken har ytterligare spätt på avskyn för EU:s överstatliga inflytande, hos dessa länders regeringar och hos andra kritiker av unionen. I slutändan har detta lett till att en utmaning EU mött ända sedan sin barndom har intensifierats på nytt: dragkampen mellan federalister som vill utöka gränsöverskridande avtal och förpliktelser för medlemsstater, och nationalistiska krafter som tvärtom betonar staternas suveränitet. Orbán och Fidesz är hårdnackade nationalisterna och uttrycker sig allt mer paranoida, när man tycker sig se den ”federalistiska fienden” överallt.

– De ser det som att federalisterna försöker attackera själva nationalstaten. Ibland kommer federalisterna i form av EU, andra gånger som George Soros eller som Tyskland. De hotar antingen den inhemska arbetsstyrkan eller den demografiska uppbyggnaden, med sin migrationspolitik. Allt bygger åter igen på förställningen om att vi blir styrda av någon utifrån, säger Péter Krekó.

Flyktingfrågan och ”Sorosplanen”

Idag är Orbán mest känd i omvärlden för sitt häftiga motstånd mot flyktingar, invandring, multikulturalism och islam. Han varnar ständigt för att Ungerns kulturella identitet och Europas kristna kultur är under hot av en aldrig sinande flyktingström, som egentligen utgör en ”muslimsk invasion”. Orbán menar att muslimska migranter oundvikligen kommer skapa parallellsamhällen och ”no go-zoner” överallt där de bosätter sig, vilket per automatik kommer leda till islamistiska terroråd.

Det här var inte alls något som Orbán brukade tala om under sina första år vid makten. Då var han ”bara” en auktoritär populist. Men Orbán var den förste regeringschefen i EU som kapitaliserade på den islamistiska attacken mot satirtidningen Charlie Hebdo, i Paris i januari 2015. Omedelbart efteråt började han göra en sammankoppling mellan flyktingar, muslimska invandrare och terrorism. Han lade sig till med en starkt främlingsfientlig och rasistisk retorik, vilket ledde till att Fidesz sedan var det enda regeringspartiet i EU som inte tappade väljarstöd under flyktingkrisen.

Orbán är också den regeringschef i Europa som svarat allra mest brutalt på flyktingkrisen. I september 2015 färdigställde hans regering bygget av Europas längsta mur, ett stängsel med rakbladstaggtråd längs med hela den ungersk-serbiska gränsen. Syftet är att hindra asylsökare från att ta sig in i landet. Idag får två asylsökare per dag träda igenom stängslet, in i två taggtrådsomgärdade barackläger vid gränsen som kallas ”transitzoner”. Inga människor får lämna lägren förrän deras asylprocesser blivit färdiga, vilket oftast resulterar i avslag.

Det fåtal flyktingar som faktiskt erhållit asyl i Ungern har fått den statliga hjälpen nedskuren till svältgränsen. Samtidigt har det blivit svårare för civilsamhället att gå in med stöd, eftersom en ny lag som Fidesz stiftade på sommaren 2018 kriminaliserar all hjälpen till ”illegala migranter”.

Orbán har brutaliserat både asylpolitiken och språket kring asylsökare. I början ledde den här politiken mest bara till att bekräfta Ungerns roll som det svarta fåret i EU. Men undan för undan har det skett en förskjutning hos andra regeringar i EU, som idag kritiserar EU:s flyktingpolitik med likadana ordval som tidigare bara den ungerska regeringen använde. Den utvecklingen hade sannolikt inte skett lika enkelt, om det inte hade funnits ett exempel att ta efter. På samma sätt gång har denna brutalisering försvagat EU:s försvar av en humanitär flyktingbehandling.

Samtidigt har populismen och nationalismen följt med Orbán in i främlingsfientligheten. Han har lagt mycket tid och skattemedel på att sprida statlig propaganda om en konspirationsteori, om att hela flyktingkrisen egentligen är organiserad av den judiske, ungersk-amerikanske finansmannen och filantropen George Soros. Orbán påstår att Soros kontrollerar EU-kommissionen och att han har en ”plan” om att föra in miljontals muslimer till Europa, i syfte att försvaga det kristna kulturarvet och för att skapa en multikulturell väljarbas som röstar på enbart vänsterliberala partier.

Orbán har använt kampen mot ”Sorosplanen” för att attackera det oberoende civilsamhället i Ungern, som i varierande utsträckning sponsrats av Soros viktiga demokratistiftelser. Civil- och människorättsorganisationer har stigmatiserats av nya lagar och demoniserats som ”agenter för Sorosplanen”, i långvariga propagandakampanjer. Regeringen har också attackerat det privata och ansedda Centraleuropeiska universitetet (CEU) i Budapest som grundades av George Soros, och regeringens vägran att utfärda ett undervisningstillstånd gör att CEU tvingas flytta sin verksamhet till Wien under 2019. Det är första gången som en regering i ett EU-land de facto stänger ner ett högre lärosäte av politiska skäl. Den ungerska regeringen har fått stark internationell kritik både för dessa attacker och för Soros-propagandan, som anses anspela på antisemitiska föreställningar om en judisk världskonspiration.

De regeringsockuperade medierna

Många av Orbáns väljare tror idag på fullt allvar att det finns en farlig ”Sorosplan”. Likaså att Ungern och Europa kommer att översvämmas av muslimska migranter, om det inte vore för Orbáns gränsstängsel. De tror också att Sverige är ett är ett högst reellt skräckexempel på en misslyckad invandringspolitik, som har lett till att det råder inbördeskrig i svenska förorter – eftersom nästan alla ungerska medier hävdar så.

Orbán är inte bara auktoritär, utan också en pionjär när det kommer till att ockupera medierna. Ända sedan regeringen tog kontrollen över public service-medierna 2010 har dessa fungerat som lojala propagandaorgan. Under de senaste åren har Orbán även tagit kontrollen över nästan samtliga kommersiella nyhetsmedier, genom att låta lojala affärsmän köpa upp dem. Sedan 2015 har nära 500 tidningar, TV-kanaler, radiostationer och nyhetswebbportaler köpts och fått sina redaktörer och journalister utbytta mot regeringslojalister.

I slutet av november 2018 ”donerades” dessa 500 mediebolag till den gigantiska Centraleuropeiska Press- och Mediestiftelsen (CEPMF), som leds av en regeringslojal mediemagnat. Alla dessa medier har nu alltså en och samma ägare. Reportrar utan Gränser har uttryckt en ”extrem oro” över CEMPF, som saknar motsvarighet i resten av EU. Enligt organisationen har ”en sammanslagning av så många mediebolag som stödjer ett enda parti inte syns till i Ungern sedan kommunistregimen föll”.

Orbán använder de ockuperade medierna för att sprida propaganda. Han hyllar sin egen regering, demoniserar sina motståndare, skapar rädsla och hat över ”Sorosplanen”, flyktingar, muslimer och terrorism, och hjärntvättar tillräckligt många medborgare för att de ska fortsätta rösta på Fidesz. Orbáns väljare befinner sig i en propagandabubbla, som är svår att träda ur eftersom det idag kvarstår ytterst få oberoende nyhetsmedier som det går att få alternativa berättelser från.

Den ungerska ekonomiprofessorn Ágnes Urbán analyserar sedan flera år denna situa-

tion på uppdrag av den oberoende, mediegranskande organisationen Mérték. Hon berättar, att av de traditionella, rikstäckande medierna som levererar dagliga nyheter finns det idag bara en enda helt oberoende aktör kvar. Det är TV-kanalen RTL Klub, som ägs av den tyska Bertelsmankoncernen.

– I april 2018 lades både den sista fria, rikstäckande dagstidningen Magyar Nemzet och den sista fria, rikstäckande radiostationen Lánchíd ned. Andra Tv-kanaler och dagstidningar som formellt kan se oberoende ut är inte det, eftersom de är fulla av annonser från staten och aldrig skulle kunna göra några seriösa granskningar av korruptionen och andra problem med regeringen.

Fortfarande återstår det tre, fyra stycken oberoende veckomagasin med nyheter och politiska analyser. Men de når mest bara en begränsad, intellektuell grupp i storstäderna och går ofta inte ens att köpa i butiker på landsbygden. Under de senaste åren har därför webbaserade nyhetsportaler blivit de viktigaste spridarna av oberoende nyheter. Men även de är utsatta för tryck från regeringen, och i likhet med andra länder använder en majoritet av invånarna i Ungern Internet för att nöjessurfa. Inte för att söka upp alternativa eller internationella nyheter.

– På den ungerska landsbygden är Internetanvändandet dessutom lägre än i storstäderna. Resultatet är att en stor del av Ungerns befolkning idag endast tar del av regeringskontrollerade propagandamedier, konstaterar Ágnes Urbán.

Det här är en mycket viktig faktor bakom varför Fidesz fortsatt vinna jättelika segrar i lokalval, parlamentsval och EU-val.

Ungern har EU:s sämsta mediepluralism. Dit har man nått genom att regeringen har knutit band med pengastarka och ideologiskt närstående figurer i näringslivet. Orbáns förvandling av de ungerska medierna till maktverktyg har gett högerauktoritära krafter ännu en handbok, som visar hur det går att fånga människor i en propagandabubbla trots en fortsatt fri närvaro av Internet.

Framtidsperspektiv

En auktoritär stat har uppstått mitt i Europas hjärta. I september 2018 röstade EU-parlamentet ja till att trigga igång ett så kallat artikel 7-förfarande mot Ungern. Det är en åtgärd som kan tas till när ett EU-lands regering anses bryta mot EU:s grundläggande demokrativärden, och när protester inte lyckats leda till en kursändring. Konsekvenserna kan bland annat bli att regeringen mister rösträtt i Europeiska rådet. Artikel 7-förfarandet kallas för ”atombomben” och betraktas som ett av EU:s starkaste verktyg mot medlemsländer. Ungern är det första landet som fått atombomben triggad emot sig. Men flera medlemsländer har sedan riktat kritik mot att det fortsatta arbetet med förfarandet gått långsamt.

EU har svarat mycket långsamt på Orbáns auktoritära politik, av två anledningar. För det första saknar unionen tillräckligt starka inbyggda verktyg för att beskydda demokratin, eftersom man helt enkelt förutsatt att alla medlemsstater ska förbli demokratiska. Och för det andra så har det fram till relativt nyligen inte funnits ett tillräckligt starkt stöd från den europeiska högern för att ingripa mot Ungern.

Fidesz är fortfarande medlemmar i Europeiska Folkpartiet (EPP), den största parti-gruppen i EU-parlamentet. Där är även svenska Moderaterna och Kristdemokraterna medlemmar. Idag har de svenska högerparlamentarikerna lätt att rikta kritik mot Orbán.

Men fram till för bara några år sedan så avfärdade man delar av kritiken, med att den kom från ”vänsterhåll” och riktades mot Orbán bara för att han är en högerman. Efter att en allt högre opinion väckts inom EPP blev Fidesz till sist avstängda i mars 2019 – men fortfarande inte uteslutna.

Ungers regeringsmotståndare har redan i årtal varit besvikna på EU, vars utvecklingsmedel dessutom bidrar till att hålla liv i Orbáns regering. Men det är dessa regeringsmotståndare, i det kämpande men till stora delar apatiska civilsamhället, som måste föra det främsta kampen för demokratin i sitt hemland.

Det kommer inte att bli en enkel sak. Orbán har cementerat så mycket av sin maktcentralisering, sina reaktionära värderingar och sin kontroll över statsapparaten i dagens system, att det kommer bli oerhört svårt att backa tillbaka det auktoritära bandet i Ungern även om Fidesz i teorin skulle röstas bort. Dessutom så förblir Ungern ett extremt polariserat land.

I februari 2019 hade de stora protesterna mot regeringen ebbat ut. Månaden därpå visade en färsk opinionsundersökning att Orbáns väljarbas var intakt. 50 procent av de som röstar står fortfarande bakom honom, medan den andra hälften av befolkningen avskyr honom. Polariseringen står både mellan stad och landsbygd, mellan högutbildade och mindre utbildade, mellan unga och den äldre generationen som växte upp i det ickedemokratiska kommunistiska systemet.

Om Orbán ska gå att besegra i valurnorna så måste Ungerns övriga oppositionspartier enas i en gemensam lista. Det är svårt, eftersom oppositionen är mycket spretig. Det finns en rad små partier som rör sig mellan socialdemokrati och liberalism. Därutöver det egentliga socialdemokratiska partiet MSZP, samt det största oppositionspartiet, Jobbik, som är lika högerradikalt som Fidesz. Jobbik bildades 2003 som ett antisemitiskt fascistparti. Under de senaste åren har partiet gått igenom en slags reformprocess för att städat undan de radikala inslagen.

Av naturliga skäl så tvivlar många fortfarande på hur grundligt partiet har städats ut. Men i de rikstäckande protesterna som pågick under vintern 2018–2019 så gjorde de andra oppositionspartier gemensam sak med Jobbik, för första gången. Med facit i hand är det inte Jobbik, utan Fidesz som har demonterat Ungerns demokrati. Det är inte heller Jobbik, utan Fidesz som har blivit ett föredöme för Europas högerradikaler.

Orbán vann redan efter sitt makttillträde stor respekt i högerradikala kretsar, för sin nationalistiska och värdekonserverativa retorik. Efter att han 2015 anammade ett rasistiskt och främlingsfientligt språk så började även invandringsfientliga krafter och den antimuslimska extremhögern se honom som ett föredöme. Den bilden har Orbán själv försökt förstärka, genom att framhäva sig själv som det kristnas Europas försvarare. Orbán tjänar också som en inspirerande motbild i EU för högerradikalerna, genom att han visar att det går att driva igenom en högerauktoritär politik, utan att behöva använda våld – och utan att EU eller någon annan kunnat hindra honom.

Det är mot bakgrund av detta, som Sverigedemokraternas Björn Söder bad om ursäkt för den svenska regeringens kritik av Orbán, när den ungerska regerings internationella talesperson besökte Stockholm i slutet av mars 2019.

Orbán Ungern är på flera sätt ett hot mot stabiliteten i Europa. Han har ritat upp en plan för andra högerauktoritära krafter över hur man snabbt kan underminera sitt hemlands demokratiska grundfunktioner. Han har nästan tagit kål på de oberoende

ungerska medierna, och istället gjort dem till ett vapen för att behålla makten. Han har brutaliserat den ungerska asylpolitiken, vilket skapar ringar på vattnet i EU. Och han bygger mycket av sin populism på historia, kulturdebatter, värdegrundsfrågor och förut-sättningar som inte är unika för Ungern, utan som kan tas efter i andra länder.

Jag skriver de här sista orden på ett kafé i Warszawa. Det är här, i Polen, som det sedan 2015 dykt upp en andra högerauktoritär regering i ett EU-land. Regeringspartiet Lag och rättvisa (PiS) är ärkekonservativt, nationalistiskt, euroskeptiskt, värnar ”polska värderingar” och regerar i allians med den katolska kyrkan. Så fort PiS kom till makten kopierade man steg för steg hur Orbán tog kontroll över maktdelningsinstitutionerna. Man började med att angripa konstitutionsdomstolen, sedan public service-medierna – idag är de regeringens propagandamegafoner – och sedan de offentliga åklagarna. PiS har gjort flera försök att ytterliga skärpa den redan stenhårda abortlagen och har redan skrivit in polska värderingar och nationalism på dagordningen i utbildningsväsendet.

Det är PiS-ledaren Jarosław Kaczyński som är Polens starka man och som håller i alla trådarna bakom regeringen, även om han inte har någon formell position i den. Precis som Orbán inledde Jarosław Kaczyński sin politiska karriär i oppositionen mot den kommunistiska enpartistaten, men har idag slagit in på en väg där han återskapar en auktoritär stat. Polens och Ungerns antidemokratiska U-svängar har lett till djup besvikelse hos alla de som såg just dessa två länder som särskilt stora demokratiska hopp, vid systemskiftet 1989. Att samma två länder nu istället leder den auktoritära vågen i EU är mycket oroväckande, särskilt för resten av östra Europa. ■

PLAN B ELLER EN TROVÄRDIG STRATEGI

JONAS KARLSSON

När Grekland under sommaren 2015 mot folkets vilja tvingats in i ännu ett åtstramningsprogram gav det, förutom det mänskliga lidandet, upphov till ett stort antal frågor: Hur ska vänstern hantera liknande utpressningssituationer i framtiden? Är Eurozonen dödsdömd? Och inte minst, hur ser en trovärdig strategi ut för att ett socialistiskt Europa?

När Yanis Varoufakis tillträdde som finansminister i Grekland efter SYRIZA:s val-seger i januari 2015 var utmaningen den största tänkbara. Krisen och den ödesdigra åtstramningspolitiken som hade plågat landet sedan 2010. Nu krävdes ett snabbt stopp på den tilltagande kapitalflykten och därefter omförhandlade villkor för lånen landet dragit på sig under krisen.

Redan i december 2014, månaden innan socialistiska SYRIZA vann regeringsmakten lämnade 4 miljarder euro landet. I januari 2015 blödde ytterligare nästan 13 miljarder euro ur det grekiska finansiella systemet.

Efter drygt fem månaders förhandlingar och utpressning kapitulerade SYRIZA för trojkans och Eurogruppens krav på ännu ett åtstramningsprogram. Sista draget från premiärminister Alexis Tsipras hade varit att utlysa en folkomröstning. Överväldigande 61 procent av grekerna sa nej till ännu ett åtstramningspaket. Trots det godkände Tsipras regering och parlamentet åtstramningspaketet. Partistyrelsen rundades genom att aldrig kallas in. Att en majoritet av ledamöterna sedan fördömde uppgörelsen spelade ingen roll.

SOM FRAMSTÅENDE NATIONALEKONOM hade Yanis Varoufakis en tydlig bild av vad som var Greklands problem. Med spelteori som specialområde var han, åtminstone i teorin, också väl rustad för förhandlingar med trojkan och finansministrarna i Eurogruppen. De visade dock inget som helst intresse av att hjälpa Grekland. Tvärtom. Trojkan, bestående av EU-kommissionen, Europeiska Centralbanken (ECB) och Internationella Valutafonden (IMF) var tillsammans med Eurogruppens finansministrar fast beslutna att undvika avtal som kunde tolkas som en framgång för SYRIZA. Redan tio dagar efter SYRIZA:s valseger hade ECB förbjudit Grekland att använda obligationer som säkerhet vid lån, vilket tvingat de grekiska bankerna till så kallad *Emergency Liquidity Assistance*, till en högre ränta.

Wikileaks avslöjade dessutom 2016 hur Poul Thomsen, IMF:s chefsförhandlare och Delia Velculescu, IMF:s Greklandchef vid en telefonkonferens talat om att skapa ytterligare en kris i Grekland för att öka trycket på regeringen. Det är i sig anmärkningsvärt att ett land kan styras på detta sätt av sina kreditorer, demokratin sätts helt på undantag.

Många förklaringar i media har talat om Greklands statskuld som en utlösande faktor till krisen. Men faktum är att den inte i sig utlöste problemen. Bortsett från de obalanser

som finns inom eurozonen där Tyskland har ökat sin konkurrenskraft med interndealveringar genom låga inhemska löneökningar med stora överskott i bytesbalansen och kapitalexport som följd, handlar krisen i Grekland om eurozonens grundläggande konstruktion. Yanis Varoufakis skrev om detta redan 2012 i texten ”Ett modest förslag för att lösa eurokrisen” tillsammans med Stuart Holland (och senare en uppdaterad version där även James K. Galbraith är medförfattare). De nationella centralbankerna saknar kort och gott garantier om uppbackning från ECB vid en kris vilket i sig skapar en risk som finanskapitalet kan spekulera mot.

I väntan på en bankunion med full uppbackning föreslår Varoufakis att en nationell regering ska kunna avstå från att lösa ut en bank som misslyckas. Aktier motsvarande det nödvändiga kapitaltillskottet ska istället föras över till ESM, Europeiska stabilitetsmekanismen, som tillsammans med ECB föreslås tillsätta en ny styrelse som rekommenderar åtgärder. Det bör enligt Varoufakis dessutom finnas ett begränsat skuldkonverteringsprogram och ett investeringsinriktat återhämtnings- och konvergeringsprogram.

När Varoufakis lämnade posten som finansminister 6 juli 2015, dagen efter folkomröstning, var det inte helt förvånande. Han hade varit den tuffaste förhandlaren med trojkan och Eurogruppen, vilket skapat ett kraftigt ogillande bland många av dem. Men Varoufakis, som i media under en tid kallades ”världens mest intressanta man” fortsatte att vara trojkans och åtstrammingspolitikens främsta kritiker. De kommande åren skrev han tre böcker med djupgående kritik och avslöjade hur förhandlingarna varit ett spel för galleriet från trojkan och Eurogruppens sida. Det avslöjades också att Varoufakis hade haft en utvecklad plan för att införa en parallell valuta, ett möjligt sätt att hantera krisen utan att lämna euron, men förhindrades från att sätta den i verket av Tsipras.

EFTER ATT HA AVGÅTT SOM FINANSMINISTER tog Varoufakis också viktiga initiativ till fortsatt rörelsebyggande. Under sommaren 2015 tog han tillsammans med Jean-Luc Mélenchon, Stefano Fassina, Zoe Konstantopoulou och Oskar Lafontaine initiativ till ”En plan B för Europa” vilket stöddes av flera europaparlamentariker och parlamentsledamöter i EU:s medlemsländer. Huvudplanen, Plan A, var ett demokratiskt Europa med krav på en total omförhandling av de europeiska fördragen i ljuset av den ”finansiella kupp” som de ansåg att Grekland blivit utsatt för när ECB framtvängde en stängning av grekiska banker för att Grekland skulle godkänna åtstrammingspaketet. Första uppgiften i planen var att få ett slut på Eurogruppens oansvarighet och den andra att göra upp med föreställningen att ECB är ”opolitisk” och ”oberoende” när den i själva verket är högst politisk och anti-demokratisk.

Men majoriteten av Europas regeringar som representerade oligarkin hade enligt initiativtagarna två olika alternativa planer. Plan A bestod i att inte lyssna på kraven på demokrati och brutalt göra slut på motståndet. Plan B var att sparka ut Grekland ur eurozonen under värsta möjliga omständigheter och förstöra dess banksystem med förödande konsekvenser. Vänstern behövde därför också en Plan B som förhindrar underkastelse och tilltalar en majoritet av européerna om euron inte kan demokratiseras. Uppropet pekade på att många idéer redan finns på bordet: inrättande av ett parallellt betalsystem, parallell valuta, digitalisering av euro-transaktioner, lokala bytessystem, utträde från euron med mera. I uppropet slogs också en tydlig internationalistisk ton fast och det gjordes klart att ingen Europeisk nation kan nå sin frigörelse i isolering.

Den första Plan B-konferensen skedde på Maison de la Chimie i Paris i januari 2016 och var öppet för medborgare, organisationer och intellektuella. Behovet för den europeiska vänstern att träffas och diskutera strategi efter lärdomarna från Grekland var gigantiskt. Bristen på europeiska forum för diskussion var iögonfallande. Samtidigt kan denna typ av konferenser omöjligen leda till en gemensam tvingande strategi, utan funktionen blir främst ett utbyte av idéer. Runt 300 personer närvarade på konferensen som var indelad i tre tematiska block om valutaunionen, offentliga skulder och internationell handel.

UNDER HÖSTEN 2015 publicerade även Olivier Besancenot (NPA), Antonis Davanellos (Folklig Enhet) och Miguel Urbán (Podemos) ett upprop kallat "Austerexit". Där fanns krav på att lämna åtstramningspolitiken oavsett om det skedde inom eller utanför euron. Även detta upprop kallade till en stor europeisk konferens vilken sedan tog plats i Madrid i februari 2016. Bland medarrangörerna fanns bland annat Podemos och Izquierda Unida och även denna konferens gick under namnet Plan B. Madrid-konferensen hade ett större inslag av sociala rörelser än sin motsvarighet i Paris och runt 1 500 deltagare. Sista dagen var det en öppen scen. Mycket fokus var på skuldfrågan vilket var särskilt viktigt i den spanska kontexten, medan "Plan B" kom i skymundan.

I november 2016 hölls även en Plan B-konferens i Köpenhamn, där Enhetslistan och Vänsterpartiet stod som arrangörer och i mars 2017, 60 år efter Romfördraget, hölls en Plan B-konferens i Rom. Senare samma år hölls en konferens i Lissabon. I april i år är det Stockholms tur.

Konferenserna har innehållit olika perspektiv. Framför allt har de varit en viktig mötesplats för diskussioner. Tydligast strategisk skiljelinje går kanske mellan Yanis Varoufakis som vill demokratisera Europa och Costas Lapavitzas, också nationalekonom och tidigare parlamentsledamot för SYRIZA, som hårdfört driver linjen att vänstern måste vända EU ryggen och verka för utträde. I mitt tycke har debatten om EU i Sverige varit alldeles för outvecklad trots de senaste årens dramatiska händelser. Detta är frågor som inte enbart kan diskuteras av europaparlamentariker eller delar av ledarskapet i de politiska partierna. Det duger inte heller med hafsiga kongressdebatter eller enstaka debattartiklar på max 4 000 tecken. Istället behövs ett bredare programarbete inom arbetarrörelsens partier. Det behövs också breda diskussioner på gräsrotsnivå i de sociala rörelserna.

NÄR VI INTE GES NATURLIGA PLATTFORMAR för viktiga diskussioner måste vi skapa dem själva.

Frågan om EU blixtbelyser dessutom frågan om vänsterns strategi i stort. Behovet att tydligare mejsla ut såväl målen som vägen för att nå dem är stort. Långsiktiga strategiska mål behöver bättre kopplas till taktik. Samtidigt har Plan B-konferenserna varit bra mötesplatser och det finns dessutom ett symbolvärde. Men strategierna måste formars nedifrån och upp. Det arbetet återstår till stor del ännu. Folkbildning och aktivt deltagande i debatten också från rörelsernas gräsrotter är nödvändigt. Vänstern måste också diskutera hur vi rent praktiskt kan agera stöd för nästa progressiva regering som står på tur att utpressas på samma sätt som skedde med SYRIZA i Grekland.

Vid sidan av Plan B-konferenserna så har Yanis Varoufakis också skapat en egen pan-europeisk rörelse, Democracy in Europe 25, DiEM25. Initiativet presenterades i februari i en fullsatt sal i Volksbühne i Berlin. Bland deltagarna fanns flera vänsterprofiler som

Miguel Urbán, Ada Colau, James Galbraith, Slavoj Žižek tillsammans med bland annat flera Gröna parlamentariker. Förutom Varoufakis som varnade för fascism i Europa hölls en mängd korta appeller. DiEM25 avvisar i sitt ”Manifest för att demokratisera Europa” såväl kapitulation mot Bryssel som att ”sluta sig i nationalstatens kokong”. De för som ett tredje alternativ fram utmaningen att demokratisera Europa. DiEM25 kämpar för full transparens i beslutsfattandet inom EU (inklusive förhandlingsprotokoll och live-streaming av möten), en ”Ny giv” för att få Europas ekonomi på fötterna igen, sociala rättigheter, grön omställning med mera. Organisationen består av medlemmar från hela Europa och i koordinationsgruppen sitter även Noam Chomsky. DiEM25 är till stor del organiserat över Internet och använder onlineomröstningar bland annat i val till koordinationskommitté och i frågor om viktiga dokument. Projektet har inte blivit någon massrörelse och aktiviteten på internforumet är inte särskilt hög men är klart seriöst och infrastrukturen med gemensamt forum, valideringskommitté etcetera demokratiskt intressant.

Som en del av DiEM25 har Varoufakis också nyligen startat ett grekiskt parti MeRA25, en front som uppmanar till olydnad mot trojkans och oligarkins diktat. Tillsammans med Bernie Sanders har Yanis Varoufakis också tagit initiativ till Progressive International för att ”skapa ett globalt nätverk av individer och organisationer som vill kämpa tillsammans för värdighet, fred, välstånd och planetens framtid”.

VILKA ÄR DÅ MÖJLIGHETERNA för att ”förändra EU”? Om detta tvistar vänstern. Kritikerna pekar på att fördragen är nyliberala och inte kan ändras med mindre än enhällighet. Å andra sidan har nu samtliga EU-länder ställt sig bakom den sociala pelaren som länge har förespråkats av den europeiska fackföreningsrörelsen. Den sociala pelaren undertecknades i Göteborg i november 2017 och består av 20 principer och rättigheter inom områdena rättvis tillgång till arbetsmarknaden, rättvisa arbetsförhållanden och socialpolitiska rättigheter. Från att till en början ha varit en juridiskt ickebindande ”kompassriktning” har nu EU-lagstiftning tillkommit med direktiv om jämställdhet i arbets- och familjelivet, arbetsvillkor, samt beslut om en ny arbetsmarknadsmyndighet. Kan EU förändras på detta vis kan rimligtvis också institutionerna förändras i mer demokratisk riktning om det finns ett tryck. Men det är sant att det krävs enhällighet för att ändra fördragen.

Bortsett från att en valutaunion rimligen också kräver en bankunion innebär ett ekonomiskt heterogent område som Eurozonen också stora svårigheter. Vid kriser och strukturella problem blir det lönearbetarna som får parera med lönejusteringar eller emigration när valutakursen är fast och strukturfonderna otillräckliga. Samtidigt har EU visat upp en stor flexibilitet, eller inkonsekvens i bedömningarna inte minst när det gäller ekonomiska frågor. Många länder har brutit mot reglerna utan sanktioner.

MEN JAG VILL OCKSÅ GE Varoufakis åtminstone delvis rätt. Det behövs en vision om ett annat Europa. Vänstern kanske allra största hemläxa är fortfarande att formulera en förankrad och trovärdig strategi. Hur ser en trovärdig strategi ut för ett socialistiskt EU? Hur ser strategin ut för ett socialistiskt Europa utan EU? I denna diskussion fortsätter Plan B-konferenserna att spela en oumbärlig roll. ■

COSTAS LAPAVITSAS: VÄNSTERN HAR INGET I EU ATT HÄMTA

KAJSA EKIS EKMAN

”Säger de så? Härresandel!” Costas Lapavitsas kommenterar Jonas Sjöstedts utspel om att pausa motståndet mot det europeiska stormaktsprojektet. Lapavitsas är en av Europas skarpaste kritiker av EU och den finansialiserade kapitalismen. I höst kom hans nya bok *The Left Case Against EU*. Intervjun har tidigare publicerats i *Clarté* nummer 4/2018.

Under den grekiska krisen var det ett antal röster som personifierade motståndet mot trojkans åtstramningspolitik. De var ekonomer och hade levt i skymundan fram till krisen, då de steg fram och lyckades förklara vad som skedde för vanliga människor, och de blev nästan alla riksdagsledamöter då vänstern tog över. En av dem var Yanis Varoufakis som blev finansminister. En annan var Costas Lapavitsas. Han är ursprungligen från Thessaloniki men har bott i London sedan 80-talet där han är professor i ekonomi vid SOAS universitet (School of Oriental and African Studies). Mitt under krisen, 2012, publicerade han det banbrytande verket *Crisis in the Eurozone* som förklarade krisen utifrån handelsobalansen inom eurozonen: där kärnländerna hade ökat sina exporters periferin förlorat i konkurrenskraft. I stället fick de låna för att kunna köpa kärnländernas produkter. Vad som kallades ”lathet” eller ”leva över sina tillgångar” handlade i själva verket om en strukturell obalans inbyggd i euron som valuta. Boken blev en enorm tillgång för motståndet: den tillbakavisade såväl trojkans rasistiska myter som grekiska nationalistiska konspirationsteorier.

När Syriza kom till makten i januari 2015 blev Lapavitsas riksdagsledamot, men han blev aldrig minister och lämnade partiet ett halvår senare i protest mot kapitulationen inför trojkan. Han gick då med i utbrytarpartiet Folklig Enhet, men då det inte kom in i riksdagen vid nyvalet åkte Lapavitsas tillbaka till London. Och medan Varoufakis åker runt och vill bygga upp förtroendet för EU, har Lapavitsas i dagarna utkommit med en bok som gör upp med hela EU-projektet. Den heter *The Left Case Against the EU*. Jag ringde upp honom på Skype för att höra om han hade något att tillägga till den svenska debatten.

Nyligen gick den svenska vänsterpartiledaren ut och sa att EU-motståndet borde ”pausas” med hänvisning till rasismen i Brexit-kampanjen.

Säger de så? Härresandel! Vad är logiken i detta? Det här måste vara den sämsta ursäkten någonsin.

Så du tror inte att det är själva anledningen?

Jag tror att vissa kanske tror det själva; jag ifrågasätter inte deras integritet, men det måste finnas andra anledningar bakom om man ens ska komma fram till ett sådant ställningstagande. Kanske är det bekvämt att kunna hänvisa till rasism medan anledningen är en anpassning till kapitalets intressen. Jag tror att det finns de som använder rasism som en taktik för att skada Brexit.

Du är professor på SOAS i London sedan många år tillbaka och har följt debatten om Brexit. Förespråkar du en hård eller mjuk Brexit?

Jag köper inte nödvändigtvis de här distinktionerna. De är inte klagörande. Den verkliga frågan är: kommer det att bli en Brexit som återställer folklig självständighet? Som levererar det som folket röstat för?

Här i tidningarna läser vi att snart kan England vara utan toalettpapper när Brexit är ett faktum ...

Allt detta beror på den brittiska regeringens agerande, som är under all kritik. Man borde inte ha aktiverat artikel 50 (den paragraf i Lissabonfördraget som ger en medlemsstat rätt att gå ur unionen) förrän man hade en konkret plan. För har man inte en konkret plan, kommer EU att förstöra en. Genom att inte ha en plan har Mays regering visat sin svaghet och nu har vi hamnat i den här situationen. Jag, och vänstern, vill naturligtvis ha ett avtal. Vi förespråkar inte att man ska lämna EU utan avtal. Men Storbritannien borde vägra att låta sig utpressas på det här sättet. Skäckpropagandan i medierna påminner mig om vad som sades om Grekland ifall vi sa nej till EU:s åtstramningskrav: man hör om Harmageddon, om slutet på samhället som vi känner det. Bank of England släpper en studie som säger att om Brexit blir verklighet väntar en fruktansvärd recession ... Det är nonsens!

Så du tror inte på Bank of Englands studie?

Jag kan inte tala för de som gjort studien, men Bank of Englands ledning har tydligt tagit ställning för Remain.

Om du jämför det brittiska och det grekiska ledarskapet i förhandlingarna med EU, ser du några skillnader?

Båda är förkastliga. Det är svårt att säga vilket som är sämst. Den grekiska vänsterregeringen var oerfaren, det var nonsens både i tal och tanke dag ut och dag in. Den krossades från första början utan att göra något nämnvärt motstånd. Men Grekland är ett svagt litet land med en jätteskuld, vilket gör det brittiska exemplet så mycket värre då vi här talar om ett stort imperialistland och en av de viktiga spelarna på den europeiska marknaden. Deras misslyckande är något annat, som framför allt beror på att det brittiska etablissemangen inte vill ha Brexit.

Jag trodde de var delade i frågan.

Ja det tror alla, det är en vanlig missuppfattning men det stämmer inte alls! Tories, det konservativa partiet, är visserligen delat av politiska skäl. Men kapitalistklassen vill inte ha någon Brexit.

Jag har snarare tänkt att brittiskt kapital hade närmare relationer till amerikanskt kapital, och att det är därför landet aldrig gått med i EMU.

Nej nej nej! Brittiska kapitalister tillhör Europa, det är väldigt tydligt. De har satt in alla resurser mot Brexit.

Men nu till ämnet för din bok: varför är det omöjligt att bedriva vänsterpolitik inom EU? Kan du komma på något land som gått åt vänster inom EU? Portugal försöker ju, men ...

Portugal! Ha ha ha! Ska detta vara vänsterpolitik? Att ”lyckas” med att inte tillämpa en fullt lika hård åtstramningspolitik som EU kräver? Är detta vår tids vänster? Att ekonomin krymper 1 procent i stället för 2 procent? Hör här. Radikal politik är en politik som respekterar självbestämmande, demokrati och som grundligt skiftar styrkeförhållandena från kapital till arbete. Detta är omöjligt inom EU. EU är en mycket mäktig uppsättning institutioner. Vi har stabilitets- och tillväxtpakten, Eurogruppen, en radda politiska organ som inte är folkvalda, ”sexpacken” och ”tvåpacken” som består av en mängd direktiv och förordningar – alla dessa påtvingar och försvarar sparpolitik. Med andra ord: EU är en samling nyliberala institutioner.

Du skriver mest om EMU i din bok, och jag tror de flesta i Sverige skulle hålla med dig, särskilt efter eurokrisen. Men eftersom vi inte är med där utan bara i EU, tror jag att många tänker ”EU kan vi ha kvar, det är bara en liten sak och det handlar om fred och inte om pengar som EMU gör”.

EU och EMU hör intimt samman. De flesta länder i EU är ju med i EMU, och ambitionen är att alla ska gå med förr eller senare. EU är inte någon à la carte-meny där man kan välja och vraka, och euron är EU:s ekonomiska ryggrad. Det är bara ett fåtal länder som fått igenom ett undantag, och även om de inte har själva valutan så ska deras penningpolitik följa EU:s direktiv. Dessa saker regleras i EU:s grundlag och i EU-domstolen. Så de förhindrar vänsterregeringar från att göra radikala reformer även om de inte har euron.

Hur kommer det sig att vänsterrösterna inte hördes i Brexit-kampanjen?

Det tog tid för vänsterkampanjen ”Left Exit” att formera sig. Labour-partiet var också tveksamt i frågan vilket gjorde att vi saknade det som kunde ha tryckts på. Men många till vänster inser nu, i alla utpressningsförsök från EU, vad det hela handlar om.

Varför åker Jannis Varoufakis runt och kämpar för ett ”socialt Europa” och för att rädda EU, när det var precis det han misslyckades med som Greklands förre finansminister?

Min åsikt är att det inte går ihop alls. Men det är och var ju Syrizas politik, som prövades och föll ihop med det samma. Den misslyckades från första försöket, Varoufakis hann inte vara en sekund vid makten innan EU hade krossat honom. EU har ett starkt maskineri, vilket inte Syriza hade. Men jag vill inte låta för hård. Du får fråga honom själv om detta. Jag tror dock att hans parti, Diem25, och deras förslag verkar lockande på en viss typ av människor i Tyskland och övriga Europa, som tror att de kan försvara solidaritet och antirasism samtidigt som de håller fast vid EU. I verkligheten sker motsatsen: EU fördjupar klyftor och rasism. Och är det inte så att de som säger just så här, att vi måste ”våga tro” att EU kan förändras, bli mer socialt och så vidare, de vågar inte alls tro? De har tappat allt hopp om något utanför status quo.

Hur är stämningen i Grekland nu?

Aahh ... Tsipras åsamkade det grekiska folket ett fatalt slag. Stora delar av befolkningen tror inte längre att det går att göra någonting åt EU eller EMU. Den här känslan kommer inte att vara för evigt. Motståndsviljan kommer tillbaka, men det kommer att dröja.

I Sverige har vänstern, miljörörelsen och fredsrörelsen stått för hela EU-motståndet sedan folkomröstningen 1994. Det är vi som stått på gator, delat ut pamfletter, demonstrerat. Och nu kommer tre rasister och säger att de är emot EU, och genast vill vänsterns partiledning överge motståndet för att om de är emot kan inte vi också vara det.

Om det är vad som händer i Sverige, så är det tragiskt. Jag kan i viss mån känna igen argumenten härifrån. Vi som vänster måste tala till vanliga människors medvetande. Vi måste tala vanliga människors språk. Vi kan inte framstå som övre medelklasspersoner med tre examina var, som flyger från huvudstad till huvudstad. Om vi misslyckas med detta kommer vi att lida en historisk förlust, det kan jag garantera. Och detta med rasism – EU själv är ju rasistiskt i sin migrationspolitik! Avtalen med Turkiet, Schengen, Fort Europa har gjort att tiotusentals människor dött. Om du frågar mig, så är människors rörelsefrihet något helt annat än kapitalets. Vi måste hitta vår egen väg och det går inte inom EU. ■

MILITARISERINGEN AV EUROPA

AGNETA NORBERG

Tysklands förbundskansler Angela Merkel fick ett varmt mottagande när hon i november 2018 höll ett tal i EU-parlamentet där hon underströk att EU måste samordna sina vapensystem. Europa måste kunna försvara sig själv och bör skaffa sig ett eget säkerhetsråd, en styrka för snabbinsatser och på sikt en egen armé. Merkel underströk att EU måste bli starkare och sluta att lita på andra länder. "Vi européer måste ta vårt öde i egna händer. Och vi kan vara ett bra supplement till NATO." Angela Merkels tal uppfattades som ett svar till USA:s president Donald Trump. Han hade tidigare krävt att medlemsländerna ska betala 2 procent av BNP till försvaret inom snarast möjliga tid och att den siffran på sikt ska stiga till 4 procent av BNP.

Det finns en geopolitisk förklaring till tvisten mellan Trump och Merkel. Trumps "America first" i världspolitik innebär att USA för att säkra sina intressen i världen måste nedprioritera Västeuropa. EU och Västeuropa är inte längre centrum i världspolitik. Sydostasien och Kina är långt mer prioriterade för USA. En annan geopolitisk prioritering är den pågående militariseringen i Arktis. Norden spelar här en viktig roll i USA:s upprustning i Arktis. Det tredje geopolitiska intresseområdet är Mellanöstern och den så kallade kampen mot terrorismen. Det ironiska är att flyktingströmmarna över Medelhavet och från Mellanöstern har orsakats av USA:s ständiga krig i dessa områden. Men resultatet – de många flyktingarna – får Europa ta hand om och lösa.

EU har också uppmärksammat de geopolitiska förändringarna. I EU-kommissionens Vitbok om EU:s framtid konstateras att EU tappar geopolitiskt tyngd i världen. EU:s folkmängd, BNP och Euro som internationell valuta tappar betydelse i världen.

I den närmaste framtiden är det därför inte omöjligt att EU måste bygga ett eget försvarssystem för att stå på egna ben. Frågan är hur EU-länderna ska utveckla en egen försvarsmakt och samtidigt fortsätta underordna sig NATO. Kan en egen försvarsunion förhindra att denna kontinent utvecklas till enbart en plattform för USA:s krig i Mellanöstern och resten av världen?

För att förstå USA och NATO:s strategi måste vi följa NATO i spåren och liksom krigsmaskinen samverka med motståndare till denna krigsmaskin runt om i Europa.

NATO och Europa

Men även om det militära beroendet upplevs som problematiskt, är USA:s militära närvaro i EU långsiktigt. USA har sedan krigsslutet 1945 varit en strategisk militär bundsförvant till Västeuropa. Trumandoktrinen, som lanserades av USA:s president Harry S. Truman och som innebar att Västeuropa skulle försvaras vid ett eventuellt angrep från Sovjetunionen, är fortfarande giltig.

När Sovjetunionen och Warszawapakten upplöstes 1989 trodde många att det skulle uppstå en tid av fred och demilitarisering av Europa. Men det rakt motsatta inträffade. NATO expanderade österut vilket idag innebär att alla länder i EU ingår i NATO för-

utom Sverige, Österrike, Irland, Bosnien–Hercegovina och Malta som är med i NATO:s Partnerskap för fred. USA har hundratals militärbaser i Europa, framför allt i Tyskland, Italien och Storbritannien. USA har dessutom placerat ut kärnvapen i Tyskland, Italien, Nederländerna och Belgien. USA:s sjätte flotta är stationerad i Italien och patrullerar i Medelhavet.

NATO:s uppdrag har förändrats. När NATO bildades var uppdraget att förhindra ”kommunistiskt inflytande” och försvara Västeuropa mot Sovjetunionen. USA var även angelägna om att länderna i Västeuropa inte skulle förlora sina kolonier och gav redan 1950 militärt stöd till Frankrike för att de skulle kunna behålla sina kolonier i exempelvis Indokina.

När NATO firade 70 år i april 2019 var det tre frågor som fyllde dagordningen: försvarsalliansens förhållande till Ryssland, kampen mot terrorismen och omfördelningen av NATO:s försvarskostnader.

NATO fortsätter att prioritera kampen mot Ryssland. NATO expanderar österut och har nu baser i de flesta östeuropeiska länder. USA-firman Raytheon har t.ex. installerat radaranläggningar i Rumänien för kontroll av Ryssland. Ukraina har sedan början av 1990-talet närmast sig NATO när de ingick i Partnerskap för fred 1994. NATO:s praktiska militära stöd till Ukraina har ökat markant. USA har fyra militärbaser i Polen som kommer att bli säte för USA:s missilförsvar. USA:s utplacering av anläggningar i Polen, Rumänien och Turkiet innebär att dessa länder kan bli utsatta för anfall av Ryssland vid ett krig.

Ett annat uppdrag är att säkra ett jämt flöde av olja och gas till västvärldens kapitalistiska ekonomier och hindra andra potentiella makter att ta kontroll över exempelvis Mellanöstern. Alla EU-länderna saknar egna oljekällor och de länder som har mest att säga till om inom NATO, förutom USA, är de tidigare kolonialmakterna och oljefattiga länderna Storbritannien, Frankrike, Spanien, Portugal, Belgien, Nederländerna, Italien och Tyskland. Problematiskt för USA är att Tyskland har börjat närma sig Ryssland i energifrågor.

Ett tredje uppdrag är att säkerställa inom NATO och Västeuropa det USA-baserade militärindustriella komplexets strategiska intressen och överlägsenhet. I ett dokument från december 2016 som togs fram av Trumps Agency Review Team för Pentagon pekades ut en förstärkning av krigsindustrin. Turkiet har exempelvis utsatts för enorma påtryckningar från både USA och NATO för att landet vill skaffa sig det ryska luftvärnssystemet S-400 istället för USA:s Patriot System.

EU:s militarisering

Det finns krafter i EU som vill utveckla en egen kapacitet, en egen förmåga att försvara sig. Detta uttrycktes tydligt av EU-kommissionens president Jean Claude Juncker när han i ett tal uppmanade till EU:s militarisering den 12 september 2018 ... ”Att förbereda EU att bli en global militär spelare i storpolitiken”.

En egen militärkapacitet och en strategisk förändring i säkerhetspolitiken saknar dock en demokratisk förankring. Den byggs uppifrån, den leds av de stora länderna inom EU och skyr en demokratisk debatt i medlemsländerna.

Militarisering stöter på två andra problem. EU är inte Europa. Den pågående förändringen i säkerhetspolitiken är en intern EU-process och utesluter en långtgående

överenskommelse med resten av Europa. Både Europarådet med 47 europeiska länder och Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) med 56 medlemsstater som arbetat med konflikt och riskhantering har ställts utanför.

Ett annat problem är hur EU:s egen militärkapacitet ska samordnas med NATO. USA vill expandera mot Östeuropa och krockar med Västeuropas strävan att hävda sin position. Frankrike anser att EU ska ha förmåga att leda militära uppdrag utan NATO. Under Macron har det beslutats att Frankrike ska satsa 365 miljarder kronor på uppgradering av kärnvapen under de kommande 7 åren och samarbeta med Storbritannien samt utveckla gemensam forskning om kärnvapen. Frankrike är det enda europeiska land som har hangarfartyg utrustade med kärnvapen.

EU har tagit flera steg för att bygga en egen försvarsmakt som till synes är ett komplement till NATO och USA. Tyskland tog tillsammans med Frankrike, Italien och Spanien initiativ till försvarssamarbetet PESCO. 25 av de 28 EU-länderna är nu anslutna till samarbetet. I huvudsak finns försvarssystemen integrerade under Coordinated Annual Review on Defence (CARD), Försvarsfonden samt Military Planning and Conduct Capability (MPCC).

Försvarsfonden som upprättas med 600 miljoner euros fram till 2020 och 1,5 miljarder euros mellan 2021–2027 ska användas för att subventionera den europeiska vapenindustrin. Försvarsindustrisamarbetet och försvarsfonden ses som ett första steg för att utveckla en verklig fullskalig försvarsunion med en gemensam armé. Eftersom EU-medel inte enligt EU-lag får användas för att finansiera militära insatser har EU valt att finansiera forskning och utveckling för att stötta den europeiska försvarsindustrin.

En annan påtaglig utveckling är militariseringen av det yttre gränsskyddet genom FRONTEX. Det är ett europeiskt gränsskydd med 10 000 gränsvakter och planerna är att förstärka EU:s gräns- och kustbevakning med ytterligare 10 000 personer till år 2020.

Men den europeiska militariseringen går hand i hand med NATO och USA. De olika ländernas militära styrkor i hela Europa samverkar med USA och Kanada och vi måste inse att detta är krigsförberedelser för anfall mot Ryssland. De olika länderna samarbetar i och inövar INTEROPERABILITET alltså att de olika ländernas språk, tekniska utrustning och kunnande samverkar.

Europakommissionen lade fram en aktionsplan för ”militär mobilitet” den 28 mars 2018. ”Genom att underlätta den militära rörligheten inom EU, kan vi bli mer effektiva när det gäller att reagera när det uppträder utmaningar.” Även om det inte direkt uttrycktes var hänvisningen till Ryssland uppenbar. Aktionsplanen beslöts egentligen inte av EU utan av Pentagon och NATO. General Ben Hodges, överbefälhavare för USA:s styrkor i Europa, uppmanade år 2015 EU att skapa ett militärt ”Schengen område” för att USA:s styrkor skulle kunna röra sig snabbare från det ena EU landet till det andra, utan att förhindras eller sinkas av nationella regler och tullprocedurer. Den 8 november 2017 beslöt försvarsministrarna att EU skulle implementera nationella regler som skulle ”underlätta genomfarten för militära styrkor över gränserna och förbättra den civila infrastrukturen så att de bättre passar de militära behoven”.

EU har själv inga kärnvapen. Men två länder inom EU har kärnvapen, Storbritannien och Frankrike. Storbritannien har samarbetat med USA i utvecklingen av kärnvapen genom att delta i utprovning och testning i Nevada provområde i USA. Storbritannien

har idag 4 kärnvapenbestyckade Trident-ubåtar som patrullerar i havens djup. Det har pågått politisk strid under de senaste åren om ifall Storbritannien överhuvudtaget ska ha kärnvapen. Frankrike är den tredje största kärnvapenmakten och har utprovat sina kärnvapen i öknen i franska Sahara och i Polynesien. Frankrike har idag 6 kärnvapenbestyckade U-båtar Tremeraire och kärnvapenbomber på flygplanen Mirage och Rafaele.

Norden militariseras

Det varmare klimatet i det arktiska området har ökat militarisering av Norden. När isarna smälter har Ryssland, USA och andra länder rustat militärt i Arktis för att säkra tillgången till olja och gas. I USA:s fall används Norden som bas för att operera i Arktis i allt större utsträckning med militära resurser.

De nordiska länderna har sedan starten 2006 upplevt en ökad militarisering och nära nog ständiga militära stridsövningar. I december 2004 presenterade Karl Leifland en rapport till regeringen som hette ”Snö, mörker och kyla”. Den handlade om hur den stora landytan i norra Sverige skulle kunna brukas för militära ändamål. ”Sverige bör aktivt utveckla detta område för militära träningsaktiviteter och utprovning av olika vapen”, står det i rapporten. North European Aerospace Testrange (NEAT), stort som Blekinge, började saluföras som ett idealiskt område att utprova militära fordon och för militär träning.

Nu inleddes en period av nära nog ständiga militärövningar i Norr- och Västerbotten. De flesta europeiska länders militära styrkor deltar tillsammans med USA i krigsövningar med namn som Nordic Air Meet, Loyal Arrow, Arctic Challenge Exercise. Dessa militärövningar sträcker sig över norra Sverige, norra Norge och norra Finland. Parallellt med dessa stridsövningar i norr pågår militära övningar i södra delen av Skandinavien och Östersjön, så som Baltops som är en årligen återkommande havsstridsövning med 10-tal länder som deltar.

Dessa övningar fortsätter utan att slå ner på tempot. År 2018, från mitten av oktober till 7 november, genomfördes den gigantiska stridsövningen Trident Juncture 18, med 50 000 soldater från 31 länder. Sverige och Finland deltog som de enda länderna som inte tillhör NATO. De landbaserade styrkorna var aktiva i södra och mellersta Norge medan stridsflygen var aktiva norr om polcirkel och startade från Kallax i Sverige, Rovaniemi i Finland och Bodö och Andöya i Nordnorge. Förutom de nordiska flygstyrkorna stridstränade USAS F-15C Fighters och KC 135 air-to-air refuelling aircrafts. Belgiska flygstyrkor startade i Rovaniemi som ligger 150 kilometer från det ryska militära centrat på Kola halvön. Från Kallax startade USA:s F-16 stridsplan. Sverige deltog i denna ofantliga stridsövning med 2 200 soldater, varav 100 tillhörde flygvapnet.

Om man granskar alla dessa stridsövningar på land, i havet och i luften, kan man påstå att hela Europa, från norr till söder, har sakta formats till en plattform för krig mot Ryssland. Europeiska Unionen har av alla tecken att döma utvecklats till att bli en krigsallians med kärnvapen.

När USA deltar i stridsövningar i norra Sverige tar de sin avstamp på baser i Tyskland eller Storbritannien. Då bör vi samarbeta med dessa länders motståndsrörelser. När USA/NATO tränar krig i norra Norden har de kärnvapenkapabla plan i sina övningar. Kärnvapen finns lagrade i Europa som ska lastas på dessa plan. De är lagrade på Buechelbasen Tyskland, på Ghedi Torre i Italien, på Kleine Broegel i Belgien, på Volkebasen i

Nederländerna och på Lakenheath i England. Den bas som sänder de dödsbringande drönarna inte bara till mellanöstern är USA-basen Ramstein i Tyskland.

Militariseringen av rymden görs med stöd av Norden. Inget krig idag kan med framgång föras utan satelliter i rymden, nedladdningsstationer eller radaranläggningar på marken. USA:s anläggningar för krigföring via rymden finns runt om i världen. Även i Norden har utvecklingen av rymdstyrda vapen och installationer skett utan större uppmärksamhet från vare sig massmedia eller fredsrörelse. Norden och i synnerhet Sverige ligger långt framme när det gäller rymdteknik. Sverige stödjer USA och andra länder i deras ansträngningar att utnyttja rymden i militärt syfte.

En annan säkerhetspolitik är möjlig

Fredsrörelsen måste börja se hur EU utvecklats i all tysthet till att bli en krigsallians. Vill vi det? EU och Europa behöver bryta med den pågående militariseringen. Det finns flera olika vägar.

Fredsrörelsen har precisa aktuella krav. Stoppa Nordens inblandning i militariseringen av rymden och Arktis. Även NATO:s ständiga militära stridsövningar i Norden måste upphöra. Sverige måste lagstifta om förbud mot kärnvapen på svenskt territorium. En kärnvapenfri zon i Norden är ett medel för att öka säkerheten och för att minska kärnvapenmakernas tillträde till svenskt territorium.

Ett annat krav är att försvara och stärka den svenska säkerhetspolitiken som bygger på alliansfrihet i fredstid och neutralitet i krig. På så sätt har Sverige tidigare lyckats stå utanför stormakternas krig och alliansfriheten har bidragit till att befästa stabiliteten i Nordeuropa och Östersjöregionen. Fredsrörelsen bör göra motstånd till de krafter som vill ändra denna politik och knyta Sverige ännu närmare USA:s krigsallians NATO.

Ett annat långsiktigt mål är att utveckla en paneuropeisk säkerhetspolitik med stöd av OSSE och genom ett mellanstatligt samarbete. Säkerhetspolitiken bör inrikta sig på att stärka freden, arbeta för nedrustning och att förebygga väpnade konflikter. Säkerhetspolitiken måste ha i sikte ett kärnvapenfritt Europa och att inte underordna sig NATO.

Jag deltog i Tyskland, hösten 2017, i de omfattande protesterna mot drönarkriget som tar sin avstamp därifrån. Vi i Norden borde vara med där och delta i protesterna eftersom kriget idag i stor utsträckning genomförs av drönare. Många frågade varför jag hade åkt ner ända från Sverige för att delta i denna demonstration och då berättade jag att Sverige inte alls är neutralt nu utan NATO övningar pågår oavbrutet i vårt land. Vi är med i Europeiska Unionen som nu i rask takt militariserats och vi har en plikt inom fredsrörelsen att lära oss vad vi faktiskt är delaktiga i. ■

HUR USA ANVÄNDER SKANDINAVIEN FÖR ATT FÅ MED EUROPA PÅ KRIG

EIRIK VOLD

De senaste 20 åren har de skandinaviska länderna brutit med en hundraårig freds-tradition och gått i krig mot Jugoslavien, Afghanistan, Irak och Libyen. Medan miljontals oskyldiga människor drabbades, blev statsministrarna som drog in Danmark och Norge i krig mot Irak och Libyen, Fogh-Rasmussen och Jens Stoltenberg, general-sekreterare för NATO. Hemliga WikiLeaks dokument avslöjar hur Nato och USA arbetar för att förvandla Skandinavien från en fredsbastion till krigsstat och de använder Skandinavien som fredsrykte för att få med resten av Europa i USA:s krig.

WikiLeaks-dokumenterna som avslöjade hur USA i hemlighet ingrep i norsk politik för att dra in Norge i Afghanistan-kriget, avslöjar också en mer omfattande trend: Att USA använder Skandinavien för att få med Europa på krig. Washington använder Skandinavien för att få Europa att underkasta sig USAs globala dagordning. Och ge blodiga angreppskrig ett progressivt ansikte.

Ett av de viktigaste inslagen i USAs globala militära maktutövning de senaste 20 åren är indragningen av Europa som juniorpartner, både militärt och politiskt. Medan NATO under organisationens första 50 år, från grundandet 1949 till 1999, inte deltog i ett enda angreppskrig, har NATO de senaste 20 åren militärt angripit Jugoslavien, Afghanistan och Libyen. Dessutom deltog en rad NATO-länder i USAs krig i Irak och Syrien. Europa var den centrala brickan i förändringen av NATO från försvarsallians till redskap för USAs krig mot fjärran länder. Inordningen av Europa, genom NATO, i USAs strategi för global militär hegemoni har huvudsakligen två syften. Det ena är att avlasta USA militärt och ekonomiskt. Det andra är att ge trovärdighet åt den nya retoriken som blir allt viktigare för att legitimera USAs interventioner – nämligen så kallade humanitära skäl och *"responsability to protect"*.

I en tid när Washingtons internationella anseende har sjunkit betydligt – trovärdiga opinionsundersökningar visar att USA i dag anses som det största hotet mot världsfreden, är den andra funktionen kanske den viktigaste. I denna artikel ska jag studera det som troligtvis har blivit en nyckelfaktor för att dra in Europa i USAs globala krigsmaskineri: Skandinavien, de länder som mer än någon annan del av världen förknippas med humanitära, fredliga och demokratiska värderingar som NATO försöker använda för att lansera sina krig.

Det främsta uttrycket för denna uppseendeväckande tendens är det faktum att NATO har valt två generalsekreterare i rad från skandinaviska länder. Anders Fogh Rasmussen, som fick jobbet efter att ha dragit in Danmark i Irak-kriget, och nuvarande Jens Stoltenberg som blev utvald efter att ha fått Norge att gå i främsta ledet som den mest aggressiva deltagaren i NATOs bombningar av Libyen 2011.

Utgångspunkten för denna analys är hemligstämplade dokument från USAs ambassad i Oslo, som behandlar USAs hemliga påverkningskampanj för att få Norge att bidra mer

i kriget i Afghanistan. Dokumenten är för det mesta rapporter från USAs ambassadör i Norge till bland andra utrikesdepartementet i Washington, CIA och den militära underlättelsetjänsten DIA. Men i ambassadörens referat från de hemliga mötena med andra NATO-ambassadörer i Oslo, framkommer också att få Norge att ansluta sig till krig, kan vara avgörande för att få andra mer tveksamma europeiska länder att göra detsamma.

Ett hemligt möte i Oslo

Det var en mulen morgon 20 september 2007 som sex ambassadörer från USA, Afghanistan och en rad centraleuropeiska NATO-länder, däribland Danmark, samlades till ett frukostmöte i Oslo, lett av brittiska ambassaden. Medan en lätt bris gjorde kylan utanför ännu lite kallare, satte sig diplomaterna ner för att diskutera ett krig som rasade 500 mil sydost om den norska huvudstaden – i Afghanistan.

Ambassadorsmötet i Oslo ingick i en större internationell insats för att USA och NATO skulle lyckas med det som ingen stormakt tidigare hade uppnått: att knäcka det afghanska motståndet. Denna gång handlade det om att dra in fler NATO-länder djupare i kriget mot Talibanregimen, och målet för mötet i Oslo var att få Norge att bidra med större ekonomiska och militära resurser, eller, som dåvarande USA-ambassadören formulerade det i rubriken på den rapport som sedan skrevs: ”Att få Norge att göra mer i Afghanistan”

Whitneys rapport från Oslo sändes till Washington och USAs ambassad i Kabul några dagar efter mötet: ”20:e september deltog de lokala danska, nederländska, afghanska och kanadensiska ambassadörerna i en frukost med de nyckelallierade i Afghanistan, på inbjudan av Storbritanniens ambassadör David Powell. Frukosten handlade om olika sätt att säkra en förnyelse (och förhoppningsvis utvidgning) av Norges NATO-förpliktelser, särskilt med Operation Mentor och Förbindelsegrupperna (NATO-enheter för träning av afghanska styrkor) och specialstyrkorna. I linje med vad USAs ambassad länge har argumenterat för, enades ambassadörerna om att uppmuntra norsk opinion till samlat stöd för Afghanistankriget, innefattande en konferens organiserad av en norsk NGO,” skriver USAs ambassadör.

När Norge går till krig kommer Europa efter

Av dokumenten framgår det att USA hösten 2007 önskat att Norge skulle sända den berömda och eftertraktade Telemarksbataljonen till Afghanistan. Av de närvarande diplomaterna ställde sig emellertid flera tvivlande till att detta skulle vara önskvärt och realistiskt. Flera menade att bataljonen inte skulle kunna göra något betydande skillnad, trots sin status som stridbar och professionell enhet, om den bara skulle sändas ut i sex månader. Däremot framkom att USA, de NATO-allierade och Karzai-regeringen önskade norsk närvaro i Afghanistan av helt andra skäl:

”Flera ambassadörer sa också att även om Telemarksbataljonen skulle skickas så skulle en så kort tid där (sex månader) begränsa nyttan till symbolisk. Norges betydelse som ett avgörande land i försvarsfrågor påpekades. Trots sin blygsamma storlek bidrar Norges medverkan i säkerhetsoperationer till att uppmuntra andra länder att ansluta sig och tro att det kan vara till nytta. Den nederländske ambassadören sa att ”det Norge gör militärt är avgörande.”

Uttrycket ”*swing state*” är mest känt från USAs presidentval om enkelt delstater som kan avgöra valresultatet. Ambassadörerna på brittiska ambassaden pekade alltså ut Norge som en ”*swing state*” eller tungan på vågen för NATO-allierades deltagande i krig. Om USA eller NATO lyckas få med Norge, kan det ha avgörande betydelse för att få andra tvekan- de europeiska NATO-länder att låta sig övertalas eller pressas till att också ansluta sig.

I dokumentet vidarebefordrar Whitney också den nederländske ambassadörens be- skrivning av hur en djupare indragning av Norge i Afghanistankriget kunde bidra till att påverka den nederländska opinionen: ”Den nederländske ambassadören, Ronald van Roeden, beskrev hur Nederländerna snart skulle avgöra vad som sker när dess mandat (för att delta i Afghanistan-kriget) upphör i augusti 2008. Han påpekade att folkets en- gagemang hade minskat efter nederländska förluster och att de var mycket oroliga över narkotikasituationen. Nederländerna underströk behovet av en tredje partner i Afgha- nistan, och fortsätter att rikta blickarna mot Norge.

Analysen är från 2007 och inte nödvändigtvis identisk med USAs utrikes och för- svarsdepartements syn på saken. Men den kastar lika fullt ett nytt ljus över Norges roll i senare konflikter, som till exempel bombningen av Libyen och de västliga ingripande- na i Syrien. Det stämmer också med Danmarks deltagande i Irakkrigen och Sveriges uppseendeväckande inträde i det Libyenkriget. I likhet med Norge styrdes Sverige vid den tidpunkten av en regeringskoalition, där ett socialistiskt parti till vänster om social- demokratin för första gång ingick i regeringen

Europas säkerhetspolitiska gåta

Det kan vara svårt att förstå varför europeiska länder under senare tid har gått med i USAs angreppskrig i Mellanöstern och ställt sitt territorium till USAs användning för militär inringning av Ryssland. Kriget mot Irak, Afghanistan och Libyen skapade allvar- liga flyktningkatastrofer som har missbrukats av främlingsfientliga populisterna för att med stor framgång främja sin sak.

Den islamistiska terrorns enorma uppblomstring, i form av Al Qaida och IS i Europas farstu efter kriget mot Libyen och Irak, har skakat de europeiska samhällena. Flera av terrorangreppen som drabbat Europa de senaste åren, har utförts av islamister som fick fotfäste och vapen i Libyen, tack vare NATOs folkrättsstridiga krig för regimskifte där. Både upptrappningen av USAs stormaktsrivalitet mot Ryssland i Europa och kriget i Mellanöstern har drabbat Europa direkt. Hökarna i Washington planlägger däremot sina destabiliserande framstötter mot Ryssland och Mellanöstern på tryggt avstånd, väl med- vetna om att det ligger ett helt världshav mellan USA och det kaos de skapat i Europas närområden. Det behövs bara en titt på en karta för att förstå att Europa har ett helt annat egenintresse av stabilitet i Mellanöstern och konstruktiva förbindelser med Ryss- land, än vad USA har. Därför framstår det som en gåta at så många europeiska regering- ar, både konservativa och vänsterorienterade, har valt att underordna sig USAs inviter, som så uppenbar strider mot våra egna säkerhetsintressen. Wikileaks’ avslöjande av USAs hemliga påverkanskampanj i Oslo är bara en liten del av svaret. Förhoppningsvis kan det uppmuntra politikerna, akademikerna och journalisterna att undersöka ett av vår tids viktigaste och mest obehandlade politiska fenomen: det liberala Europas och Skandinavians nya roll i USAs krigsmaskineri. ■

ÖVERS. EVA BJÖRKLUND

DET VÅRAS FÖR KLIMATRÄTTVISA!

ELLIE CIJVAT

Ett systemkritiskt perspektiv på klimatfrågan verkar få genomslag i Europa. Tidigare har en stor del av miljörörelsen bortsett från rättvisa i klimatfrågan och fokuserat på naturskydd och på tekniska lösningar. Nu växer klimaträttviserörelsen och ställer krav. Vi måste tänka nytt. Vi behöver en omställning och den måste vara rättvis. Kan vi bygga samhällen där vi minskar utsläppen och samtidigt minskar klyftorna?

Äntligen, äntligen sker det som man har väntat på länge: Ett systemkritiskt perspektiv på klimatfrågan verkar få genomslag i Europa. Medan det har varit mycket mer självklart i andra delar av världen, som Latinamerika och Asien, håller det på att hända något här också. På kort tid har vi fått både den rörelse som leds av Greta Thunberg och unga i andra länder och Extinction Rebellion, en rörelse som utför civil olydnad med budskapet att läget är väldigt brådskande. Vi har även fått Gula västarna som på kort tid har lyckats vrida debatten till att börja handla om rättvisa, inte minst i klimatfrågan. Håller systemkritiken på att bli folklig?

Historiskt sett har den europeiska miljörörelsen präglats av naturskydd, och på senare år haft fokus på tekniska lösningar; Hur mycket måste vi minska utsläppen, kan vi få en siffra på hur mycket kol som binds av träd? Båda dessa företeelser har haft en gemensam nämnare: man har bortsett från rättvisa i klimatfrågan. Exempel är att både mainstreamrörelsen och regeringarna ignorerade etanolens påverkan på småböndernas livssituation och att man inte har förhållit sig till vem som betalar mest i förhållande till lön när man inför bensinskatt eller andra styrmedel. Även effekter på landsbygden har inte tagits i beaktande av miljölösningar; Höghastighetståget som bara susar förbi och skapar en barriär i landskapet, eller vindkraftparken där vinsten går till investerare i huvudstaden alternativt i skatteparadis. Lokalsamhällena får - ingenting.

Men klimaträttviserörelsen har vuxit, och börjat ställa krav. Lämna de fossila bränslena i marken, säger Ende Gelände, rörelsen som blockerar kolgruvor i Tyskland. Nästa stora mobilisering som grundar sig på massiv civil olydnad är Free the Soil: Befria marken. Konstgödselindustrin är en av de mest växthusgasintensiva, och bidrar till att förstöra många ekosystem på kuppen. Sluta investera våra pensionspengar i fossila bränslen, säger Fossil Free. Många lokala rörelser protesterar mot utvinning av fossilgas; I Groningen, Nederländerna, finns Europas största gasfält. Här har utvinning av gas lett till jordbävningar. Det protesteras mot utvidgning av LNG-infrastruktur (Liquefied Natural Gas), som t ex i Kroatien och Italien, och även i Sverige.

Det händer med andra ord en del intressant i klimatfrågan i Europa. Samtidigt växer sig högerkrafterna allt starkare, och andelen klimatförnekare är klart störst i den falangen. Man behöver bara titta på USA eller Brasilien för att se hur en illvillig president som Trump eller Bolsanero medvetet attackerar miljön, slaktar decennier av miljöpolitik för

att underlätta för kapitalstarka företag att utnyttja jordens resurser ännu mer på bekostnad av människan, djur och miljön.

Om man tittar lite längre fram är det lätt att inse att klimatfrågan är en vattendelare. Dels så visar det sig vara oerhört svårt att koppla loss tillväxt från utsläpp. Om man lyckas minska utsläpp något på hemmaplan är det främst för att det man konsumerar har producerats i Kina eller andra låglöneländer; Det är där man räknar in utsläpp, inte här, där vi drar nytta av produkten. Matematiken kring exponentiell tillväxt på en ändlig planet håller självklart inte, och nerväxt ('degrowth') behövs. Men nerväxt för vem? Är det risk för att den globala eliten kan köpa sig fri också från nerväxt? Och nerväxt av vad? Klimatsmarta lösningar är ett bra exempel på saker som fortsatt måste kunna växa.

EN ANNAN ÖDESFRÅGA är hur Europa, och då framför allt EU, ställer sig till ökade flyktingströmmar. Det är cyniskt att ha byggt upp vår välfärd på både utsläpp av växthusgaser och utvinning av resurser i andra länder, och att då stänga gränserna för de som flyr undan klimatförändringar och konflikter. Det leder dessutom fel att ge efter för populistiska krafter och peka ut migranter som syndabock; I förlängning leder detta till destabilisering av det egna samhället.

En tredje nyckelfråga är naturbruket. Som om det inte räckte med oron för matförsörjningen och bönder som lägger ner, kan vi lägga till oron för den biologiska mångfalden. Rapporterna som har kommit ut det senaste året, om kraftiga minskningar i insektspopulationer och fågelbestånd, är synnerligen oroväckande. Det ekonomiska systemet kommer inte lösa detta åt oss, utan vi behöver stå emot de krafter som vill göra allt till en handelsvara.

Frågan är dock om de europeiska politikerna på såväl internationell som nationell och lokal nivå har modet att tänka nytt. Ska vi bygga samhällen där vi visar hur vi kan minska utsläppen? Där vi minskar klyftorna? Där skyddsnetet fungerar, och där förorenaren betalar? Vi behöver en omställning och den måste vara rättvis. Den måste leda till ökad sammanhållning och tillit. Mer repression, militarisering och konflikt leder oss definitivt inte dit.

Åter till där jag började. Ska jag vara ärlig så är rubriken "Det våras för klimaträttvisa" alldeles för optimistisk. Vi är så långt ifrån, nu när klimatförändringarna riskerar att skena iväg och den biologiska mångfalden tar stryk. Läget är orättvist för unga, för kommande generationer som får det sämre. Det är orättvist för de resurssvaga, både globalt och nationellt. Men det som är hoppfullt är att rörelserna växer och tar bladet från munnen. Egentligen är det bara för politikerna att följa den strömmen – eller flytta på sig. ■

FOLKRÖRELSENAS EUROPA

TORD BJÖRK

Systemkritiska rörelser med vilja att förändra samhället och samtidigt söka leva som man lär kan bygga ett annat Europa. Danska Noah, paneuropeiska "Europe in movement" och Central- och östeuropeiska PS2 lyfts som exempel på rörelser som vill förändra Europa. Bland de problem som de europeiska folkrörelserna måste övervinna finns fragmenteringen, de snäva maktförhållanden mellan centrum och periferi och de återkommande önskelistorna med lösryckta krav inom systemets ramar.

Kan folkrörelserna bygga ett annat Europa? Frågan ställs sällan. Hoppet om förändringar ställs oftare till marknaden och stater som gång på gång visat sig inte klara av att lösa vår tids sociala och ekologiska kris varken i Europa eller i världen.

Folkrörelser tycks idag vara tillbakaträngda och ha svårighet att solidariser sig med varandra på det sätt som skulle behövas om ett annorlunda Europa ska förverkligas. Men en närmare inblick i hur rörelser och skeenden agerar på olika platser i Europa kan peka på hur detta annorlunda Europa är på väg att byggas. Det gäller både formerna och innehållet som bägge är lika viktiga i den förändring som är på gång.

På vilket sätt skulle folkrörelser kunna bidra till att bygga ett annorlunda Europa? Frågar man experterna vad en folkrörelse är kan man få långa strukturerade definitioner eller märkliga förkortningar som tycks betyda allt och ingenting som NGO, icke-statliga organisationer. Frågar man folk aktiva i rörelser så är det vilja att förändra samhället och samtidigt söka leva som man lär. Något som kan synas omöjligt men samtidigt är det nav som folkrörelser gång på gång återkommer till för att med trovärdighet lyckas driva fram grundläggande förändringar av samhället.

Danska Noah och en samhällsförändrande strategi

Den 9 mars 2019 på Folkets hus i Köpenhamn samlades till fest. Det var miljörörelsen Noah som firade femtio år. Ett sant barn av 1968 års antiauktoritära uppror som fastnade i en flat struktur och en konsensusdemokrati. Mer gammalmodig kan man knappast bli kan man tycka. Dagstidningen Information genom sin tidigare chefredaktör och nu seniorjournalist i miljöfrågor Jørn Steen Nielsen tyckte annorlunda om denna halvgamla miljögrupp på ett helt uppslag i storformat. "När Noah under en period kanhända upplevdes som akterseglat av den övriga miljörörelsen som befolkades av anställda experter, lät sig trimmas av företagsrådgivare och vägledas av PR konsulter, ja då framstår den halvgamla rörelsen nu som modern."

Maten var god på mötet. Veteranerna gladdes och förundrade sig över att veganmat kunde vara så bra, därtill tillagad av Noahs unga aktivister med hjälp av vad som i Sverige nog skulle kallas kanslichefen men här visste ingen riktigt hur han skulle tituleras. Huvudtalare var förstås en från Noah ungdom och Ingrid Hind, veteranen, 91 år gammal som fortfarande är aktiv. De två andra var en av grundarna som sedan blivit ledande i

mer professionella organisationer samt den yngre generalsekreteraren för Dansk Naturfredningsförbund. Det märks att de som gått vidare till mer pengastarka organisationer har respekt för det till synes lilla Noah och i hög grad är påverkade av denna rörelses synsätt på världen.

Det finns en ledtråd till hur ett annorlunda Europa byggs på mötet i Folkets Hus. Motstånd och konstruktiva lösningar. För att folkrörelser ska förändra samhället krävs en förmåga att både göra motstånd mot vad som inom Jordens Vänner internationellt kallas falska lösningar samtidigt som man verkar för konstruktiva lösningar. Det är här Noah visat sin förmåga. Aktivism med handfasta aktioner blandat med uppbyggnad av uthållig kollektivt organiserad expertkunskap och folkbildning eller oplysning som det kallas i Danmark har visat sig kunna leda till stora framgångar.

Inte minst när det gäller den för danska ekonomin centrala frågan om jordbruket. Noah blev först med att organisera namninsamling mot genmodifierade grödor och har hållit trycket uppe i frågan sedan dess och blev den kraft som inspirerade rörelser i hela Europa så att genmodifierad mat idag knappast finns i våra butiker till skillnad från i stora delar av resten av världen.

Noah är också en kraft när det gäller rättvis omställning till ett hållbart samhälle. Den kraft man utnyttjar är de många självstyrande ekologiska initiativ som finns runtom om i Danmark, var och en till synes försumbart litet men när de sluter sig samman kan de visa sig ha en genomslagskraft som inga pengastarka NGOs kan visa upp. Det märktes i samband med Klimatoppmötet i Köpenhamn 2009, ett möte som sades vara avgörande där NGOer från hela världen satte sitt hopp till att vädja till världens ledare att gå till handling.

Noah valde en annan väg och anslöt sig till Permakulturföreningens initiativ att starta en process som skulle mynna ut i Klimaforum09 med en systemkritisk deklARATION. Permakulturföreningens radikala förslag om ett alternativt motmöte grundad i systemkritik till FN-konferensen fick stöd från mängder av små organisationer medan de stora motsatte sig det med argumentet att de fick allt utrymme de behövde för att påverka inne på toppmötet. Klimaforum09 samlade 50 000 deltagare och enades bakom den radikala deklARATIONen System Change not Climate Change. Ett budskap som också blev centralt i civila olydnadsaktioner, Friends of the Earth, Via Campesinas, Attacs och andra folkrörelser deltagande i den stora gemensamma demonstrationen och en bestående systemkritisk paroll sedan dess.

Noahs förmåga att binda samman olika små och stora folkrörelser är av stor betydelse när den också bygger på att inte kompromissa i avgörande frågor. Då är man med och lägger grunden för en omställning av Danmark som led i att bygga ett annorlunda Europa. Denna förmåga kommer inte av sig själv utan ur ett sätt att organisera sig. Det finns inga medlemmar, bara aktivister i grupperna. Det är aktivisterna som är ansiktet utåt.

Något som fanns klart uttryckt från första början i boken "Nogle oplysninger om den jord vi samme lever på" utgiven 1970. Jørn Steen Nielsen citerar i sin jubileumsartikel 49 år senare vad han menar gjort att Noah varit i framkant fast det framstår om man varit vid sidan av: "Om vi hade en styrelse skulle den snart få veta allt och snart veta mer än oss andra. Snart skulle vi andra tro att man skulle behöva vara lika duktiga som styrelsen för att kunna göra något. Så skulle styrelsen få mer att göra och snart bara tid med att tala med varandra. Och vi andra skulle få reda på ännu mindre och begripa

ännu mindre. Och så blir inget gjort. Därför bildade vi små grupper som gör det som de finner riktigt efter att ha talat med alla oss andra och fått idéer och råd från oss.”

Det handlar också om att ständigt bibehålla och vidareutveckla ett systemkritiskt perspektiv. Den ideologiska inriktningen var också tydlig från första början. I boken ”Nogle oplysninger” beskrivs fyra medvetandestrategier för miljö rörelsen. Den utvecklas i fyra stadier, den första är skräpsamlingsstadiet där man städar upp på särskilt förorenade platser, den andra där man stoppar föroreningen vid källan, den tredje är det ekologiska stadiet där man inser att det gäller att skapa kretslopp där avfall åter blir till råvara och slutligen det sista ekopolitiska stadiet. Här inser man att de ekologiska problemen är samhällsmässiga problem som bara kan lösas genom att samhället förmår inrätta sig efter de gränser naturen sätter.

Det är en samhällsförändrande strategi och ideologi som Noah arbetat efter sedan dess. Med begrepp som rättvist miljöutrymme och ekologiskt fotavtryck har planer för hur Danmark kan ställas om tagits fram. Planer som visar hur de som bor i landet inte belastar miljön mer än det som är rättvist i förhållande till andel av världens befolkning.

Särskilt viktig idag är den ideologiska prägel som ämnesgruppen ”nerväxt” satt på rörelsen. Gammal som ung i organisationen tar avstånd från kapitalismens eviga tillväxttänkande vilket ger Noah en sammanhållande syn på miljö och rättvisefrågor. ”Från ekonomisk tillväxt till hållbar utveckling” heter underrubriken på organisationens tidning. Tillsammans med organisationsmodellen som främjar motivation hos alla att vara aktiva på lika villkor med alla andra leder betoningen på en samhällsförändrande grundsyn till att Noah fått en framträdande roll i Danmark. Men också i Jordens Vänner i Europa där organisationens horisontella modell först togs emot med stor skepsis. Idag är den mer ett föredöme med sin förmåga att mobilisera brett för systerorganisationerna i den nu pågående kampanjen ”*The Europe we want*” inför EU-valet.

Syds folkrörelser inspirerar

I en annan del av Europa samlas folkrörelser till ”Europe in movement” mötet i Barcelona. Det är en stad känd för sina uppror. Här blev rörelsen mot vräkningar och gatuprotesterna med sin stadsdelsorganisering något som bar fram vänsterpopulistiska partiet Podemos in i parlamentet. Idag väntar den katalanska politiska ledningen på långvariga fängelsestraff för att de ordnade en folkomröstning om självstyre medan internationella möten ofta hålls i Barcelona för något som kallas Rebel cities med syfte att städer ska gå före när det gäller progressiv politik och inte vänta på staten.

På mötet konstateras att det råder en stor trötthet bland folkrörelserna i Europa. Fragmentering, att samlas på olika forum för att sedan inte bestämma vad man ska göra tillsammans och maktförhållanden mellan centrum och periferi pekas ut som problem.

Bonderörelsen Via Campesina, fackföreningar, Kvinnomarschen och andra folkrörelser i Syd menar att det är dags att väcka samarbetet mellan folkrörelser i hela världen till liv igen. Man har fått nog av olika forum som inte leder någon vart annat än till nya diskussioner. Den enighet som behövs för att kunna vända utvecklingen och skapa en annan värld fragmenterats och målet kommer allt längre bort. Problemet är ett Europa som man uppfattar som fragmenterat. Organisationer här specialiserar sig för det mesta på begränsade frågor och jobbar ofta fjärran från folks vardag. Därtill finns ett stort antal

konkurrerande europeiska initiativ som till synes vill samma sak, bekämpa åtstramningspolitiken och storföretagens makt, rädda klimatet och värna om human flyktingpolitik.

Snart radas på mötet i Barcelona alla kamper upp som man vill att andra ska ansluta sig. Privatiseringen av vatten måste stoppas, och av sjukvården. Militariseringen ska bekämpas, romernas rättigheter uppmärksammas, liksom HBTQ-personers. Fascism och högerpopulism ska stoppas, flyktingar ges hjälp och miljön räddas. Storföretagen måste kunna ställas till svars med hjälp av ett FN-avtal och småbrukares och fackliga rättigheter värnas. Det är svårt att komma särskilt långt.

Förmågan att se bortom denna fragmentering av kampen i mängder av olika frågor finns hos folkrörelser i syd. Ett nytt initiativ som går under namnet International Peoples Assembly och som samlar rörelser från hela världen är en viktig inspiration. Lättast har aktivister från Europas periferi att ta till sig de utomeuropeiska folkrörelsernas synsätt. De unga socialisterna från Balkan finner sig därför snart tillrätta. Tillsammans med andra östeuropéer har de lättast att knyta an till de många utomeuropeiska deltagarna som deltar på mötet i Barcelona.

För folkrörelser som vill bygga ett annorlunda Europa, inte bara i städerna utan genom att förena kampen på landsbygden och i staden tycks det finnas stora hinder. Ja, många ser inte ens denna uppgift som viktig eller än värre förstår inte alls att den kan existera. I andra delar av världen ser det ut tvärtom. Även en förändring av maktförhållanden mellan centrum och periferi är viktiga när folkrörelserna bygger ett annat Europa. Allianser behövs mellan rörelser i länder i utkanten av Europa med rörelser i Syd. Det är av avgörande betydelse för att komma ur den marginalisering som de ledande västländernas rörelser utövar gentemot periferin.

Den utomeuropeiska inspirationen behövs också av andra skäl. Den sydafrikanske metallarbetarens hoppfulla basröst både lugnar och lättar sinnet i den brokiga samlingen på universitetet i Barcelona. Amandla! Amandla! Ovanan vid att samla kraft genom att komma samman med hjälp av sång, paroller, symboler, dikt, dans, teater och allt det vi människor vill skapa för att känna samhörighet är stor hos de omkring hundra européer som samlats på initiativ av folkrörelserna från Syd. Den som känner sig mest tillrätta i oordningen är Taghi Farvar, en företrädare för 11 nomadstammar i Iran, som går barfota och snart visar sig vara den storpolitiskt mest vana av alla deltagare. Iran har inordnats i den europeiska processen då arabländerna inte önskar ha Iran i sitt samarbete. Tillsammans med Turkiet som företräds av en bonde från Via Campesina som också finner sig snabbt tillrätta. Farvar som är den som för de mest avancerade diskussionerna med de från Balkan och Afrika om den statscentrerade socialismens misslyckande och en betydligt mer långtgående civilisatorisk kritik även riktad mot formella demokrati som Noahs aktivister skulle ha känt sig hemma i.

Mot slutet av mötet blev det trots oordningen ändå effektivt tack vare Podemos som hade det praktiska ansvaret och östeuropeiska förslag om subregional uppföljning. Få visste vad de ville att initiativet skulle leda till politiskt, men alla ville föra processen vidare efter mötet. Förslaget att regionalisera uppföljningen föll därför i god jord. Subregionala möten har bland annat hållits för Central och Östeuropa i Budapest och för Norden i Malmö under 2018 och 22- 28 februari 2019 hölls det första International Peoples Assembly i Caracas med 500 deltagare.

Visioner om fred och social rättvisa från Ukraina

Vänder vi oss österut finner vi också öppningar för att bygga ett annorlunda Europa under hårdare villkor än någon annanstans på denna kontinent. Efter European Social Forum i Malmö 2008 bildades bland de 800 deltagarna från Central- och Östeuropa nätverket ”Pragvåren 2 mot högerextremism och populism” (PS2). När Ukrainakonflikten startade i slutet av 2013 uppstod snabbt en stor spricka bland de från Ukraina som deltagit i sociala forum processen. Sedan dess har PS2 sökt överbrygga klyftan och skapa dialog mellan civila samhället över frontlinjerna och sökt upp rörelser i Kiev, Kharkov, Donetsk och på Krim. Till slut lyckades det att ordna ett fysiskt möte med folk från Donetsk och Kiev på World Social Forum i Tunis 2015.

En gemensam deklaration antogs ”Dialog för fred och social rättvisa i Ukraina” som tar upp den omedelbara situationen med behov av eldupphör och de-eskalering av det krig som fortfarande pågår i Europa med dödade på bägge sidor. Spridningen av hat och krigshysteri på båda sidor av konflikten fördömdes. Någon militär lösning som ”gynnar arbetare och andra progressiva krafter” finns inte menar man och avvisar ekonomisk bojkott av regioner, något som drivits fram av högerextrema grupper för att sedan bli till regeringspolitik riktat mot Krim och Donbass. Stöd för att säkerställa humanitärt bistånd till de drabbade regionerna och utbetalning av pensioner samt social trygghet för mer än en miljon flyktingar betonas.

I den avslutande delen, som kan ses som ett bidrag till hur ett annorlunda Europa kan byggas, tar aktivisterna från bägge sidor av konflikten avstånd från att tas till intäkt för den ena eller andra stormakten, vad de kallar campismen. Med campism menas att världen delas in i olika läger och huvudkonflikten är inte social utan står mellan olika länder som Ryssland eller USA. Det behövs en varaktig fred i Ukraina, social rättvisa och demokrati för ”att rädda oss alla från ett stort krig med oförutsägbara konsekvenser, ett krig som skulle kunna engagera nukleära supermakter.”

När det EU-vänliga Västeuropa möter öst

Kan de spridda tecknen i olika delar av Europa leda till ett mer samlat bygge av ett annorlunda Europa med folkrörelserna som pådrivare? Det kan vi inte veta men det blir särskilt hoppfullt om rörelser i Europas periferi också kan finna gensvar i dess mitt. Så skedde i Kassel i oktober 2018 när Attac samlade tyska facken IG-Metall, Ver.di, Jordens Vänner, Via Campesina och andra tyska organisationer till Europakonferens med 650 deltagare. Det var första gången EU-motståndare tilläts tala på jämlika villkor med de EU-vänliga ofta federalistiskt inställda vänsterliberala krafter som dittills helt dominerat folkrörelsernas syn på Europapolitiken i Tyskland. En dominans som de ofta också haft i samma folkrörelser på det europeiska planet och hos närstående partier.

Ett samlande budskap från mötet var att det behövs ekonomiskt och säkerhetspolitiskt samarbete från Lissabon till Vladivostok. Ett tabu för EU-vänliga av Västeuropa dominerade europeiska folkrörelser var därmed brutet. Avspänning mellan EU och Ryssland blev ett centralt tema, något man kan tycka borde kommit långt tidigare som det sedan länge gjorts av folkrörelser i öst som på Central- och Östeuropas sociala forum i Katowice 2016.

Kamp mot militarisering och upprustning är ett centralt tema tillsammans med protester mot högerens främlingsfientliga flyktingpolitik i Östeuropa. Även i Kassel bands kampen mot militariseringen och fortress Europe samman med vikten av kamp för avspänning och mot upprustning. En militarisering av nyliberalismen som understödjer auktoritära stämningar i alla delar av Europa har till slut landat i att även fredsrörelsen måste med som en avgörande faktor i bygget av ett annorlunda Europa och inte ställas vid sidan om som så länge skett.

Mötet i Kassel fick snabbt gensvar på European Forum i Bilbao en månad senare. Även här ställdes uppgiften när folkrörelser och partier träffades på europainivå att avspänning behövs mellan EU och Ryssland tillsammans med att arbeta för en pan-europeisk konferens för fred och gemensam säkerhet, en konferens som också skulle syfta till att ta upp asylrättigheter och en migrationspolitik som bygger på solidaritet och ansvar för att garantera säkra flyktingvägar över Medelhavet.

Annars är de Brysselbaserade nätverken ofta dominerade av vänstern och västeuropéer. I Västeuropa hålls det ena konkurrerande initiativet efter det andra, Altersummit, Plan B, Marseilles European Forum, The Europe we want för att nämna några. Ofta oklart om de vänder sig till folkrörelser eller bara partier eller gör sig själv till ett partibygge. Nästan alltid med ett förvirrat bruk av ordet Europa som i ena stunden bara står för EU för att i nästa stund stå för just Europa. Nästan alltid med knappast en enda östeuropé som central på mötena som säger sig representera hela Europa.

De Brysselbaserade nätverken har länge reducerat sina ambitioner till en önskelista med lösryckta krav för att påverka inom systemets ramar. Lite flyktingpolitik, jämställdhet, krav på politikerna att de ska göra mer för att lösa klimatfrågan, inskränkning av storföretagens lobbyism, frihandelsfrågor, försvar mot sociala nedskärningar och urlakning av arbetarna rättigheter. Viktiga frågor som binder samman de lösryckta delarna tas inte upp. Särskilt inte mänskliga rättigheter om det går emot den för tillfället rådande västmaktsagendan och allra minst frågan om krig som skapar de flyktingkriser man säger sig vilja motverka men undviker att ta upp orsaken till. Det som skulle kunna ge ett trovärdigt budskap som berör människors vardag försvinner i ett fragmenterat töcken. De framgångar man kan visa upp med denna strategi äts upp av att den allmänna utvecklingen för miljöförstörelsen och sociala rättigheter går i motsatt riktning. Det är alltså snarare i periferin som förmågan att allsidigt ta upp Europas kris och söka samlade vägar ut ur den. ■

EUROPA BEHÖVER FEMINISM!

CARMEN BLANCO VALER

Framväxten av högerextrema nationalistiska krafter i Europa har inneburit förödande konsekvenser i termer av hot mot kvinnors och HBTQI-personers mänskliga rättigheter. Men parallellt med denna utveckling växer det fram i Europa ett feministiskt och antipatriarkalt motstånd. Utifrån ett intersektionellt perspektiv skapar motståndet solidariska allianser med andra utsatta grupper, ger varandra stöd via sociala medier, bildar feministiska partier och gränsöverskridande partipolitiska nätverk. Massmobiliseringar utgör ett motståndsdike mot högernationalismens framfart. Vilka utmaningar har feminismen framför sig?

Europas historia är sammanvävd med framväxten av samhällssystem baserade på förtryck av människor och natur. Europa har även formats av kolonialism, en global maktstruktur som gynnade och gynnar denna kontinent på bekostnad av andra och som rättfärdigades genom rasistiska föreställningar.

Men Europa har också fött fram motstånd mot klassamhället och andra orättvisor och varit säte för motstånd mot patriarkatet. De mytomspunna Amazonerna, de kvinnor som utmanade de rådande normerna och avrättades under häxrättegångar, kvinnorna som med krav på bröd och frihet stormade Bastiljen, den revolutionära kritiken som formulerades av Olympe de Gouges i ”Deklarationen om Kvinnans och medborgarinnans rättigheter”, de ryska kvinnorna som inledde upproret mot tsarväldet och suffragetternas kamp vid förra seklet, är bara några exempel som visar att Europas kvinnor ofta ifrågasatt förtryck och aktivt modellerat Europas historia.

Dagens Europa har dock som en närmare referens studentrevolterna som startade i Paris under maj 1968 och sedan spred sin förändringskraft till resten av Europa. Kontinenten hade nyligen återhämtat sig från andra världskriget och den ekonomiska tillväxten gjorde det möjligt med välfärdsreformer. Fram till dess hade de liberala blickarna ansträngt sig för att hålla fast vid rättighetssubjektet ”människa” med lika rättigheter och skyldigheter. Radikala krafter pekade på att det fanns fortsatta maktobalanser i samhället som gjorde att många människor, beroende på t.ex. klasstillhörighet eller vilket kön de tilldelades, inte fick samma möjligheter att utöva sina mänskliga rättigheter. De unga européerna blev även varse att förutom klass spelade roll var i världen man levde. Detta eftersom många koloniserade folk i det globala syd började bedriva kamp för att göra sig fria från de koloniala bojorna.

Dessa processer banade väg för en vidgad syn på rättigheter. Det fanns även en insikt om att FN:s allmänna förklaring om de Mänskliga Rättigheterna behövde vidgas då den inte per automatik inkluderade upprättelse för alla förtryckta grupper. Det nya samhällsklimatet skapade möjligheterna för framväxten av organiseringen för kvinnors och hbt-personers rättigheter.

I DAGENS EUROPA FORTSÄTTER kvinnor att kämpa mot det patriarkala våldet. Enligt EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA) har var tredje kvinna i EU utsatts för fysiskt och/eller sexuellt våld efter 15 års ålder. Över hälften (55 procent) av alla kvinnor i EU har utsatts för sexuella trakasserier i huvudsak från män. FRA avger i sin rapport från 2014 att det sker omfattande övergrepp som påverkar många kvinnors liv i alla medlemsländer men dessa underrapporteras systematiskt. Enligt rapporten har en av tio kvinnor upplevt någon form av sexualiserat våld efter att de fyllt 15 år och en av tjugo har blivit våldtagen. Europarådet konstaterar att av de 62 miljoner kvinnor som lever i Europa, dödas tolv kvinnor per dag. Det dödliga våldet utövas oftast av män och drabbas kvinnor ur alla samhällsklasser, ”raser”, etniciteter, åldrar och religioner och sker både ute i samhället och inom hemmets väggar, utövat ofta av någon som offret känner.

Women against Violence in Europe, WAVE som ger ut regelbundna rapporter om patriarkalt våld i Europa, skriver att polisen i Storbritannien tar emot ett samtal per minut där någon anmäler misshandel i hemmet. I England och Wales mördas två kvinnor i veckan av sin partner eller före detta partner. I Italien rapporteras det allt fler fall av våld mot kvinnor och det beräknas att 6,7 miljoner italienska kvinnor utsatts för fysiskt eller sexuellt våld under sin livstid. I Frankrike mördas en kvinna var tredje dag i sitt hem, enligt en statlig rapport. I Sverige ökade antalet mördade kvinnor under förra året till 22 stycken vilket nästan innebär en fördubbling jämfört med året innan.

MEN KVINNORS RÄTTIGHETER i Europa hotas inte enbart av patriarkalt våld, utan även av den växande högernationalismen och de högerpopulistiska krafterna. Även om högernationalismen har många fler uttryck än den parlamentariska, framstod deras framväxt tydligare än någonsin efter valet till Europaparlamentet 2014. Franska Nationella Fronten fick 24 mandat, UKIP i Storbritannien 24 mandat, det extrema grekiska Gyllene Gryning fick tre mandat, italienska Femstjärnerörelsen blev den andra kraften i landet med 17 mandat. I Tyskland fick Alternativ för Tyskland sju mandat och det ännu mer extrema National Demokraterna ett mandat. Dansk Folkeparti fick fyra mandat. I Ungern fick Fidesz 12 mandat och det mer extrema Jobbik tog tre mandat. Här i Sverige fick Sverigedemokraterna 10% av rösterna och två mandat.

Konsekvenserna av högerpopulisterna, nationalisterna samt ultranationalisterna närvaro i Europaparlamentet och i de olika nationella parlamenten, har varit förödande för många redan utsatta människogrupper. Bland de politikområden som påverkats mest är den europeiska asyl- och migrationspolitiken som idag karaktäriseras av ett allt mer öppet ifrågasättande av asylrätten och inskränkningar i densamma.

Parallellt med detta har den högernationalistiska retoriken bidragit till att även den latent rasismen i samhället visas allt mer öppet, genom ökade rasistiska hatbrott, ofta antisemitiska, islamofobiska, ziganofobiska och afrofbiska övergrepp som förblir ostraffade. Något som i sin tur har stärkt självförtroendet hos de högerextrema krafterna och som lett till att de rasistiska krafterna i de parlamentariska församlingarna ses som alltmer ”rumsrena”.

Men nationalismen är förutom rasistisk även ideologiskt antifeministisk. Den rollen som nationalismen ger kvinnor är främst som barnaföderskor och mödrar, medan männen ses som familjeförsörjare och nationens krigare. Denna syn kräver i sin tur att

kvinnokropparna ses först och främst i relation till männen och dessutom i nationens tjänst eftersom det är de som skall säkra nationens fortbestånd genom att föda och vårda barn. Detta vill de ska ske genom en stark patriarkal kontroll över kvinnornas liv och kroppar.

Det hörs alltmer högljudda röster som ifrågasätter kvinnors rätt att bestämma över sina kroppar. I Rumänien, Slovenien och Kroatien växer abortmotståndet. I Polen görs försök till lagändringar med syfte att inskränka aborträtten. Men även i de länder där dragkampen än så länge främst är genom högerpolitikernas tal som t.ex. Frankrike, Italien, Tyskland och Sverige vinner abortmotståndet plats.

Högernationalismen och religiösa kristna och ortodoxa agerar som opinionsbildare genom att attackera de med möda vunna kvinno- och HBTQI-rättigheterna som de anser hotar kärnfamiljen och kvinnans traditionella roll. De högernationalistiska krafterna med religiösa förtecken har utsett det de kallar ”genusideologi” som mål för sina attacker och uppmuntrar framväxten av rörelser mot aborträtten samt homo- och transfobiska rörelser.

Sin nationalism till trots agerar och nätverkar dessa krafter även internationellt. Ett exempel är det kristna nätverket WCF, World Congress of Families som i början av april i år höll en kongress i Verona, Italien. Där samlades de värdekonservativa partierna i Europa, bland dem Ungerns premiärminister, Italiens inrikesminister och andra ledande ideologer och politiker från hela Europa. De hade även fått förstärkning av Steve Bannon, Trumps f. d. chefsstrateg, som numera arbetar med att stärka extremhögern i Europa. I Sverige ifrågasätts aborträtten särskilt av SD. Men även av Kristdemokrater. De talar främst i termer av ”behov av att se över lagen”. Kristdemokraterna ifrågasätter öppet genuspedagogiken, dvs. de blygsamma försök till normkritik inom förskolor och skolor som försöker råda bot på en förlegad syn på kön och sexualitet.

Nationalismen ger sig inte bara på kvinnorna utan även på hbtqi-personer. Tillsammans med den kristna konservativa högern tar man strid mot samkönade äktenskap, hbtq-personers möjligheter att bilda familj och andra politiska reformer. Samtidigt bidrar hatbrott, attentat och hot mot till exempel Pride-parader, föreningslokaler och enskilda aktivister till rädsla och ett krympande handlingsutrymme för hbtq-rörelsen. Den internationella hbtq-organisationen ILGA Europe påpekar att hoten har ökat och säkerheten försämrats i flera av EU:s medlemsländer de senaste åren.

Högernationalismens offensiv sker även genom reformer och budgetåtgärder. En del av dessa med syfte att tvinga eller locka kvinnor att hålla sig i hemmen. De drar in medel från barnomsorgen eller äldreården så att kvinnor ”frivilligt” väljer att gå ner i arbetstid för att ta hand om nära och kära. Den tar sig även uttryck genom att inskränka sexualundervisningen i skolorna eller lägga sig i innehållet så att endast konservativa värden och syn på familjen får finnas. De drar in medel från kvinnohus, genussekretariat etc.

De värdekonservativa högernationalisterna har utsett människorättsaktivister och organiserade feminister till fiender och måltavlor. Detta kan man se tydligt i Ungern där både kvinnorrättsorganisationer och människorättsorganisationer bevakas och trakasseras. Medborgerliga och politiska rättigheter ställs på undantag och är under ständigt attack. I Polen och Kroatien ifrågasätts alltmer högljutt både de sexuella och reproduktiva rättigheterna samt HBTQI-rättigheterna.

Det feministiska motståndet i Europa

Den europeiska feministiska rörelsen har beskrivits i termer av vågor. Den första vågen i början av 1900-talet inkluderar suffragetternas kamp för rösträtt och de socialistiska och anarkistiska kvinnors kamp för rätt till arbete och jämställdhet i arbetslivet. Under krigsåren lockades kvinnorna ut till industriarbeten för att hålla igång produktionen. Men när kriget var slut försökte man få dem att återgå till hemmet och de uppmuntrades att leva upp till hemmafruidealerna.

Andra vågen kom i anslutning till maj-revolterna 1968. Studentkor och en del arbetarkvinnor inspirerades av förändringsvindar och rättvisekrav. Feminism som idéströmning satte ord på maktbalanser mellan könen och synliggjorde patriarkatet som en förtryckande maktstruktur. Idéerna tog plats inom akademien under namnet Kvinnostudier. Den samtida antikoloniala kampen i det globala syd visade konkret att kvinnors aktiva delaktighet var nödvändig för att överhuvudtaget åstadkomma samhällsförändringar. 1970-talet karaktäriserades av kvinnoseparatistisk organisering. Feministiska mobiliseringar med krav på reformer växte fram. Kraven gällde rätt till barnomsorg, lika lön för lika arbete samt sexuella och reproduktiva rättigheter som rätten till preventivmedel och fri abort. Rörelserna synliggjorde den rådande lagstiftningens patriarkala karaktär och satte fokus på våldet i nära relationer. Den feministiska rörelsen såg till att dessa frågor sågs som politiska. Parollen ”det personliga är politiskt” präntades så att även de politiska partierna och folkrörelserna blev tvungna att inse detta.

Under 1990-talet och 2000-talet breddades den feministiska analysen ytterligare med hjälp av antirasistiska, intersektionella samt postkoloniala och avkoloniserande perspektiv. Denna utveckling var resultatet av gräsrotsarbete och idédebatt inom de feministiska leden framdrivet av feminister som migrerat till Europa eller fötts i Europa men hade rötter i andra kontinenter. De hade direkta erfarenheter av hur deras liv begränsas förutom av kön även av hudfärg och religion. De hade även erfarenhet av att ha hänvisats till de sämst betalda arbetena oavsett utbildning. Dessa granskade kontinentens koloniala och rasistiska bagage utifrån en feministisk blick och bidrog med att vidga de feministiska perspektiven.

Feministiska strategier

Få feminister förnekar idag att det feministiska kollektivet är heterogent. Det finns skillnader som följer av att vara kvinna eller HBTQI-person men även papperslös eller EU-medborgare, att vara kristen eller muslim, vit eller rasifierad, att ha ett arbete eller vara arbetslös, att ha akademisk utbildning eller lågutbildad.

I en studie gjord 2018 av Christina Wassholm, på begäran av den feministiska EU-parlamentarikern Soraya Post, räknas olika feministiska strategier som rörelsen använder sig av. Massmobiliseringar är en av dem. Den hämtar drivkraft från segrar eller vrede över hotade rättigheter. Exempelvis hur segern beträffande erkännandet av rätten till samkönade äktenskap 2015 på Irland inspirerade mobiliseringar för en liberalisering av abortlagar. Dessa mynnade 2018 ut i en folkomröstning där 66% av de röstberättigade röstade för en liberalare abortlagstiftning.

Spanien är ett annat europeiskt land som utmärker sig för sina feministiska massmobiliseringar. År 2014 samlades feministerna mot ett förslag på inskränkningar av abort-

rätten och fick dessa att backa. År 2015 mobiliserade feministerna 200 000 människor från hela Spanien mot budgetnedskärningar som skulle drabba arbetet för att motverka våld mot kvinnor. Feministrörelsen har även i tre år i rad mobiliserat stort på internationella kvinnodagen med en 24 timmars "Kvinnostrejck". Initiativet växte fram inspirerat av kvinnostrejken på Irland 1975 och har sedan återuppstått med ny styrka. År 2018 följdes uppmaningen i 170 länder och bör ses som ett samlat svar mot det sociala, juridiska, ekonomiska, symboliska och fysiska patriarkala våldet.

I Polen har attackerna mot aborträtten framkallat mobiliseringar under namnet Black Protest. Särskilt stor var manifestationen Black Monday i oktober 2016 som samlade 100 000 människor och lyckades få parlamentet att åtminstone tillfälligt backa med sitt förslag. I Sverige och Frankrike var det i samband med #MeToo-rörelsen mot sexuella trakasserier och sexualiserad våld som det blev massiva gatuprotester. I Sverige samlades över 62 000 namn i minst 34 olika branschrelaterade upprop.

Ytterligare en strategi som Wassholm nämner är de internationella formella och informella informations- och opinionsbildande nätverk. Dessa bidrar till att utbyta erfarenheter, inspirera varandra och höja moralen. De kan bidra till att förebygga polisvåld mot gatuprotesterna av rädsla för den internationella opinionen. Närbesläktad med denna strategi räknas även feministers utbredda användning av sociala medier för att skapa opinion och för att nätverka, dela med sig av vittnesmål om kränkningar, få råd, etc. De sociala medierna har bidragit till att det feministiska budskapet nått brett trots begränsade ekonomiska resurser. Ett exempel som lyfts fram är Feministiskt Initiativs valkampanj 2014. Home Party som Feministiskt Initiativ använder sig av ses som en innovativ strategi för att komma med det feministiska budskapet in i människors hem.

En annan strategi som feminister använder sig av alltmer är delaktighet i breda solidariska allianser till försvar för utsatta gruppers mänskliga rättigheter. Försvaret av asylrätten, försvaret av EU-migranternas och romers rättigheter, feministers engagemang i antirasistiska frågor, etc.

Bildandet av parlamentariska alternativ i form av feministiska partier är ännu en strategi. Feministiskt Initiativ i Sverige är det mest framgångsrika exemplet. Partiet har under två val i rad fått in representanter i 13 kommuner, även om det inte lyckats komma över riksdagsspärren. Partiet har även lyckats få in en representant i EU-parlamentet och därmed skrivit europeisk feministisk historia. Det har inspirerat feminister i bland annat Finland, Storbritannien, Spanien, Danmark, Polen, Tyskland och Norge där feministiska partier bildats.

För att stärka det feministiska samarbetet bildades 2018 det parlamentariska nätverket FUN, Feminists United Network Europe. Nätverket antog i april 2019 en gemensam valplattform inför EU-parlamentsvalet 2019. Plattformen vill försvara demokratin, de mänskliga rättigheter och rättssäkerheten och stärka motståndet mot de växande högerextrema och nationalistiska krafterna i Europa. En annan fråga som tas upp är mänsklig säkerhet som inkluderar skydd mot all typ av våld och diskriminering. Plattformen tar avstånd från att människor och natur ses som handelsvaror och tar ställning för naturens rättigheter och ett stopp för klimatförändringarna. Plattformen uttrycker tydligt sin positionering mot fascism, nationalism, högerextremism och militarism och för fred. Den poängterar värnandet av rätten till abort och asylrätten.

Nya utmaningar

Idag utvecklar sektorer inom feminismen en antikapitalistisk medvetenhet. Detta utifrån insikten att kapitalismen i sin nyliberala tappning med privatiseringar, nedläggningar av den offentliga servicen, osäkra arbetsvillkor drabbar de mest utsatta i samhället, som ensamstående mödrar, äldre kvinnor, invandrade kvinnor och HBTQI-personer från arbetarklassen.

Även en antirasistisk hållning har stärkts bland feminister. En svår och långsiktig utmaning med tanke på att det handlar om att motverka ett femhundra år gammalt kolonialt arv. Feminismen har framför sig en fortsatt uppgörelse med rasismen och kolonialismen som strukturer och utveckla insikten att en kontinental begränsad feminism är omöjlig om den inte även tar hänsyn till global rättvisa. Med feministen Audré Lorges ord: ”Ingen är fri förrän alla är fria”.

Ytterligare en utmaning som feminismen har framför sig är miljö- och klimatutmaningen. Det vill säga att förena feministisk rättvisekamp med klimaträttvisekamp. Detta förutsätter att göra sig av med sitt människocentrerade sätt att förhålla sig till naturen och aktiv kämpa emot de eurocentriska tendenserna som sett till att den europeiska feminismen spjärnat emot de ekofeministiska perspektiv och kraven på klimaträttvisa som växer fram i det globala syd. Idag är detta en ödesfråga inte bara för feminismen utan för livet på planeten i sin helhet.

Men på kort sikt är utmaningen att fortsätta bygga en inkluderande feminism, med intersektionella perspektiv, som kämpar mot alla typer av förtryck och därmed blir den motkraft som förmår sätta stopp för den växande högernationalismen och rasismen i Europa. ■

KÄLLOR:

Feminist responses to growing nationalism in the European Union- Chistina Wassholm, 2018. A study commissioned by Soraya Post, member of the European Parliament, Swedish Feminist Initiative, Group for the progressive Alliance of Socialists and Democrats in the European Parliament.

ILGA = International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association Report 2019 <https://www.ilga-europe.org/annualreview/2019>

EU måste stoppa det sexuella våldet mot kvinnor Soraya Post, mars 2019 <https://www.gp.se/debatt/eu-m%C3%A5ste-stoppa-det-sexuella-v%C3%A5ldet-mot-kvinnor-1.13868549>

Våld mot kvinnor: en undersökning omfattande hela EU, 2014. FRA – Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter.

Council of Europe https://www.coe.int/en/web/commissioner/opinion-articles/-/asset_publisher/qk-OcwlwET3l/content/fighting-violenceagainst-women-must-become-europe-s-priority?desktop=false

WAVE – Women against Violence Europe Country report 2017.

Intervju med Silvia Claveria om hennes bok, El feminismo lo cambia todo(Paidós)

ETT EU DÄR MARKNADEN UNDERORDNAS DEMOKRATIN

VALTER MUTT

EU-frågor upplevs ofta som tråkiga, vilket möjligen hänger samman med att de inte sällan är just tråkiga och därför främst attraherar en begränsad skara nördar. Att halva väljarkåren inte ens bryr sig om att rösta i valen till EU-parlamentet medan bara en femtedel stannar hemma när det handlar om val till Sveriges riksdag tyder på att väljarna alltjämt uppfattar den nationella nivån som demokratins hemmaplan. Över tid går detta givetvis att ändra på, men då krävs att EU lanserar en berättelse som handlar om något mer än att hyvla ner trösklarna för flöden av varor och tjänster, en berättelse som öppnar dörren på glänt till ett samhälle där marknaden underordnas demokratin.

Nu är det 1914. Åtminstone i så måtto att det på nytt är kamp om inflytelsesfärer, råvaror och marknader som helt dominerar världspolitiken. Det kalla krigets värld, där olika ekonomiska system stod mot varandra, har lämnat plats för globaliserade marknadskrafter nästan lika svåra att undfly som jordens gravitationsfält.

Soffliggarpartiet har i land efter land växt till det största partiet och inte ens hälften av de europeiska väljarna bryr sig längre om att rösta i valen till EU-parlamentet. Något som knappast beror på att väljarna föredrar hängmattor framför valurnor utan snarare har att göra med att allt fler inser att den egentliga makten i hög grad flyttat över till den ekonomiska sfären - och till den äger inga val rum. De grekiska väljarna kan rösta fram en utpräglad vänsterregering, men den ekonomiska politiken fortsätter som förut att rulla på utmed den marknadsliberala räls som EU-kommissionen, IMF och den europeiska centralbanken redan lagt ut och sparande istället för investeringar förblir överordnad styrprincip.

Europa var ju när allt kommer omkring den världsdel där den allmänna och lika rösträtten först såg världens ljus. Och just denna europeiska exportartikel behöver vi faktiskt inte skämmas över. Demokratien är den fattiges enda mjölkko, som den indiske ekonomen och Nobelpristagaren Amartya Sen formulerat saken. Men det här gäller ju bara om demokratin besitter verklig makt och att medborgarnas politiska rättigheter blir till en hävstång att också förverkliga ekonomiska och sociala rättigheter, för valsedlar i sig går tyvärr inte att äta eller bygga sig en bostad av.

SÅ HÄR HUNDRA ÅR EFTER DEN politiska demokratins genombrott vore det på tiden att vi börjar ta steg mot att även demokratisera ekonomin, där för hela samhällsutvecklingen avgörande beslut i växande grad fattas. Och utan att förfalla till patetisk euronationalism så är det kanske bara i Europa som ekonomisk demokrati, inom överskådlig tid, har realistiska möjligheter att bli till något mer än en vacker vision. Kina och Ryssland rör

sig i alltmer auktoritär riktning under nära nog allsmäktiga ”monarkiska presidenter” och i USA har resursstarka särintressen kapat stora delar av den politiska demokratin. Demokratin i Europa utmanas förvisso av högerpopulister och sjunkande tilltro till de institutioner som bär upp folkstyret. Men samtidigt får vi inte glömma att de högerpopulistiska partierna i åtminstone Västeuropa förblivit minoritetspartier som sällan samlar mer än en femtedel av väljarkåren. Och alltså finns i vår del av världen någorlunda starka fackföreningar och andra folkrörelser samt offentligt ägda mediaföretag med stor genomslagskraft som gör det möjligt för andra än penningstinna aktörer att nå ut i samhällsdebatten.

Det 21:a århundradets stora berättelse handlar om hur vi kan möta de avgörande hoten mot vår existens i form av global uppvärmning och artutrotning. Att byta ut fossil mot förnybar energi och grått mot grönt i produktionsprocesser och konsumtionsmönster utgör en självklar del av denna framtidsberättelse. Den måste, emellertid, rymma åtskilligt mer än så och kommer knappast att kunna väja för grundläggande makt- och ägarfrågor och, ytterst, hur ett ekonomiskt system skulle kunna se ut som inte sågar så det glöder i den gren vi alla sitter på. Alltså en ekonomi som inte bygger på ständig tillväxt och som i högre grad än idag fördelar frukterna efter behov istället för efter köpkraft. För ska vi lyckas tackla de enorma utmaningar vi står inför så håller det inte att exploderande sociala orättvisor spränger sönder samhället till ”särhällen”. Den kraftsamling läget kräver blir endast möjlig om människor känner solidaritet och tillit med varandra och den förmågan avtar på ett ödesdigert sätt med tilltagande ojämlikhet. I ett samhälle där våra vägar korsas och vi inte segregerar ner oss i klassklyftor så djupa att vi inte längre ser varandra, så blir det även svårare för demagoger att ställa ”vi” mot ”dom”.

DEN FRANSKE MENTALITETSHISTORIKERN Fernand Braudel konstaterade att en rörelse för samhällsförändring behöver uppfylla två villkor för att börja växa, dels måste den beskriva verkligheten på ett sätt som människor känner igen sig i och dels måste den på ett trovärdigt sätt kunna peka ut vägen mot ett annat samhälle. Det sistnämnda, att kunna tala om hur vi kommer från ”här” till ”där”, brukar utgöra det svåraste. Och kan vår tids gryende klimaträttviserörelse, som vill tackla klimatförändringarna på ett socialt rättvist sätt, verkligen göra det?

Riktigt där är vi knappast än. Men det går åtminstone att peka på ett antal verktyg vi har till vårt förfogande, liksom på ett antal nya verktyg som vi behöver. De maktresurser som demokratin alltså förfogar över måste skyndsamt tas i bruk. Dit hör sådant som det gemensamt förvaltade pensionskapitalet i AP-fonderna, som hämtar sina ägardirektiv från riksdagen och som skulle kunna användas till strategiska investeringar i omställningsarbetet. Något offentliga pensionsfonder redan ägnar sig åt på många håll i omvärlden, exempelvis megafonden CalPERS i Kalifornien, som förvaltar de offentliganställdas pensionsmedel och som ägnar sig åt riktade investeringar i gröna branscher och dessutom investerar extra tungt i regioner med hög arbetslöshet. Offentlig upphandling är ett annat potent verktyg för att åstadkomma social och miljömässig hållbarhet och där EU:s tidigare så begränsande regelverk blivit mer flexibelt, låt vara att lokal upphandling alltså i onödan försvåras. Fossilsubventionerna måste naturligtvis skyndsamt fasas ut, såväl nationellt som på EU-nivå.

VAD GÄLLER NYA TYPER AV VERKTYG i omställningsarbetet så borde vi kors och tvärs i Europa låta oss inspireras av varandras erfarenheter. Ett EU fokuserat på teknikaliteter och direktiv från centralbyråkratin i Bryssel kommer aldrig att väcka det engagemang som krävs för att göra Europasamarbetet till en folklig angelägenhet och då blir också EU en tacksam måltavla för varjehandad demagoger och handelsmän i missnöje. Ett EU som utvecklas till en idéernas union och erbjuder plattformar för erfarenhetsutbyten och fördjupade folk-till-folk-samarbeten skulle däremot kunna få förnyad relevans. För alla oss, exempelvis, som förfaras över dagens asociala bostadspolitik framstår det som höggradigt relevant att ta till oss erfarenheter från Wien där allmännyttan inte rustats ned. Och vad gäller kreditmarknadens organisering finns åtskilligt att inspireras av i Tyskland där sparbanker, kooperativa banker och offentligt ägda banker skapat en helt annan mångfald än det maskstunga bankoligopol som tagit Sverige i ett järngrepp. Eller ta de ytterst intressanta erfarenheterna från norra Italien där kreditgarantiföreningar, gemensamma inköpscentraler och andra samverkanstrukturer visar hur lokalt förankrade småföretag framgångsrikt kan konkurrera med de globala megakoncernerna. Också i England spirar hoppningivande strategier för lokalekonomisk utveckling och den nya bolagsformen Community Interest Company har blivit en succé.

Att omprogrammera företagen från vinstmaskiner åt aktieägare till producenter av bredare samhällsnytta framstår alltmer som en grundbult i berättelsen om hur vi tar oss från ”här” till ”där”. Och på olika håll i Europa finns här spännande erfarenheter att ta del av och är något som EU-institutionerna skulle kunna sprida kännedom om och låta sig inspireras av. Det österrikiska initiativet Gemeinwohlökonomie har – under beteckningen Economy for the Common Good – nu spritt sig till ett tjugotal länder runtom i världen och går i korthet ut på att företags verksamhet bedöms efter ett fyrtiotal sociala och miljömässiga parametrar. Grundtanken är att företag som utifrån dessa kriterier är högprensterande och skapar betydande samhälleliga mervärden också bör åtnjuta positiv särbehandling vid utformandet av sådant som skattelagstiftning och regelverk för offentlig upphandling. Tänk om EU kunde göra denna lika enkla som geniala idé till sin och snickra till regelverk som på allvar gynnar de riktigt schyssta företagen!

ETT EU SOM FORTSÄTTER ATT LIKT en hårt dresserad cirkuselefant dansa efter storföretagens pipa har varken vi européer – eller människor i omvärlden – något behov av. Den styrande kleptokratin kommer knappast i längden att kunna upprätthålla det minimum av legitimitet och folkligt stöd som alla stora politiska projekt ofrånkomligen kräver. I framtida historieböcker kommer kanske Brexit att beskrivas som inledningen på ett slags senromersk epok under vilken EU, likt en gång Romarriket, faller ihop under tyngden av sina misslyckanden och sin brist på politisk fantasi och förmåga att förnya sig. Eller så lyckas vi som bor på denna udde i världshavet ta oss från 1914 till 1789 och på nytt göra något helt oväntat. ■

VÄNSTERN OCH EU - MOTSTÅND

MALIN BJÖRK

Vänstern i Europa är enig om att bekämpa marknadsliberalismens ideologi, där banker är viktigare än människor och planeten. Vänstern är också enad om att säga nej till EU:s åtstramningspolitik. Däremot finns det olika synsätt på hur EU ska utvecklas, det beror på de olika länderna och partiernas erfarenheter. En mer EU kritisk vänster har inför valet samlat sig i uppropet "Det är folkets tur nu". Det är en hopfull utveckling som samlar vänsterpartier från både norr och söder i den Europeiska Unionen.

Det pågår en intressant utveckling inom europeisk vänster. Den tidigare motsättningen mellan den federalistiska och anti-federalistiska vänstern minskar. Och den gemensamma kampens möjligheter ökar.

Finanskrisen 2008 och de följande åren av EU:s åtstramningspolitik, massarbetslöshet och dess allvarliga sociala konsekvenser har medfört att flera sydeuropeiska vänsterpartier skärpt sin kritik av både EU-systemet och eurons funktionssätt. I dessa frågor har de närmat sig de analyser som de EU-kritiska vänsterpartierna gör.

Samtidigt har de traditionellt EU-kritiska vänsterpartierna, som Vänsterpartiet i Sverige, tydligt uttalat att de arbetar konsekvent för att förändra EU. Den formulering som beslutades på Vänsterpartiets nationella konferens inför det kommande EU-valet är värd att citera: "Sedan Sverige blev medlem i EU har Vänsterpartiet arbetat för att förändra EU till ett bättre fungerande europeiskt samarbete. Det kommer vi att fortsätta göra tillsammans med våra vänner i europeisk vänster där vi driver ett arbete för att få fram alternativ. Vänsterpartiets grundläggande kritik av EU kvarstår men det är inte aktuellt för oss att driva frågan om EU-utträde nu. Valet till EU-parlamentet handlar inte om Sveriges EU-medlemskap, det handlar om vilken sorts EU-samarbete som ska finnas. Fascismen och klimathotet behöver mötas av en stark europeisk vänster som Vänsterpartiet är en del av."

Det sker alltså en rörelse från bägge sidor inom vänstern i EU. Det ökar möjligheterna till en mer samordnad kamp.

MEN LÅT OSS SE TILLBAKA och försöka förstå varför vänsterpartier från olika länder kommit fram till olika slutsatser om EU. Det är inte konstigt. Just därför att utgångspunkterna är så olika. Tänk bara att Grekland hade anslutit sig till EU 1981, bara sju år efter att fascistjuntan hade störtats. Francos diktatur låg elva år tillbaka i tiden när Spanien blev medlem 1986. EU:s krav på parlamentarisk demokrati var ett viktigt argument för medlemskap. Självklart också för de vänsteraktivister som lidit under diktaturen.

EU har också finansierat bygget av viktig infrastruktur i flera fattigare EU-länder. Många var de skyltar med EU-symbolen som talade om att denna väg eller byggnad var finansierad med EU-medel. Länge kunde EU förknippas med utveckling och välstånd, något som vänstern alltid kämpat för i dessa länder.

För flera medlemsländer var EU:s funktionssätt också ett steg framåt jämfört med det egna landets korrupta statsapparat. Så var inställningen för många inom den italienska vänstern som kunde se EU som ett redskap i strategin för att bekämpa korruption och skapa social rättvisa i det egna landet och i Europa.

Jämför det med vårt eget Sverige. Ett land som inte varit i krig på mer än 200 år, som inte i modern tid upplevt diktatur, som under en stor del av 1900-talet hade arbetarrörelsen vid den politiska makten som byggde en välfärdsstat där social rättvisa länge var ett nyckelord. Självklart blir frågan om EU-medlemskap analyserad på ett annat sätt i vårt land. Det är med andra ord lätt att förstå varför många inom sydeuropeisk vänster kom till en annan slutsats än den svenska vänstern.

Åren därefter kom euro-frågan. Vänstern i EU var enigt emot högerens nyliberala eurokonstruktion. Men oenig om det behövs en gemensam valuta. De sydeuropeiska partierna talade för en ”progressiv euro” i EU som skulle sätta arbete och välfärd i centrum. Vi argumenterade emot: länderna har alltför olika ekonomisk grundstruktur, inflation och konkurrenskraft för att man över huvud taget ska kunna ha en gemensam valuta.

När den kapitalistiska finanskrisen bröt ut år 2008 bevisades att den knappt tioåriga gemensamma valutan försvårade krisen och omöjliggjorde en klok krispolitik. Grekland drabbades värst av alla.

Den år 2015 nyvalda grekiska vänsterregeringens lovade att stoppa åtstramningarna samtidigt som landet skulle ha kvar euron var omöjligt att genomföra. EU:s högerpolitiker kunde, bland annat med hjälp av eurons struktur, förnedra vänsterregeringen till att acceptera än värre åtstramningar. Detta trots att också en folkomröstning i Grekland sagt nej till den stenhårda åtstramningspolitiken.

De senaste årens utveckling har medfört en sakta växande kritisk syn på EU och euron också inom den sydeuropeiska vänstern. EU-eliten visar att de inte bryr sig om demokratin och tydliga folkomröstningsresultat. Demokratin, som ursprungligen var ett krav för att bli medlem, gäller uppenbarligen inte om folken väljer vänsterpolitik.

Efter åtstramningspolitiken som medförde massarbetslöshet, hemlöshet, fattigdom och emigration så har EU förlorat sitt anseende som en garant för utveckling och välstånd. Här har vi huvudorsaken till att flera vänsterpartiet i Sydeuropa valt en mer EU-kritisk linje.

VÄNSTERKRAFTERNA I EU är sedan länge samlade i gruppen GUE/NGL. Det är en kryptisk tvåspråkig förkortning; fransk (GUE) och engelsk (NGL). Det fullständiga gruppnamnet utläst och översatt från bägge språken lyder: Den konfederala gruppen Europeiska Förenade Vänstern – Nordisk Grön Vänster.

EU-parlamentsvalet 2014 medförde att gruppen växte från 34 till 52 ledamöter, som kommer från 14 länder och 18 olika partier och rörelser. Där återfinns det mesta på skalan av röd-grönt-feministiskt-progressivt.

Två djurrättspartier finns också med i gruppen, en ledamot från Nederländerna och en från Tyskland. Bägge har anslutit sig till den NGL-enheten där, utöver danska, finska och svenska ledamöter, också irländska Sinn Fein och nederländska Socialistpartiet ingår. Så NGL som ursprungligen bara innehöll nordisk vänster är nu både geografiskt och politiskt bredare.

GUE/NGL arbetar utifrån principerna pluralism och öppenhet. Ibland påstås att den parlamentariska gruppen inte kan fungera effektivt eftersom gruppen är konfederal. Varje ledamot står fri att rösta som den vill. Tvingande majoritetsbeslut och röstpiska saknas. Men just detta är enormt viktigt för de flesta av partierna. För om det är något vänstern kan lära av sin historia med internationaler, så är det att centralism och tvång inte leder framåt.

En del av vänsterpartierna i gruppen skulle helst önska en gemensam europeisk vänsterstrategi. Men EU-länderna har så olika förutsättningar. Det får därför räcka med vissa uttalade gemensamma målsättningar som: Nej till åtstramningspolitik och marknadsliberalism. Ja till offentliga gröna investeringar, välfärd, arbetsrätt, jämställdhet och internationell solidaritet.

Som vänsterparlamentariker, men också socialister och aktivister, finns det hos de allra flesta också en medvetenhet om att den avgörande kampen pågår i de enskilda medlemsländerna, i regioner och kommuner, på arbetsplatser och i bostadsområden. Det är där som den politiska kraften till reella förändringar växer fram.

En av GUE/NGL-gruppens viktigaste aktiviteter i EU-parlamentet är att man arrangerar massor av konferenser och seminarier där fackliga, folkliga, progressiva rörelser bjuds in, inte bara för att föra fram sina åsikter, utan också ”nätverka” med liknande rörelser i andra länder. Det bidrar till att stärka och stimulera den utomparlamentariska kampen i de olika länderna, men också samarbetet dem emellan.

Vi vet av erfarenhet att de gånger EU-parlamentets progressiva krafter förmått att stoppa marknadsliberala förslag från EU-kommissionen, eller drivit igenom förbättringar i olika lagförslag, så har det nästan alltid varit kopplat till en utomparlamentarisk mobilisering som ställt krav och utövat tryck på de folkvalda politikerna i parlamentet. Sen krävs förstås också breda allianser inom parlamentet för att nå majoritet.

Det är så vänstern i EU-parlamentet kan påverka och göra avtryck, även om de för närvarande bara har sju procent av ledamöterna.

INFÖR EU - VALET SOM HÅLLS den 23–26 maj ser vi att de högerextrema krafterna går framåt i flera länder. I flera nationella val stärks också den traditionella högern på socialdemokratins bekostnad. I några länder har den socialistiska vänstern gått framåt, men de täcker inte socialdemokratins förluster.

I Sverige klarade sig ändå socialdemokratin hyfsat jämfört med andra EU-länder. Men så hade man också ett högre väljarstöd att utgå ifrån än andra socialdemokratiska partier i EU.

Den europeiska socialdemokratin betalar de priset för ”den tredje vägens politik”, deras marknadsliberala val på 1990-talet. Den politiken har undergrävt välfärdsstatens funktion i EU:s medlemsländer. Den ”tredje vägen” accepterade en skattepolitik som ökade klassklyftorna i samhället. Skiljelinjen mellan högerpartier och socialdemokrater blev oklar.

Den politiska grundkonflikten blev otydlig. Det gav också högerextremisterna utrymme. De som vinner röster med att skapa en ny ”konflikt” genom att peka ut syndabockar: Invandrare och flyktingar.

Vänstern i Europa har ett stort ansvar för att vända denna farliga utveckling. Det är

därför det var det så betydelsefullt att flera av vänsterpartierna sedan år 2015 mötts i de så kallade ”Plan B-konferenser” som hittills genom fyra år genomförts i Paris, Madrid, Köpenhamn, Rom och Lissabon. I april detta år är det dags för Stockholm. Plan B-konferenserna samlar just de partier från Europas syd och nord som utvecklar gemensamma kampområden.

Och inför EU-parlamentsvalet har nu sex av dessa vänsterpartier i EU enats om ett gemensamt manifest. Sommaren 2018 presenterades manifestet, som heter ”Det är folkets tur nu”.

De sex partierna är franska La France Insoumise, spanska Podemos, portugisiska Bloco de Esquerda, finska Vänsterförbundet, danska Enhedslisten och svenska Vänsterpartiet.

Partierna har enats om sex områden där man ska agera gemensamt i ord och handling. Den politiska deklARATIONEN klargör om vilka frågor man enats. Därför citerar jag de delarna av manifestet i sin helhet:

VI KOMMER ATT BEKÄMPA SOCIAL DUMPNING OCH ISTÄLLET ARBETA FÖR ATT SÄKRA SOCIALA RÄTTIGHETER. Arbetstagarnas rätt till sociala skyddsnet genom lagar och kollektivavtal måste värderas högre än storföretagens fria rörlighet. Vi motsätter oss att arbetstagare ställs mot varandra. Istället ska vi ha en anpassning uppåt, för bästa möjliga standarder. Därför måste vi bryta med EU-fördragen och EU:s ekonomi- och finanspolitik. Ett europeiskt samarbete måste baseras på ett socialt protokoll som värderar schyssta arbetsvillkor och sociala rättigheter högre än den fria rörligheten för tjänster och kapital.

VI KOMMER ATT KRÄVA RÄTTVISA SKATTE - OCH FINANSSYSTEM. Den fria rörligheten för kapital kan inte prioriteras framför människors levnadsvillkor. Tillsammans kommer vi att stå upp mot skatteflykt och skatteparadis, både i och utanför EU. Vi kommer att arbeta tillsammans för att försäkra oss om en allmän insyn och ett offentligt ägande i banksektorn.

VI KOMMER ATT KÄMPA MOT KLIMATFÖRÄNDRINGARNA OCH FÖR EKOLOGISK HÅLLBARHET. Vi måste prioritera minskningen av växthusgaser. Därför måste vi bryta med EU:s marknadsbaserade lösningar på klimatförändringarna. Istället behöver vi klimatinriktade lösningar som baseras på statliga investeringar i ren och säker energi och i grön teknologi.

VI KOMMER ATT STÅ UPP FÖR KVINNORS RÄTTIGHETER OCH JÄMSTÄLLDHET. EU:s attacker på välfärdsstrukturer i många länder är ett hot mot jämställdheten och kvinnors rättigheter. Det måste stoppas. Vi måste se till att jämställdhetsperspektivet spelar en central roll i alla EU-beslut. Vi försvarar rätten till lagliga och säkra aborter och bekämpar alla former av könsbaserat våld.

VI KRÄVER EN DEMOKRATISK OCH HÅLLBAR HANDELSPOLITIK OCH MOTSÄTTER OSS EU:S FRIHANDELSAVTAL. Storföretagens intressen får inte väga tyngre än demokratiska beslut som syftar till att skydda och stärka social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet. Därför måste klausuler som ger företag rätt att stämma länder för demokratiskt fattade beslut tas bort från alla EU:s handelsavtal.

VI FÖRSVARAR FLYKTINGARS RÄTTIGHETER OCH MOTSÄTTER OSS FÄSTNING EUROPA. Människor flyr på grund av krig, konflikt och fattigdom som ofta skapats av utländsk intervention och militaristisk politik i länder utanför EU. Europa måste vara en kontinent där människor som söker en tillflykt garanteras rättigheter och trygghet. Vi kommer att stå emot den främlingsfientliga och rasistiska politiken överallt där den hotar demokratin och människovärdet.

VI KÄMPAR FÖR FRED OCH NEDRUSTNING. Vi motsätter oss militariseringen av EU. Inga EU-pengar ska gå till upprustning. Vi vill ha ett verkningsfullt förbud på vapenexport till diktaturer, till länder i krig och till länder som bryter mot de mänskliga rättigheterna. Vi kommer att kämpa emot EU:s nykoloniala utrikespolitik och utnyttjandet av andra länders naturtillgångar.”

Det nya samarbetet, både Plan B och ”Det är folkets tur nu” skapar ett positivt utgångsläge inför valen till EU-parlamentet.

Det är också viktigt att understryka att detta samarbete inte står i motsättning till den parlamentariska gruppen GUE/NGL. Det är fortsatt viktigt att ha en bred pluralistisk konfederal grupp som GUE/NGL också efter EU-parlamentsvalen 2019.

Deklarationen ”Det är folkets tur nu”, och samarbetet med de fem andra vänsterpartierna handlar om att inte bara arbeta i EU-parlamentet, utan också samordna politiska initiativ och utomparlamentariskt arbete i våra respektive länder. Så har redan skett i frågor om åtgärder mot skatteflykt och om klimatkrisen. Fler gemensamma initiativ kommer.

Med det arbetsättet blir vi starkare tillsammans. Och det ger oss hopp om en vänsterframgång i det kommande EU-parlamentsvalet. ■

ETT ÖDESVAL

BODIL VALERO

EU står inför enorma utmaningar. Både klimatpåverkan och de högerextremas framfart kan leda till katastrofala konsekvenser om vi inte tar krafttag. De demokratiska krafterna måste hålla rent mot extremister och populisterna och se till att mobilisera väljarna.

Det är dags att vakna. Valet till Europaparlamentet är inget vi kan vifta bort med att det handlar om något annat långt därborta. Det handlar om var och en av oss varje dag och det handlar om hur vi vill att framtiden i Sverige, EU och resten av världen ska se ut. I Europaparlamentet stiftas lagar som gäller rakt av också i Sverige.

Vi står inför enorma utmaningar. Den största av dem är utan tvekan klimatpåverkan, som om vi inte tar krafttag kan få katastrofala effekter i synnerhet för kommande generationer. EU är med Sverige i spetsen och trots vissa medlemsländers och politiska grupperings motstånd ledande i världen för att nå globala överenskommelser och för att sätta EU-gemensamma regelverk för att minska våra utsläpp. Vi har inte lång tid på oss att vända utvecklingen för att rädda framtiden för våra barn och barnbarn, så vilka vi väljer att företräda oss i EU-parlamentet i valet 2019 kommer att vara avgörande för vilken lagstiftning vi kommer att ha i medlemsländerna framöver. Klimatet är ingen quick fix utan kräver långsiktighet. Därför känns det så hoppfullt när man möter alla de unga klimatstrejkarna och att de verkligen höjer sina röster gentemot regeringar och världsledare och kräver sin rätt till en framtid på den här jorden. Jag vill ge dem allt mitt stöd i sitt strejkande. För dem finns inget viktigare just nu än att faktiskt rädda mänskligt liv på planeten som generationer före dem nästan lyckats ödelägga.

VALET TILL EUROPAPARLAMENTET 2019 är ett ödesval av andra skäl. Om trenden håller i sig att de högerextrema går lika starkt framåt som opinionsmätningarna visar i de olika medlemsländerna kommer balansen i parlamentet att kantra till förmån för de konservativa partierna med EPP i spetsen där moderater och kristdemokrater ingår tillsammans med bl.a. Orbáns Fidesz och det spanska Partido Popular, de ännu mer konservativa ECR där Sverigedemokraterna ingår, de flesta i nuvarande EFDD där det brittiska UKIP hittills suttit, ENF som leds av franska Marine Le Pen i Front National samt de ultrakonservativa grupplösa som ingen vill ta i ens med tång. Det skulle ge en stabil konservativ majoritet i parlamentet, särskilt med tanke på att många även i den liberala gruppen snarare befinner sig på den konservativa planhalvan. Det kommer i sin tur påverka framtida lagstiftning i alla EU-länder. Det blir en majoritet med en mycket stor andel klimatförnekare, som anser att kvinnans plats är vid spisen och som vill inskränka aborträtten, som vill slänga ut i princip alla invandrare, som ser media som sina fiender och som därför vill inskränka pressfriheten utöver yttrandefrihet, mötesfrihet och andra medborgerliga fri- och rättigheter. Det blir en majoritet där många även vill begränsa domstolarnas oberoende, som inte erkänner minoriteters rättigheter och som helst också vill styra kulturpolitiken i en alltmer nationalistisk inriktning, typ hemslöjd.

När man jämför den svenska politiska kartan med EU-spektret kan man säga att alla nuvarande ledamöter utom SD ligger i mittfåran. V är till höger i sin partigrupp och M och KD till vänster i sin. Därför är valet av parti nationellt inte bortkopplat från vilken partigrupp det sen kommer att ingå i. I Spanien har det forna regeringspartiet Partido Popular som ingår i EPP utan betänkligheter kommit överens med den nya ultrahögern VOX som bl.a. förhålls Francotidens diktatur. I Sverige har KD som ingår i samma grupp uttalat att de inte ser några problem med att samarbeta med SD. I samma riktning ser också M som också ingår i samma grupp ut att gå.

Ett ytterligare problem är att de olika högerextrema samordnar sig alltmer sinsemellan. Det ser i dagsläget inte ut som om de kommer att kunna samlas i en enda grupp pga. skiljelinjer dem emellan men om de skulle göra det kan de bli den största gruppen, vilket skulle ge dem stora möjligheter att utse talman i parlamentet och en massa andra poster. Den utvecklingen vill jag inte se. Redan i dag har vi en talman från den nuvarande största gruppen (EPP) som häromdagen höjde Mussolini till skyarna på ett möte i Italien. Vem sa förresten att fascismen är död i Europa? Men också kommissionens ordförande Juncker och rådets ordförande Tusk kommer från samma partigruppering.

FRAMTIDENS EU KOMMER ATT vara helt beroende av vad väljarna i EU:s medlemsstater bestämmer. Kommer de demokratiska krafter från vänster/socialister/gröna/liberaler som håller rent mot extremister och populisterna att lyckas mobilisera väljarna? Jag hoppas det - men det kräver att vi kraftsamlar och lyckas få folk att faktiskt rösta i det här valet. Jag är övertygad om att vi gemensamt har den kraften och viljan att rädda både klimatet och framtiden för våra barn och barnbarn och demokratin i Europa.

Våra motståndare satsar stort. Vi måste göra detsamma. ■

DET BEHÖVS EN STARK VÄNSTER I EUROPAPARLAMENTET

MATS WINGBORG

Det behövs en stark vänster i Europaparlamentet, det är bästa vaccinet mot det högerradikala krafterna. Vänstern behövs också för att stärka den sociala dimensionen inom EU, men frågan är komplex. EU:s sociala beslut får inte hota den svenska modellen där arbetsmarknadens parter har fått stort utrymme att reglera genom överenskommelser och kollektivavtal.

Socialdemokrater och socialister i Europaparlamentet spelar en avgörande roll för att förhindra att de högerradikala partierna får ett ökat inflytande. Inför det stundande valet mobiliserar de högerradikala partierna stort med aktivt understöd av Trumps tidigare rådgivare Steve Bannon, som deltagit i flera möten bland annat tillsammans med Ungerns premiärminister Viktor Orbán och Italiens inrikesminister Matteo Salvini.

I tre av Europas länder styr högerradikala partier av egen kraft. Det handlar om Fidesz i Ungern, Lega i Italien och om Lag och Rättvisa i Polen. I andra länder har de högerradikala inte strykt att ta makten på egen hand. Där är istället strategin att få tillträde till taburetterna genom att samarbeta med delar av den traditionella borgerligheten. Det är en taktik som lyckats i bland annat Österrike, där det högerradikala FPÖ styr landet tillsammans med det konservativa partiet ÖVP, men också i Norge där Fremskrittspartiet sitter med i högerregeringen, i Danmark där Dansk folkeparti är stödparti till en borgerlig regering och i Finland där Sannfinländarna länge var en del av den borgerliga regeringen.

Läget i Europaparlamentet påminner om situationen i de nordiska länderna. De högerradikala partierna hotar att gå framåt, men kommer inte att på så stora sätt komma att kunna driva igenom beslut på egen hand. Strategin är därför att söka stöd hos den traditionella borgerligheten. Avgörande för vilket inflytande de högerradikala partierna kommer att få i Europaparlamentet handlar med andra ord till stor del om hur den traditionella borgerligheten kommer att agera. Många på högerkanten känner lockelsen av att ta makt genom att samverka med högerradikala partier, som M och KD i Sverige, samtidigt som andra delar av borgerligheten står emot och föredrar att isolera de högerradikala krafterna.

För partier till vänster i Europaparlamentet innebär det bruna hotet därför en dubbel strategi. Å ena sidan är det nödvändigt att gjuta mod i människor genom en egen radikal politik. Det är det bästa vaccinet mot högerradikal politik. För att lyckas med det krävs en radikal reformagenda, en målmedveten organisering som även inkluderar en höjd facklig organisationsgrad. Å andra sidan behöver vänstern samverka med de delar av borgerligheten som väljer att ta avstånd från de högerradikala krafterna. Denna dubbla strategi leder till vissa inre spänningar. Hur långt sträcka sig för att isolera den

högerradikala högern? Det finns inga givna svar på den frågan och den blir blyxtbelyst av januariavtalet och 73-punktsprogrammet i Sverige. En del av lösningen är ändå att noga skilja på vad vänsterns partier och rörelser står för och vilka kompromisser partierna kan tvingas acceptera för att isolera de högerradikala.

EN FRÅGA SOM SKULLE KUNNA FÖRÄNDRA det politiska landskapet är om de högerradikala partierna skulle komma att uppträda mer samstämmigt inom EU under den nästa mandatperioden. För närvarande ingår dessa partier i fyra olika grupper i EU-parlamentet:

- I Europeiska folkpartiet, EPP, ingår Orbáns parti Fidesz, men även svenska Moderater och KD.
- I den konservativa gruppen ECR, som leds av brittiska Tories, ingår SD, Dansk Folkparti och polska Lag och rättvisa.
- I det EU-kritiska EFDD finns Alternativ för Tyskland och brittiska UKIP.
- I nationalistiska ENF finns till sist franska Rassemblement National (tidigare Front National), österrikiska FPÖ, belgiska Vlaams Belang och italienska Lega.

Nu lovar Salvini, vice premiärminister i den italienska regeringen och ledare för högerradikala Lega, att han ska ena de högerradikala partierna och skapa ett nytt nationalistiskt block i EU-parlamentet efter valet. Österrikiska FPÖ är med på noterna och hoppas att Salvini ska bli ny ordförande för EU-kommissionen. Det kommer förstås inte att lyckas, men med fler röster och en åtminstone något större enighet skulle de högerradikala partierna få ett starkare inflytande i EU-kommissionen.

Den andra stora frågan för partierna till vänster i Europaparlamentet handlar om att stärka den sociala dimensionen. Förenklat betyder det att EU inte ska vara en organisation som ensidigt betonar kapitalets och storföretagens frihet utan som ger medborgare och arbetstagare ett socialt skydd. En del av den sociala dimensionen utgörs av den sociala pelaren, ett icke-bindande dokument som betonar EU:s och medlemsländernas sociala ansvar.

Även frågan om den sociala dimensionen är dock komplex för vänstern. Det första problemet är att de borgerliga krafterna redan idag har en stor majoritet i både EU-parlamentet och ministerrådet. Ingen tror heller på allvar att den majoriteten kommer att upphävas genom valet till EU-parlamentet, risken är snarare att det borgerliga övertaget blir större. För vänsterkrafterna inom Europaparlamentet betyder det att enda sättet att få igenom starkare sociala regleringar är att få stöd av delar av borgerligheten. I Sverige lanserar LO den socialdemokratiska kandidaten Johan Danielsson som vill ha starkare garantier för att de nationella kollektivavtalen ska gälla EU:s medlemsländer och sålunda också att svenska kollektivavtal ska gälla i Sverige. Det är ett bra initiativ, men kruxet är att det för närvarande kräver stöd av borgerliga krafter inom EU för att bli verklighet.

DET ANDRA PROBLEMET MED DEN SOCIALA dimensionen är specifikt svenskt (eller nordiskt). Socialdemokrater och vänsterpartier driver på för att få en bättre social reglering på den europeiska arbetsmarknaden, men samtidigt vill partierna inte ha bindande regler som hotar den svenska modellen. Den svenska modellen karakteriseras av att arbetsmarknadens parter står för en stor del av regleringen genom överenskommelser och kollektivavtal. Om EU eller staten började att lägga sig i mer skulle beslut flyttas bort från arbets-

marknadens parter. Det skulle i sin tur minska de fackliga organisationernas inflytande och i förlängningen minska motivet för att ansluta sig fackligt.

Bland EU-länderna är idag den fackliga anslutningsgraden högst i Norden, det ger en särart som gör det möjligt att låta mycket av arbetslivets reglering skötas av parterna. I länder där organisationsgraden är lägre eller där den har fallit har de fackliga organisationerna en annan strategi. Fackliga organisationer från dessa länder kräver mer av statlig och överstatlig reglering, däribland fastställda minimilöner och att kollektivavtalen ska omvandlas till lagar (allmängiltigförklarande av kollektivavtal). Även i Europaparlamentet är många socialister, socialdemokrater och gröna företrädare överlag mer positiva för överstatliga och bindande lösningar än de svenska vänsterföreträdarna, det gäller inte minst inom den socialdemokratiska gruppen i parlamentet (S&D-gruppen).

UNDER DEN SENASTE MANDATPERIODEN har progressiva företrädare inom EU trots motstånd ändå lyckats att flytta fram positionerna inom några områden. Ett sådant gäller det utstationeringsdirektiv som EU-parlamentet antog 2018. En del av den fria rörligheten inom EU innebär att ett företag som har sin bas i ett EU-land kan utföra en tjänst i ett annat EU-land. Det kan innebära att anställda i ett EU-land blir tillfälligt utstationerade i ett annat EU-land. Direktivet stärkte rättigheterna för denna utstationerade arbetskraft, bland annat genom krav på att lönen ska utgöra minimilön eller lägsta nivå i kollektivavtal, men också genom rätten till bonusar och tillägg. Genom direktivet fick också de fackliga organisationerna utökade möjligheter att används stridsåtgärder om arbetsgivare bryter mot de nya reglerna. I Sverige följdes utstationeringsdirektivet upp av ett nytt utstationeringslag. I Europaparlamentet röstade svenska företrädare för M, C, L och KD nej till det reviderade utstationeringsdirektivet medan socialdemokrater och miljöpartister röstade ja. (Malin Björk från V deltog inte i omröstningen med Vänsterpartiet röstade ja till utstationeringslagen i riksdagen.) Även det i övrigt starkt antifackliga SD röstade ja till både direktivet och lagen, med den uttalade förhoppningen att de skärpta reglerna skulle minska invandringen. SD:s linje i arbetsmarknadspolitiken kan sammanfattas i följande formel: Partiet stöder alltid de borgerliga förslagen, såvida partiet inte tror, på goda eller dåliga grunder, att förslag från vänster i högre grad minskar invandringen än förslag från höger.

Den andra framgången för vänstern handlar arbetsvillkorsdirektivet, det vill säga ett direktiv som i skrivande stund inte är slutgiltigt klubbat men som med största sannolikhet kommer att bli verklighet. Syftet med direktivet är att arbetstagare i EU ska få rätt till tydlig information om arbetsvillkor, bland annat genom krav på skriftliga avtal. Direktivet ställer också krav på att provanställningar högst får pågå i sex månader och att arbetstagare ska kompenseras vid inställda jobb. Vänstersidan inom EU har varit pådrivande för att få igenom direktivet, medan borgerligheten är splittrad och de högerextrema för det mesta uttalade motståndare. Samtidigt har socialdemokrater och vänsterföreträdare från Norden krävt att direktivet ska öppna för att länder som Sverige ska kunna få göra undantag från bindande regler om parterna själva kommer överens. I detta fall har också den nordiska vänstern fått gehör för dessa undantag, men frågan visar på den sociala dimensionens komplexitet. Svensk arbetarrörelse ser gärna att EU:s sociala regelverk skärps, men bara om det sker på ett sätt som inte hotar den svenska modellen. ■

CORPORATE POWER

– a David and Goliath struggle of the 21st century

BRID BRENNAN OCH GONZALO BERRON

Introduction

It is Transnational Corporations (TNCs) who have emerged as key flagships of accumulated economic and political power exercising hegemony on the current paradigm of global economy and politics. These corporate actors have risen to highly unregulated power in a context which has seen the roll-back of the state in its function as defender of the public interest and which threatens the viability of the planet.

Multiple factors have led to this situation – but this article will focus on TNCs as global actors, on the architecture of impunity in which they operate and the significant challenge that has emerged from the ground in the deepening and widespread resistance to their extractivism and destruction of the planet. The article will indicate the geopolitical and geographic dimensions of this power and the role of the EU. It will also discuss the multiple strategies of resistance to this asymmetry of power – TNCs vs the State and vs the People – and will explain the key battle ground of the current challenge unfolding at the United Nations Human Rights Council (UNHRC) – in the initiative to put in place a “legally binding instrument on Transnational Corporations and other business enterprises with respect to human rights”. This enters a crucial phase in 2019 as the process of negotiations on the first draft of the Treaty reaches a new stage.¹

What is Corporate Power?

The rise of corporate economic and political power belongs to the long trajectory of capitalism itself, but in this context the speech of President Allende at the UN General Assembly (UNGA) in December 1972 is an important first marker on the threat posed by corporate power. His speech was carried on the front page of the New York Times – indicating that mainstream media was registering the significant shift in the power dynamic as US TNCs (ITT and Kennecott Copper) were flexing their corporate muscle in Chile.²

Besides in hindsight, the case of Chile merits new attention – being perhaps the most dramatic military confrontation in favour of corporate interests (before Iraq) – ending the democratic promise of Chile under Allende and replacing this with the dictatorship of Pinochet in which Chile became the laboratory for neoliberal corporate rule and power.

Decades of destructive and predatory operations of TNCs in all fields and in all continents – have been well documented – from mineral and oil extraction; land and ocean grabs; deforestation; take-overs of public services; and high finance speculation. These decades have also seen the rise of the distinct geopolitical and geographic monopoly of

US and European TNCs and their predatory role vis-a-vis the resources of the global South as well as a significant emergence of BRICS TNCs.³

It was however the Financial crisis of 2008 and the near collapse of the global economy, that alerted for the first time not only governments and economists but a very broad public to the criminal role of the Financial Corporations and the enormity of the wealth gap in what the Occupy movement called the 99.9% and the 0.1%.

Unfortunately, this opportunity to regulate the Financial and Banking Corporations was substantially ignored – private debt was converted in its trillions to public debt and impunity generally reigned for the Banks and the CEOs primarily responsible. While ‘austerity’ and the re-distribution of wealth from the impoverished layers of society was siphoned to the wealthy elite.

During the intervening decade, it is not only business as usual for the Banks – in fact we have also witnessed corporate devastation and impunity in mega proportions in – Rana Plaza, Bangladesh; River Doce destruction in Brazil; Marikana massacre of 36 miners at the Lonmin Platinum mine, South Africa; brutal attacks on the communities of Standing Rock, US and the involvement of the European arms corporations in fuelling the wars in the Middle East and the increasing role of privatised military and security Corporations in the securitisation of the EU’s Border regime and their involvement in the detention of migrant and refugee peoples.⁴

2. How does Corporate Power work?

The ideology of neoliberalism, consolidated in the Washington Consensus has become the almost supreme dogma of our times – generating the mantra of liberalisation, privatisation and competitive endless growth as the only framework for the economy. And since the 2008 financial crisis, there has also been a major push to normalise the placing of Corporations at the center of political and government processes – for instance via the Global Redesign Initiative (GRI) launched by the Davos World Economic Forum.⁵

While the 2008 Financial crisis and the related food and ecological crises raised key questions about the power of Financial and other Corporations (e.g in the agriculture and commodities sector), it failed to center the debate on the national and international legal systems which underpin these crises and the way international law has been skewed in favour of capital and transnational corporations. As Juan Hernandez Zubizarreta has written “the reinterpretation of legislation in favour of capital and transnational corporations and the regulatory asymmetry this causes vis-a-vis the rights of the unprotected majorities are undermining the rule of law, the separation of powers and the very essence of democracy.”⁶

Architecture of Hard Law – a new global Corporate rule

On the legal level, the past decades have witnessed the building of a new global corporate rule – put in place by the global Trade regime (WTO and multiple Free Trade Agreements (FTAs) and International and Bi-lateral Investment Agreements (IIAs & BITS). Many of these agreements also carry the now notorious (but still in place) Investor to State Dispute Settlement (ISDS) – an instrument of public international law which allows Corporations to sue nation states for alleged discriminatory policies, for perceived loss of profits or adjustments to contracts. For example, when governments assert their obligation to protect the public interest, Corporations can apply the ISDS

factor and bring states to the International Center for the Settlement of Investment Disputes (ICSID) or other arbitration Courts. Apart from the fact that this system of arbitration has itself become a veritable industry monopolised by a few legal Corporations, the financial penalties involved can be catastrophic for many states as we see in the study on ISDS cases in Latin America and Caribbean – the global region most affected by ISDS, representing 28.6% of all known cases around the world.⁷

But ISDS cases, though frequently taken against governments of the global South are not confined to these. Vattenfall, the Swedish energy corporation, took an ISDS case against Germany under the major trade agreement covering the energy sector (Energy Charter Treaty). The process started 2011, and the latest news from April 2019, is that Vattenfall now also demands interest compensation, and is asking for 65 billion Swedish kronor, instead of the 40 billion SEK when the process started.⁸

The cumulative effects of this application of hard law protection of corporate interests, results in a situation where many TNCs have accumulated greater economic power than many states: the annual revenue of Walmart, Shell and ExxonMobil are larger than the gross domestic product of countries such as Austria, South Africa and Venezuela.⁹

In addition, besides the instruments of hard law put in place for the protection of their interests, corporations have also gained immense leverage through the policies of the global financial institutions – the International Monetary Fund (IMF), World Bank, Banking Corporations and International Financial Instruments. Similarly, immense tax breaks as well as elaborated mechanisms for tax avoidance and tax evasion have worked to TNCs advantage. Overall, current data and research suggest global, annual tax losses of \$500 billion or more. This represents over 20% of corporate tax revenues.¹⁰ An additional modality for expansion of corporate economic and political power has been the process of mergers and acquisitions – as is evident in the mega-mergers of Bayer-Monsanto, China National Chemical Corporation (ChemChina)-Syngenta and DuPont-Dow places three corporations with close to monopoly control of global seeds and agrochemicals.¹¹

Corporate Shadow Sovereigns – Seizing Political Power

While the Lex Mercatoria (law of the market) is itself a formidable part of the legal-political framework that characterises the current neoliberal model, it is in the nexus of corporations and the state policy function that corporate political power is exercised.

In addition, there is the increasing trend of the ‘privatisation of democracy’ – this is manifested most notably at national level. However, this is not only a question of corporate lobby. The problem is that elected representatives no longer represent people’s interests, but rather the corporate interests of TNCs. This happens mainly as a result of corporate support in the election campaign (including the funding of political parties) and with candidates making commitments to represent corporate interests – which establishes a framework that is impossible to dissolve once elected. As a result, we see increasingly ‘privatised democracies’. A striking example of this is Brazil where the mechanisms of corporate capture were not dismantled, despite the rise of left governments to state power. Subsequently, the Congress and the Judiciary has been implementing an executive coup in removing a democratically elected President (Dilma Rousseff) – and paving the way for the rise of Bolsonaro a declared neo-fascist as current President.

The EU – Between Corporate Power and Corporate Capture

The EU is at the core of this corporate asymmetry of power. This is manifested extensively in the mode of corporate capture in policy making within its borders – in the widespread ‘revolving doors’ practice – EU and other government officials take up high level corporate functions on leaving office; Corporate leaders have regular access to EU officials; dense lobbyist activities are carried out by TNCs at both EU and national levels and there is deep resistance to implementing a compulsory lobby register. This operational mode in favour of corporate interests is also reflected in the EU’s defence of European corporations around the world, and in its aggressive push for the most ambitious Trade and Investment Agreements in favour of corporate interests and including the instrument of ISDS.

In Europe, the corporate sector is organised in big associations of the most powerful TNCs – sometimes on a sectoral basis (European Services Forum) or multi-sectorally as in the Round Table of Industrialists or Business Europe. These Corporate Forums, with their concentration of economic power also leverage political power and influence since they have easy access to EU officials and policy makers at the EU and national levels. This contrasts with the relatively low level access by citizens or trade union organisations.

This prevailing environment has resulted, as documented in a recent report by Corporate Europe Observatory (CEO) in a situation where member states of the EU (through the European institutions (The Council of the European Union; the European Council; the EU’s Committee structure) act as conduits for corporate interests.¹²

From the beginning, like the US, the EU has been hostile to the initiative for binding regulations on TNCs – showing a strong contradiction in its policy claims internationally as a defender of human rights and the public interest. On the floor of the UNHRC, in the context of the the work on a Binding Treaty on TNCs and Human rights, the EU has been positioning as a staunch defender of corporate interests. We rather witness the EU as the pioneer in Corporate capture – its spokesperson represented not by a member state but by the European External Action Service (EEAS) – claiming to speak for the EU 28 but in language and messaging that echoes the ICC and IOE representing the corporates in the Plenary. Meanwhile, the member states remain spectacularly silent on such a crucial agenda. However, on the vote in 2014 on the UN Resolution mandating the OEIGWG on TNCs and human rights – every European member state on the UNHRC at the time voted against the Resolution. This positioning of the EU at the UNHRC is elaborated in the ENCO Report – The EU and the Corporate Impunity nexus.¹³ This means that specific member states, including Sweden convey the message that national sovereignty and responsibility for such a core agenda as Transnational Corporations and human rights violations has been surrendered.

Perhaps it is Susan George in her book *Shadow Sovereigns* which best illustrates the opaque but politically powerful modus operandi of TNCs and corporate capture as we seeing the EU modus operandi – “It’s not just their size, their enormous wealth and their assets that makes the TNCs dangerous to democracy. It is also their concentration and cohesion, their cooperation and capacity to influence, infiltrate and in some areas virtually replace governments”.¹⁴

3. Why is Corporate Power a problem?

This re-interpretation of hard law legislation in favour of capital and TNCs has generated a total asymmetry of power, undermining the rule of law and primary role of the state in the protection of human rights and allowing corporations to operate free from regulatory control and with almost total impunity.

Throughout the past four decades, the destructive footprint of TNCs has deeply and destructively marked all the global regions of the planet. This is well documented in the cases submitted to the Permanent Peoples' Tribunal – in Sessions on European TNCs in Latin America (2006–2010) and on TNCs in mining and land grabs in the Southern Africa region (2016–2018).¹⁵

At the same time, this unilateral rise of the power of corporations has been resisted throughout the decades especially in the affected communities where TNCs are operating. Moreover, there have been significant initiatives in almost every decade to address the violations of human rights and the increasing corporate impunity.

Within the UN, the Center on Transnational Corporations (UNCTC) was established in 1975 doing pioneering work on TNCs and initiating the development of Norms as a framework of accountability for the TNCs in relation to human rights. This was unilaterally closed down by the then Secretary General, Boutros Boutros-Ghali at the insistence of the US. However the official UN efforts were resumed by Kofi Anan who launched the Global Compact with TNCs at the January 1999 World Economic Forum. Many commentators would now tend to agree with the verdict from the ground that the Global Compact operating on a self-regulation framework has been more of a legitimization of the TNC modus operandi of violations of human rights than a rein on corporate impunity.

Work on another self-regulation framework was initiated in July 2005, when Kofi Anan appointed John Ruggie as his Special Representative to address the ever-widening gap between the rule of law and the daily operations of TNCs. His work resulted in the The UN Guiding Principles (UNGPs) endorsed by the UNHRC in 2011. There has been a major push by governments, particularly the European Union as a bloc as well as its member states to establish National Action Plans (NAPs) on the UNGPs. This has come under sustained criticism in the face of continuing evidence in the different regions of the world, including Europe that the UNGPs being a voluntary self-regulation framework fail to address the core of the problem. Voluntary corporate social responsibility (CSR) falls totally short in dealing with the current scale of corporate crime and impunity.¹⁶

4. What is being done to challenge Corporate Power?

It is indeed the affected communities by the operations of TNCs that have been central to this stage of addressing the asymmetry of corporate power vis a vis states and citizens and in launching a campaign for a Binding Treaty on TNCs and Human Rights. The main impulse for the campaign is being led by the Global Campaign to Reclaim Peoples Sovereignty, Dismantle Corporate Power and Stop Corporate Impunity established in 2012 (a convergence of affected communities, social movements and diverse sectors (250 internationally)¹⁷ with further broad support mobilised jointly with the Treaty Alliance set up in 2014.

Of course, it is necessary to place this Campaign in the context of the resistance campaigns that have marked social movement mobilisation and protest against the mega institutions of corporate power and neoliberal globalisation – the WTO, the IMF and WB.

It is also important to note that in different global regions, several binding legal and juridical initiatives are being established to address the power of corporations in specific countries. Some have already have been put in place – the Binding Law on Due Diligence in France and the Right to Say No legislation (based on FPIC) which has been given juridical status in the recent ruling of the High Court of South Africa.¹⁸

Parallel with the rise of Corporations as major players in economy and politics, from the 70s onwards, affected communities in territories where these TNCs operated were in the first line of defence of human rights and the environment. Iconic cases of resistance are those of Union Carbide in Bhopal, India, Rana Plaza (Bangladesh), Texaco-Chevron in the Ecuadorian Amazon, of Shell in the Niger Delta region (Ogoni land), Nigeria, Lonmin in Marikana (South Africa), and most recently Vale in Mariana and Brumadinho, Brazil.

So in the aftermath of the UNGPs, voluntary self-regulation for TNCs was rejected as an Endgame and a strong demand emerged – that a new binding legal regime for TNCs vis a vis human rights at the international level was urgent, necessary and possible.¹⁹

5. What is on the horizon?

In the face of the deepening resistance on the ground, the perceived failure of corporate self-regulation and corporate social responsibility to rein in the power and impunity of TNCs, UN Member states moved more decisively in the direction of binding regulation. Initiated by Ecuador, with the support of South Africa, a Resolution was submitted to the UNHRC In June 2014. This historic Resolution was carried in a narrow vote,²⁰ and an Open Ended Inter Governmental Working Group (OEIGWG) was mandated “to put in place a legally binding instrument on Transnational Corporations and other business enterprises with respect to human rights”.²¹ In this Resolution, the most significant challenge yet to the unprecedented concentration of corporate power was launched in what is popularly referred to as the process for a Binding Treaty on TNCs.

In the intervening years, the preparatory work on the Treaty brought three main actors to the floor of the UNHRC – the member states, the social movements and affected communities and the corporate representatives having ECOSOC status at the UN – the International Chamber of Commerce (ICC) and the International Organisation of Employers (IOE).

In the relatively short time since 2014, the process on the Treaty has advanced significantly. By October 2018, the OEIGWG Chair, Ecuador Ambassador, Luis Gallegos in presenting a Zero Draft Treaty at the UNHRC, brought the process to negotiating mode.

On the government level, 96 member states participated in this 4th Session of the OEIGWG – an indication of growing ‘pressure from below’ and a strong interest in the process.

Parliamentarians are also mobilised at national and international level in the Global Inter-Parliamentary Network (GIN) in support of the Binding Treaty. 350 members of Parliament from the Global South and Europe have signed on their support and are

active at national level – urging governments to engage constructively and pro-actively in the process of negotiation.

The convergence of movements and networks in the framework of the Global Campaign to Reclaim Peoples Sovereignty, Dismantle Corporate Power and Stop Impunity, combine sustained activities at the national and regional level as well as in an ‘inside and outside strategy’ in the Week of Peoples Mobilisation during the OEIGWG in Geneva. This strategy has given high visibility and accessibility to the public and the media and has been crucial in ensuring that the Treaty process has remained on track and reached negotiating mode.

The Global Campaign, in a broad consultation of affected communities, movements and experts across all global regions, has also developed and submitted to the OEIGWG its proposal for a Treaty in October 2017. This proposal text “Treaty on Transnational Corporations and their Supply Chains with regard to Human Rights” (2017) advocates for a robust and ambitious Treaty that includes: Direct binding obligations on TNCs; Extra Territorial Obligations of States; Primacy of Human rights over Trade and Investment Agreements & the conditionalities of the International financial and trade institutions (IMF, WB and WTO); State cooperation addressing the operations of TNCs along their entire supply chains; an International Tribunal on TNCs and mechanisms of enforcement and the Rights of affected communities.²²

The Binding Treaty process remains constantly challenged in the fast changing geo-political conjuncture. The global rise of authoritarianism and the roll-back of democratic process and displacement of democratic governments as in Latin America and in Asia can be expected to impact negatively. The European Union member states continue to threaten withdrawal from the process.

In 2019, a new chapter opens on building the Treaty from below – in movements’ engagement and interventions in shaping the content of the Treaty. The Global Campaign together with the Treaty Alliance, are undertaking intensive advocacy and popularisation on the content of the Treaty which aims to ensure that governments actively engage in the 5th Session of the OEIGWG in October 2019 – advancing to a robust Treaty that will deal effectively with the impunity of TNCs and provide access to justice for affected communities.

Nobody is underestimating the challenges that lie ahead – this is new terrain. Neither governments nor peoples’ movements have been here before. Preparing and realising any Treaty is a major work – but a treaty that addresses Transnational Corporations in their current high concentration of economic and political power with respect to their obligations on human rights is probably among the most challenging.

In the constant shadow of the Corporate Power players, the crucial issue here is political will on the side of governments who are challenged to reclaim their individual and collective responsibility to roll back the juggernaut of mega corporate power and establish a new international legal regime that gives primacy to human rights over corporate profit and corporate crime. This is the Wake-Up Call of our era. As distinct from earlier initiatives to rein in the economic and political power of TNCs, the role now in the present conjuncture of an organised global movement can be a key factor in shifting the balance of forces and moving governments forward in this historic moment.

The Time is Now!

(ENDNOTES)

- ¹ The Open Ended Inter Governmental Working Group (OEGWG), mandated at the UNHRC in June 2014 “to develop a legally binding instrument on TNCs and other business enterprises with respect to human rights” will present a first draft of a Treaty in June 2019 and will further advance negotiations in its 5th Session in October in Geneva.
- ² In his address to the UN General Assembly in December 1972, President Allende highlighted the de-stabilising and interventionist activities carried out by the Kennecott Copper Corporation and the International Telephone & Telegraph Corporation (ITT) as “huge “transnational” corporations were waging war against sovereign states and that they were “not accountable to or regulated by any parliament or institution representing the collective interest...In a word, the entire political structure of the world is being undermined”. See <https://www.nytimes.com/1972/12/05/archives/allende-at-un-charges-assault-by-us-interests-chilean-president.html>
- ³ A relatively recent development, big corporations (such as Vale in Brazil extending its reach to Mozambique) or similar corporations from the so called BRICS (Brazil, Russia, India, China, South Africa) countries are repeating similar patterns of human rights violations and other corporate abuses – as has been well documented in the PPT Session on TNCs in Southern Africa. See <http://aidc.org.za/3rd-session-peoples-permanent-tribunal/>
- ⁴ This is documented in the TNI series on Border Wars—the Arms Dealers profiting from Europe’s refugee tragedy (2016–2017) <https://www.tni.org/en/publication/border-wars> and in the testimonies provided to the PPT series on The violations with Impunity of the Human Rights of Migrant and Refugee People - <http://transnationalmigrantplatform.net/migrantppt/>
- ⁵ Gleckman, Harris. (2018) Multistakeholder Governance and Democracy – A Global Challenge p. 52–78. Routledge, London. See also by the same author Readers Guide: Global Redesign Initiative. (2012) Boston Center for Governance and Sustainability at the University of Massachusetts, Boston. Available from www.umb.edu/gri
- ⁶ Hernandez Zubizarreta, J (2015). State of Power – The new global Corporate Law. Transnational Institute. Amsterdam <http://www.tni.org/stateofpower2015>
- ⁷ Olivet, C. Müller, B. Ghiotto, L. (2017) ISDS in Numbers. Transnational Institute, Amsterdam December 2017 . Corporations and Investors have won 70% of the cases brought against LAC countries – resulting in LAC States paying foreign companies 20.6 billion USD, which could cover Bolivia’s budget for health and education for four years.
- ⁸ ETC ”Regeringen anklagas för att gå Vattenfalls ärenden” (April, 2019) <https://www.etc.se/klimat/regeringen-anklagas-att-ga-vattenfalls-arenden>
- ⁹ Transnational Institute (ed.) (2014). State of Power – Exposing the Davos Class. Amsterdam: Transnational Institute.
- ¹⁰ Tax Justice Network Briefing, November 2017
- ¹¹ Africa Center for Biodiversity (2017) The Three Agricultural Input Mega-Mergers: Grim reapers of Africa’s food and farming systems. <https://acbio.org.za/wp-content/uploads/2017/04/Mega-Mergers-Summary-Bayer-Monsanto.pdf>
- ¹² Corporate Europe Observatory (CEO), Captured states: when EU governments are a channel for corporate interests, (February 2019) <https://www.corporateeurope.org/en/2019/02/captured-states-when-eu-governments-are-channel-corporate-interests-0>
- ¹³ European Network of Corporate Observatories (ENCO) Report. (2018) The EU and the Corporate Impunity nexus: Building the UN Binding Treaty on Transnational Corporations and Human Rights. Published by Amis de la Terre France, CETIM, Observatoire des multinationales, OMAL and the Transnational Institute (TNI). https://www.tni.org/files/publication-downloads/the_eu_and_corporate_impunity_nexus.pdf
- ¹⁴ George, S. (2015). Shadow Sovereigns: How Global Corporations are Seizing Power. Cambridge, Polity Press. page 18.
- ¹⁵ Both the PPT Judgement on European Corporations in Latin American (46 cases) and on Mining and Land Grab Corporations (16 cases) in the Southern African region culminated in a demand for binding regulations on TNCs. Available at: www.enlazandoalternativas.org/IMG/pdf/TPP-verdict.pdf and at http://aidc.org.za/download/ppt_2018/List-of-Cases-presented-in-previous-PPT-Hearings.pdf
- ¹⁶ Ozden, M. (2018) Transnational Corporations and Human Rights: What is at stake in the United Nations debate over the Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and other Business Enterprises with Regard to Human Rights <http://www.cetim.ch/legacy/en/documents/bro2-stn-A4-an.pdf>
- ¹⁷ International Call to Action (2012) <https://www.stopcorporateimpunity.org/call-to-international-action/>
- ¹⁸ The Xolobeni community and the Amadiba Crisis Committee defending their territory against titanium mining on the East Coast of South Africa won a historic judgement in the Pretoria High Court, on November 22, 2018 upholding their Right to say No to Mining. <http://aidc.org.za/magnificent-victory-for-the-right-to-say-no-to-mining/>
- ¹⁹ <https://www.stopcorporateimpunity.org/call-to-international-action/>
- ²⁰ The historic vote at the UNHRC was carried by 20 votes in favour, 14 against and 13 abstentions. The voting was as follows: In favour: Algeria, Benin, Burkina Faso, China, Congo, Côte d’Ivoire, Cuba, Ethiopia, India, Indonesia, Kazakhstan, Kenya, Morocco, Namibia, Pakistan, Philippines, Russian Federation, South Africa, Venezuela (Bolivarian Republic of), Viet Nam Against: Austria, Czech Republic, Estonia, France, Germany, Ireland, Italy, Japan, Montenegro, Republic of Korea, Romania, the former Yugoslav Republic of Macedonia, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, United States of America Abstaining: Argentina, Botswana, Brazil, Chile, Costa Rica, Gabon, Kuwait, Maldives, Mexico, Peru, Saudi Arabia, Sierra Leone, United Arab Emirates.
- ²¹ Resolution 26/9 – establishing the Open Ended Inter Governmental working Group - <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/082/52/PDF/G1408252.pdf?OpenElement>
- ²² Treaty on Transnational Corporations and their Supply Chains with regard to Human Rights (October 2017). Proposal from the Global Campaign to Reclaim People’s Sovereignty, Dismantle Corporate Power and Stop Impunity <https://www.stopcorporateimpunity.org/binding-treaty-un-process/>

ANTIZIGANISMEN, EN AV EUROPAS ÖDESFRÅGOR

DOMINO KAI

Rasism och fascistiska partier är en av Europas ödesfrågor. Romer som är en av de största minoriteterna utsätts i dagens Europa för ett brutalt förtryck och våld. Antiziganismen växer sig allt starkare. Fattigdomen och förtrycket är störst i de nya EU-medlemsstaterna som Rumänien och Bulgarien men även i Paris angrips romer. Det finns inte ett enda land i Europa som kan ställa sig i det fläckfria ledet. Den romska frågan är ingen quick fix, men kan inte längre vänta. Situationen påverkar inte minst romernas egen självbild. Det finns en stor risk att samhällssynen på romer blir verklighet.

Den ökande rasismen i kombination med framväxande fascistiska partier är en av Europas ödesfrågor. Ungefär 10–15 miljoner romer lever i Europa och är en av de största minoriteterna. Romernas historia i Europa är en brutal berättelse om förtryck, rasism och våld.

Det handlar om slumboenden, deportationer, brist på rättssäkerhet och brutalt våld. Enligt EU-kommissionen har situationen i flera länder förbättrats något, till exempel går något fler romska barn i skolan. Men på andra områden har situationen försämrats, all fler unga romer är arbetslösa och diskrimineringen och antiziganismen växer sig starkare. Fattigdomen och förtrycket är störst i de nya EU-medlemsstaterna som Rumänien och Bulgarien men nyligen angrep ett medborgargarde romer i en förort till Paris med anklagelser om att romer rövar bort barn.

Alla personer är lika mycket värda, och för att vi alla är mänskliga så har vi även lika rättigheter. Mänskliga rättigheter i realiteten, som idag många gånger fallit bort. En del grupper måste ständigt fortsätta sin existens som andra klassens medborgare. Ett moment 22 varifrån dessa inte släpps ut. Vad är det som gör det så svårt att släppa in alla till jämställdhet inom de mest basala rättigheterna? Varför är det så svårt att realisera detta när alla vet vad som krävs? Nämligen att ge varje individ förutsättningar till möjligheter på samma villkor som andra. Ingenting mer men heller inget mindre.

Den folkgrupp som genom historien, jämte judarna, tills idag, är förföljda och trakasserade av rasistiska skäl är romerna. De senaste årtionden har vi även fått se rena pogromer riktade mot denna folkgrupp. Detta hade inte varit möjligt om det varit andra grupper i samma situation. Både EU och världssamfundet pekar med kritiska fingrar mot länder som inte tar ansvar för sina medborgare och inte använder sanktioner som kostar när det gäller diskriminering och rasism. I flera länder ser myndigheterna på när övergrepp sker, ibland deltar även myndigheterna själva i övergreppen. När de egna ländernas myndigheter inte bryr sig eller inkludera alla sina medborgare i den befintliga strukturen så tvingas individer och familjer försöka få hjälp i ett annat land. De är oftast tvingade att förneka vilka de är för att försöka skydda sig själva från hat, diskriminering och rasism.

JAG TALAR OM GRUPPEN SOM ALLT FÖR OFTA GLÖMS BORT, ROMER. Människor som är födda fria och likställda andra. Som har rätten till ett värdigt liv, men ofta nekas detta. Det här, kära läsare, är den största mänskliga utmaningen när det gäller rättigheter vi har i dagens Europa. Det finns inte ett enda land i Europa som kan ställa sig i det fläckfria ledet, där sanktioner inte använts mot denna folkgrupp för att assimilera eller bannlysa den. Det är för mig obegripligt att så få reagerar när alarmklockorna ringer för fullt. Varför tar vi inte intoleransen, diskrimineringen, fördomarna och rasismen på allvar? Ett hat som tar sig formen av antiziganism mot en folkgrupp stannar aldrig där utan fortsätter att sprida sig till andra grupper. Om vi fortsätter att blunda eller enbart betrakta så kan det vara din tur nästa gång att bli hatets offer.

Kan du tänka dig hur det är att dagligen möta fördomar eller orättvis behandling för att hen är född till rom? Kan du tänka dig hur det kan kännas när myndigheter bemöter dig på ett annorlunda sätt för att du är rom? Kanske kan du genom empati förstå problembilden någorlunda och det är en bra bit på vägen för att kunna ta ställning mot alla stigmatiserande fördomsfulla haranger i fikarummet på jobbet eller hemma under middagssamtalet. Alltför många väljer att inte se sanningen som den är, utan väljer den enklaste vägen, vilket är att inte vilja se att romer inte ges samma möjligheter eller rättigheter.

Den romska frågan är ingen *quick fix*, men vi kan inte längre vänta, nästa generation håller redan på att gå förlorad. Att inte få sina fundamentala rättigheter tillgodosedda genom ett drägligt boende, utbildning, arbete och hälsovård får konsekvenser. Det påverkar inte minst romernas egen självbild. Det finns en stor risk att samhällssynen på romer blir verklighet.

KOMPLEX DISKRIMINERING GER KOMPLEXA KONSEKVENSER. Stöveltrampet hörs allt starkare idag genom all ny teknik så som sociala medier. Hatet får återigen en stark grogrund som släpps helt fri där individen oftast kan vara anonym. Jag är djupt orolig och rädd inför vad framtiden ska bära med sig. Jag är rädd för historien återupprepar sig. Listan över exempel skulle bli väldigt lång om jag lyfte dem här. Min största farhåga är att vi kommer få erfa fler så kallade "Zigenarnätter", det som blev uppemot 3 000 romers öde, att gasas ihjäl och brännas i krematorium natten mellan den 2 och 3 augusti 1944 i Auschwitz-Birkenau. Låt inte historien återupprepas sig! Vi romer har upprepat detta och krävt att beslutsfattare tar sitt samhällsansvar på allvar.

Vi romer och våra organisationer gör vad vi kan för att få stopp på detta vansinne men vi har inte den politiska makten. Det finns European Roma Rights center med säte i Budapest som drivit rättsfall i en del nationella domstolar och lyckats vinna några. Vi har European Travellers forum som har partnerskap med Europarådet i Strasbourg och som utövar påtryckningar. Några unga romer börjar utbilda sig och kräver sina rättigheter. Men det räcker inte. Vi behöver politiker och myndigheter på vår sida. Ett sätt vore en bred utbildning om den europeisk-romska historien i alla europeiska länder. Nödvändigt är att EU på allvar börjar tillämpa artikel 7 i författningen som påbjuder starka sanktioner för de medlemsländer som inte lever upp till författningens krav på mänskliga rättigheter.

Ibland slår följande tanke ner hos mig, När kan jag som rom få känna att jag inte behöver vara orolig när jag går ut från min lägenhet och låser dörren för att ta itu med dagens ärenden? När kan jag fullt ut få känna att jag är precis som du, en människa? Kära läsare, att föddas som rom och få vara rom, som vem som helst, är en mänsklig rättighet och mänskliga rättigheter är även romska rättigheter. Det är en skam för demokratin när brott mot dessa mänskliga rättigheter sker, när stat och myndigheter vänder ryggen till när romer misshandlas, diskrimineras, tvingas till andra länder samt mördas och låter gärningsmännen gå fria. Vilka vi än är, hur vi än ser ut, vart vi än kommer ifrån så är vi alla först och främst människor med samma mänskliga värde och värdighet. Just därför har vi alla ett gemensamt ansvar om att inte låta intolerans och hets mot folkgrupp vinna mer mark. Vi har ett gemensamt ansvar för att värna grundläggande rättigheter för alla.

Kära medmänniska när övergrepp sker, se inte åt andra hållet! Alla är kanske inte redo att stå på barrikaderna men alla kan göra något. Vi har ett gemensamt ansvar att värna om mänskliga rättigheter för romer och för alla andra. Du kan stå upp för en annan människa även om det inte alltid syns utåt.

Jag avslutar med följande ord: Det är svårt att vara synlig många gånger, som romer ofta är, men det är ännu svårare när du är osynlig i de flestas ögon. ■

RÖRELSEN MED GULA VARNINGSVÄSTAR SOM SKAKAR ETABLISSEMANGET

CHRISTINA HERMANSSON-PLACON

Människor som aldrig tidigare engagerat sig politiskt fick nog med förmögenhets-skillnaderna och skillnaderna mellan stad och land. De tog på sig gula varningsvästar och satte makten i Frankrike i gungning. Snabbt utvecklades de gula västarna till en verklig folkrörelse. Revolten jämförs med 68-års proteströrelse men de gula västarna uppstod på landsbygden och är inte en utpräglad vänsterrörelse. Frågan är om rörelsen kommer att kunna bidra till en samhällsförändring.

Frankrike är ett mycket centraliserat land där alla viktiga beslut tas i Paris. Utmärkande är också att landet oberoende av parti (med undantag från kommunisterna och vänstern när de har ingått i en regering) har styrts av en elit utbildad vid de elitistiska högskolorna och universiteten, där också eliten inom näringslivet har fått sin utbildning. Revolten 1968 ändrade inte på de strukturerna och frågan är om de gula västarna kommer att kunna bidra till en förändring.

När Emanuel Macron blev vald till president i republiken Frankrike var det inte på grund av att han var ofantligt populär utan snarare därför att många röstade emot extremhögerens Marine le Pen. Macron lovade stora förbättringar för de sämst ställda i samhället men i verkligheten blev det precis tvärtom. En rad förslag med försämringar för ”vanliga människor” presenterades samtidigt med förslag som var extremt gynnsamma för dem med god ekonomi. Några förslag drabbade fattiga direkt som till exempel sänkningen av bostadsbidragen och borttagandet av indexregleringen av pensionerna. Samtidigt skulle förmögenhetsskatten sänkas vilket självklart var mycket provocerande. Som ett resultat av regeringens politik har myndigheter och sjukhus stängts, kollektivtrafiken försämrats och arbetstillfällen försvunnit speciellt på landsbygden. Höjningen av drivmedelsskatten i kombination med en försämrad kollektivtrafik bidrar till att människor får svårt att ta sig till sina jobb. Små charkuterier och andra företag går i konkurs medan stora affärskedjor som Carrefour (som inte ens betalar skatt i Frankrike) gynnas. Ett resultat av Macrons politik är att en arbetslös kan behöva åka bil många mil om dagen till en ny arbetsplats eftersom det saknas kollektivtrafik. Dessutom måste hen betala dyra bensinkostnader för en bil hen kanske inte ens har råd med.

Människor började prata, diskutera både med sina grannar och på sociala medier. Protesterna började så småningom ta fart och några började ta på sig gula varningsvästar för att signalera att det var fara å färde. På en del ställen började man bygga upp tält i rondeller och filtrera trafiken, speciellt lastbilar.

Rörelsen startade på landsbygden

Den spreds sedan som en löpeld över landet vilket visade på det enorma missnöjet med och besvikelsen över Macrons politik. Grannar som tidigare inte känt varandra fixade kaffe och lagade mat tillsammans. De gula västarna hade utvecklats till en verklig folk-rörelse. Det handlade ofta om människor som aldrig tidigare hade engagerat sig men som nu ansåg sig ha fått nog. Min 74-åriga kusin som aldrig tidigare deltagit i något liknande var upprörd och tog på sig sin gula väst.

Frankrike är ett mycket centraliserat land som styrs med järnhand från huvudstaden. Därför var det självklart att man planerade att protestera mot Paris och mot ”Macronismen”. Den 18:e november 2018 genomfördes den så kallade Akt nr 1 – en stor manifestation i Paris där 250 000 människor deltog. Redan vid den första manifestationen uppstod konfrontationer med ordningsmakten. Tårgas, vattenkanoner och batonger skadade många, både demonstranter och poliser.

Sedan har protester fortsatt och många manifestationer har genomförts på olika platser i landet även om de största manifestationerna har ägt rum i Paris. Hittills har flera personer dött, andra har blivit invalidiserade för livet av ordningsmaktens kulor. En del ”bråkmakare” har anslutit sig till demonstrationerna och förstörelsen i form av plundrade och brända byggnader, affärer och restauranger har varit stor. Hur stora kostnaderna för förstörelsen är finns inte redovisat officiellt.

När man läser svenska medier kan man lätt tro att det enbart handlar om protester mot höga drivmedelskostnader. Det stämmer inte. Kraven är mycket bredare och visar på att man inte längre accepterar de stora förmögenhetsskillnaderna och inte heller skillnaderna mellan stad och land. Kraven är främst:

- avskaffa inte förmögenhetsskatten
- större progressivitet i skatteskalorna
- högre lägstalöner
- ta bort avgifter på motorvägarna
- ingen höjning av drivmedelsskatter

Macrons försök till dialog

Som svar på protesterna har Macron lanserat sin ”*Le grand debat*” som ett försök att kommunicera med människor runt om i landet. Detta har hittills varit ett stort misslyckande eftersom människor inte är intresserade av dialog utan vill ha sina krav tillgodosedda.

En del jämför de gula västarnas revolt med 68-års proteströrelse. Sant är att revolten är lika omskakande för samhället som 1968 års protester men de gula västarna har uppstått på landsbygden och inte som en utpräglad vänsterrörelse. Många av de krav som de gula västarna driver drivs också av vänstern och flera inom vänstern har också tagit på sig gula västar. Helt klart är regeringen trängd och är också villig att på något sätt tillmötesgå en del krav. Hur mycket är dock osäkert liksom det är osäkert hur protesterna kommer att se ut i framtiden. ■

BRITENE STEMTE FÖR BREXIT!

HELLE HAGENAU

Britterna röstade för Brexit. En majoritet på 52 procent röstade för att Storbritannien skulle lämna EU i folkomröstningen 2016. Få trodde att britterna skulle våga trotsa den politiska eliten på båda sidor kanalen. 72 procent av de röstberättigade väljarna, 33,6 miljoner människor, röstade i folkomröstningen. Med brittisk måttstock är det ett mycket högt valdeltagande, mycket högre än i parlamentsvalet året innan. Den viktigaste frågan för de som röstade för Brexit var att "alla beslut som rör Storbritannien ska fattas i Storbritannien". Så få som sex procent angav som huvudargument att landet skulle tjäna mer ekonomiskt på att vara utanför EU.

Det var mange grunner til at folk stemte for *Leave* (å forlate EU) og det kan være vanskelig å gi noe eksakt svar. Det finnes noen undersøkelser og en del analyser som belyser dette. Det peker seg allikevel ut noen stemmemønstre og de skal vi se nærmere på i denne artikkelen.

Høy valgdeltakelse

Hele 33,6 millioner mennesker avga deres stemme i folkeavstemningen 23 juni 2016. Det svarer til 72 % av de stemmeberettigede velgerne. Det er flere enn som stemte ved siste parlamentsvalg i 2015 og i britisk målestokk, er det en historisk høy valgdeltakelse. At så mange stemte vitner om at det virkelig var en *once in a lifetime* avstemning. Den høye valgdeltakelsen gir også legitimitet til resultatet, for selv om 52 % kan synes å være et spinkelt flertall, så var det et klart flertall av de britiske velgerne som stemte for å forlate EU.

I et land med enkeltpersonvalgkretser, det vil si det gjelder om å få flest stemmer i valgkretsen, betyr det at mange stemmer går til spille ved hvert valg og mange orker ikke stemme en gang. Bor du for eksempel i en valgkrets som har vært dominert av Labour (Arbeiderpartiet) i flere tiår, og du selv er konservativ, ja, det er det ikke sikkert å du begir deg til valglokalet for Labour-kandidaten vil vinne uansett.

Den 1 januar 1973 ble Storbritannia medlem av EF, det senere EU, og de hadde folkeavstemning om de skulle fortsette EF-medlemskapet i 1975. Den gang ble det et rungende ja og hele 67 % stemte for fortsatt medlemskap. Men at det var så mange år siden at folk hadde fått lov å tilkjennegi sin holdning til EF/EU-spørsmålet, betød også at du måtte være godt voksen for å ha stemt tidligere.

EU-spørsmålet vakte et engasjement blant folk som var uten sidestykke. Folk som aldri hadde vært involvert i politikk, kastet seg ut i valgkampen. En av mine gode venner, la oss kalle ham John, var ikke gammel nok til å stemme i 1975. Han hadde ikke stemt til det britiske parlamentet i over 20 år, for de konservative hadde et fast grep om valgkretsen, så én stemme fra eller til ville allikevel ikke gjøre noen forskjell. Men nå skulle stemmen hans telle og så i en folkeavstemning om EU, ett av de viktigste politiske spørsmålene i vår tid, ifølge John som er et oppegående menneske. Han ble aktiv på Leave-siden.

Folkestyre var den viktigste grunnen

Det skal mere enn et engasjement til å vinne en folkeavstemning. Du må ha fokus på de viktige spørsmålene og argumentasjonen må være i orden. Og det hadde Leave-siden. De to store organisasjonene for Leave fokuserte på folkestyre. Den enes slagord var ”Ta tilbake kontrollen” og den andres var ”Vi vil ha tilbake landet vårt”, underforstått, fra EU. Og nettopp prinsippet om at beslutninger vedrørende Storbritannia skal tas i Storbritannia var den viktigste grunnen til at folk stemte for å forlate EU. Nesten halvparten (49 %) av Leave-velgerne anga dette som værende hovedgrunnen for deres stemmeavgivning¹.

Omkring en tredel sa at den viktigste grunnen for deres Leave-stemme var at Brexit ville gi Storbritannia anledning til ta tilbake kontrollen over sine grenser og arbeidsinnvandringen. Rundt 13 % mente at ved å forbli medlem ville Storbritannia ha ingen eller lite innflytelse over hvordan EU utvidet sitt medlemskap eller makt. Så få som 6 % anga som hovedgrunn at Storbritannia ville tjene mer på å være utenfor EU enn innenfor, når det gjaldt handel og økonomi.

Fra Thatcher til Blair

Siden Storbritannia ble medlem av EF har det stort sett bare vært de konservative og Labour som har hatt regjeringsmakten. Mange vil sikkert huske Margaret Thatcher som var statsminister fra 1979-1990 og Tony Blair 1997-2007. Under Thatcher ble det gjennomført omfattende privatiseringer, hun begrensede fagforeningenes innflytelse, stengte gruver og forsøkte å innføre den upopulære hodeskatten (poll tax). De to sistnevnte førte til omfattende streiker i hele Storbritannia. Hun var også EU-kritiker. Mange vanlige folk opplevde at de fikk trangere kår, ble arbeidsledige og at de ikke ble hørt.

I 1997 vant Labour med Tony Blair i spissen en landslide victory i parlamentsvalget. Han reformerte Labour i en mer høyreorientert retning, også kalt New Labour. Beslutningen om Storbritannias deltakelse i kriger i Irak og Afghanistan var upopulær i store deler av hans eget parti. Det samme var hans utstrakte bruk av medierådgivere og hans trang til å kontrollere. Han ønsket å reformere de offentlige tjenestene, men tempoet var ganske sakte. Avstanden mellom topp og bunn i partiet økte, og mens toppen beveget seg til høyre fulgte ikke grunnplanet med i samme utstrekning. Noe som tydelig har blitt demonstrert med den overbevisende seieren til Jeremy Corbyn i ledervalget i 2015, og gjenvalget i 2016. Kanskje var det too little too late for Labour?

Labour-velgerne var nøkkelen

I folkeavstemningen i 1975 drev Labour kampanje for et *Nei*, og Labour har lang tradisjon for å være et EU-kritisk parti, men det endret seg på slutten av 1980-tallet og 90-tallet. Tony Blair er EU-tilhenger og i hans regjeringstid ble Storbritannia med i EUs Sosiale Charter og den sosiale dialogen, og han førte en mye mer EU-vennlig politikk enn hva hans konservative forgjengere hadde gjort.

Det britisk samfunnet er et mye mer klassesdelt samfunn enn det norske. De rike har blitt rikere og de fattige fattigere, både under Labour og de konservative. Selv om mange hadde troen på Labour og Tony Blair i 1997, klarte han ikke å innfri løftene, spesielt overfor den fattigste delen av befolkningen. De så ikke noen vesentlig forbedring av deres levekår og det har ikke endret seg under de senere års konservative regjeringene. Den vanlige arbeideren som (kanskje) har stemt Labour hele sitt liv, har ikke opplevd å bli en del av den generelle velstandsøkningen, uansett regjering. De har også opplevd en massiv arbeidsinnvandring fra andre EU-land som har medført lavere lønninger, sosial dumping og tap av arbeidsplasser, enten fordi billigere arbeidskraft har tatt jobbene deres eller fordi bedriften har flyttet til lavkostland. De har blitt marginalisert og på et måte utstøtt av samfunnet.

I folkeavstemningskampanjen i 2016 var både den konservative regjeringen, flertallet i Labour, store deler av fagbevegelsen, næringslivstopper og fremtredende økonomer på *Remain*-siden, altså de som ønsket at Storbritannia skulle forbli medlem av EU. En liten gruppe av Labours parlamentsmedlemmer dannet *Labour Leave*. Det vil med andre ord si at den politiske eliten og resten av etablissementet var på den ene siden, mens den andre siden, *Leave*-siden, hadde aktivistene, grasrøttene, de misfornøyde Labour-velgerne og ikke minst engasjementet på deres side.

Når verken en konservativ eller en Labour regjering kan bidra til at den vanlige arbeideren, mann eller kvinne, får bedre kår fordi de er underlagt EUs regime, da er det kanskje ikke så rart at flertallet velger å stemme for Brexit den 23 juni.

Fiskerne var også Leave

En yrkesgruppe som har merket konsekvensene av EU-medlemskapet i langt høyere grad enn andre grupper, er fiskerne. Langs østkysten av England, i Sør-Vest England og i store deler av Skottland er det nesten ingenting tilbake av fiskeflåten. Med EUs fiskeripolitikk ble 80 % det britiske havet EU-hav. Det sier seg selv at den ene fisker etter den andre ble drevet ut av yrket. Hva det en gang var et levende miljø og blomstrende byer langs kysten, ligger nå øde hen. Den eneste veien ut av krisa for fiskerne er å forlate EU.

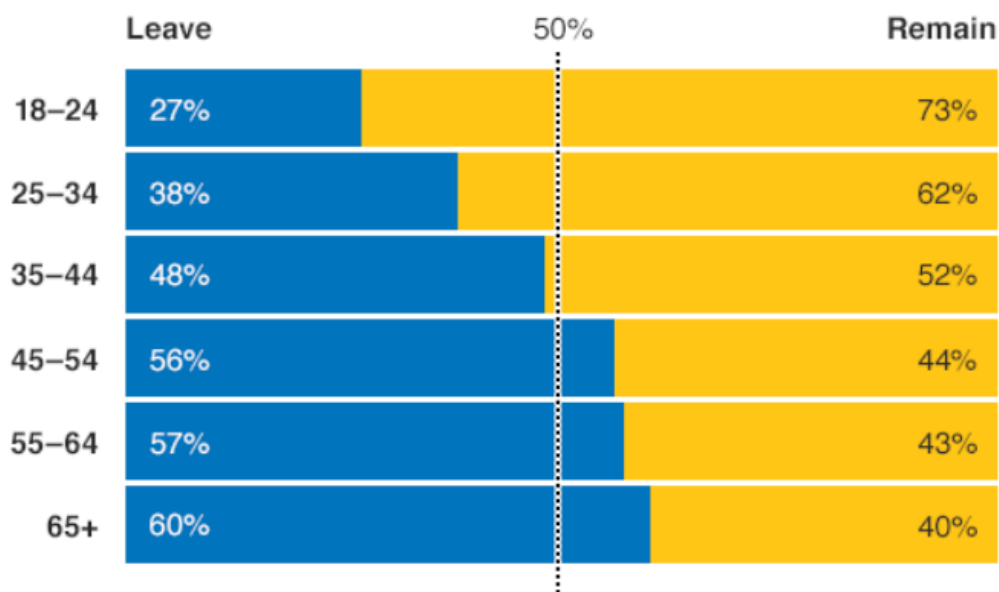
Det har til tider ikke vært en spesielt godt sammenhold i bransjen, men EU-folkeavstemningen endret på dette. Fiskerne klarte å samle bransjen fra Aberdeen i nord til Plymouth i sør. De organiserte seg i *Fishing For Leave*. Kampanjen ble lansert i forbindelse med en svær fiskerimesse i Aberdeen i slutningen av mai måned hvor blant annet fiskeriministeren innledet. En uke før avstemningen kjørte rundt 50 fiskebåter fra munningen av Themsen på Englands østkyst inn til London. Det var en uforglemmelig opplevelse. Det var som å være i Norge i 1994.

Det helt spesielle med *Fishing For Leave* er at de ikke bare drev kampanje for å forlate EU, men de tenkte lengre, de så mulighetene i Brexit. De ville lage en fiskeristormakt.

Kvinner og demografi

I folkeavstemningen i Norge i 1994 var det langt flere kvinner enn menn som stemte for at Norge ikke skulle bli med i EU. Slik var det ikke i Storbritannia. Der stemte både 52 % av kvinnene og 52 % av mennene for *Leave*.

Til gjengjeld ser man en tydelig tendens når det gjelder alder. Jo eldre man er, jo mer sannsynlig var det at man stemte for *Leave*. Som det fremgår av nedenstående oversikt¹ går grensen ved 44/45 år. For å ha kunne stemt i folkeavstemningen i 1975, må man i 2016 være minst 59 år gammel, så det er ganske mange som ”alltid” har vært med i EU som har stemt *Leave*. Det har blitt hevdet at det var folk som ville tilbake til ”gamle dager” som stemte for å gå ut av EU, men det er kun delvis sant. ■

¹ <http://lordashcroftpolls.com/2016/06/how-the-united-kingdom-voted-and-why/>

16 RÖSTER OM EUROPA

Författarpresentationer

AGNETA NORBERG är fredsaktivist och ordförande i Sveriges Fredsråd. Deltog 1979 i grundandet av Kvinnor för Fred. Agneta är aktiv i Global Network Against Weapons and Nuclear Power in Space och har bl a fått utmärkelserna "Peace in Space Award, USA" och Folkets Fredspris av Fredsrörelsen på Orust.

BODIL VALERO är EU-parlamentariker sedan 2014. Hon har tidigare varit riksdagsledamot (2006–2014). Valero är jurist och har tidigare varit kommunråd i Gävle. Som föredragande för EU-parlaments årliga betänkande om vapenexportkontroll har hon föreslagit skarpare implementering av EU:s gemensamma ståndpunkt om vapenexport.

BRID BRENNAN och **GONZALO BERRON** är politiska analytiker verksamma på Transnational Institute (TNI). De arbetar med TNI:s program för ekonomisk rättvisa och företagsmakt, vilket innefattar att bidra till utformandet av ett bindande FN-fördrag om företags ansvar för mänskliga rättigheter.

CARMEN BLANCO VALER är globalrättviseaktivist och antirasistisk feminist med avkoloniseringsanspråk. Folkbildare kring klimaträttvisefrågor med fokus på ekofeminism och sydfeminismer och antirasistisk talesperson för Feministiskt Initiativ (FI).

CHRISTINA HERMANSSON - PLACON är aktivist. Hon har studerat i Frankrike och följt fransk politik sedan 1970-talet.

DOMINO KAI är dramapedagog och romsk aktivist. Han är enhetschef på romskt informations- och kunskapscenter, RIKC, i Göteborg. Kai tillhör gruppen finska romer och har jobbat med frågor kring nationella minoriteter och personer med funktionsvariationer sedan 1991, bland annat inom statliga myndigheter som Diskrimineringsombudsmannen, Forum för levande historia och regeringskansliet.

EIRIK VOLD är en norsk journalist och författare. Han skriver för norska och internationella medier om internationell politik. Vold arbetar idag som utrikespolitisk rådgivare för partiet Rødt i norska Stortinget.

ELLIE CIJVAT är lektor inom elektroteknik och f d ordförande för Jordens Vänner. Hon är aktiv i klimaträttviserörelsen. Ellie har genom åren även organiserat aktiviteter, debatter, sommarläger, turnéer för miljö och social rättvisa, mot storföretagsmakt. Numera är hon mest engagerad i naturbruksfrågorna och står även på EU-listan för det nystartade Partiet Vändpunkt.

HELLE HAGENAU är en norsk opinionsbildare och tidigare generalsekreterare i norska Neitil EU.

JOAKIM MEDIN är journalist och författare och har länge bevakat den politiska utvecklingen i Ungern. 2018 släpptes hans reportagebok "Orbánistan – Rädsla och avsky i det illiberala Ungern" (Verbal förlag).

JONAS KARLSSON är ersättare i riksdagen och i partistyrelsen för Vänsterpartiet samt kandidat i valet till Europaparlamentet. Jonas är anställd inom fackföreningsrörelsen och har tidigare varit aktiv i en uppsjö av sociala rörelser. Jonas är utbildad inom statsvetenskap och nationalekonomi.

KAJSA EKIS EKMAN är journalist och författare. Ekman skriver i Dagens Nyheters kultursida, Aftonbladet Kultur och på Dagens ETC. Hon är också medlem av redaktionen för tidningen Brand. Hon publiceras också internationellt i The Guardian, TruthDig, FeministCurrent och Kathemerini. Ekis har bland annat skrivit boken "Varat och varan: prostitution, surrogatmödraskap och den delade människan".

MALIN BJÖRK är sedan 2014 EU-parlamentariker för Vänsterpartiet. I EU-parlamentet har hon tagit strid mot EU:s demokratifientliga handelsavtal, och för en human flyktingpolitik och kvinnors och hbtq-personers rättigheter.

MATS WINGBORG är skribent och utredare och har skrivit flera böcker om högerradikala partier i Europa. Han ingår i ledarredaktionen på Dagens Arena och har skrivit flera rapporter åt det fackliga idéinstitutet Katalys. Mats Wingborg är också redaktör för Seko Stockholms tidning Första Linjen.

TORD BJÖRK är redaktör och miljöaktivist. Han är aktiv i Jordens Vänner och i flera internationella folkrörelser.

VALTER MUTT är f d riksdagsledamot (MP) och är en av initiativtagarna till Partiet Vändpunkt som tar sin utgångspunkt i begreppet klimaträttvisa och i övertygelsen att social och miljömässig hållbarhet förutsätter varandra.